

Digitized by srujanika@gmail.com

8073/19 8"117

丁

05/12/19 - מנגנון בונוס

תאריך הוגש:

רכך המושפעו הוליוו

**בית המשפט העליון
בשבתו כבית משפט לעדוערים אזרחיים
על פסק דין של בית משפט מהוויז
בערעור על פסקי דין של ועדות ער
לפבי חוק נכי רדייפות הנאצים תש"י-ז 1957**

המבקשים:

עוד 593 מבקשים נוספים המפורטים בראשימה המצורפת.
mbkshim_593

mbkshim_435-434-1 מיזוגים עיי' ב'כ עזה' דוד ידיד /או דורון עצמוני
 ואו אדם ידיד /או שרת ידיד /או מיטל בכיר-ורמותכ ו/or טל אסיאס
 ואו דורון אמר ו/or טל גיטלין ואו דוד שבח /או יוני ידיד ו/or
 כולם מ- "דוד ידיד - משרד עורכי דין ונוטריון"
 מרוח' אלנבי 22 תל-אביב, 63301, טל : 03-5101158 פקס : 03-5104038
 mbkshim_435-595 מיזוגים עיי' עוז' ד'ר אילן קידר
 משדרות גושן, 2 קריית מוצקין, טל : 04-8629906 פקס : 04-8645155

- נגזר -

הרשות לזכויות ניצולי שואה במשרד האוצר באמצעות פרקליטות המדינה

המשיבה:

בקשת רשות ערעור

"בתורו וראשי הקהילות היהודיות הראשיות במרוקו הזרפתויות, המוניה מאנטליים אף נפש, מרים אנו לעצמנו להסביר היטב את תשומת ליבך הנעללה מהאוحداث לחדרה העמוקה האותה בנו לשם העדים המאיימים על אחינו ללחאה, עם יישומו של תקנון היהודים החדש. לモור כמעט לו מר לך כי חרדת מושותפת לכל בני קהילתנו, המתארים לעצם בנקל את העזועים הנפשיים והחומריים, הערלים לגורום העדים הצעירים להם ולמי שטל קיימים חל עלייהם. הם מבינים כי עתידין של קהילת אלה – ואלו יוכו – מוטל על כף המאננים, ואולם תחשותם היא כרוחקים הם מלהיות ראיים לאורות אלה... הפרופטביב האiomה שבסילוק מוחלט מחייב הכללה, הרוח והחברה של ארץ שלשה נקרו זה מאות שנים, מסבה לאחינו התרגשות הגלובל כייאוש. מוחתנו לשמש להם שופר לפני נציגה הדגול של צՐפת ולהפיצו בו שיסילק את האסון המשמש בא" (העתקה הנאיתת ששלחו ראש קהילות מרוקו לנציג הזרפני במרוקו, הגנול שארל נוגה, להימנע מלישם במרוקו את הגזירות האנטישמיות של משטר וישי. העתקה נשלהחה ביום 23.6.1941, לאחר ששMASTER וישי פורסם את הגל השן של החוקקה האנטישמית, אשר הוחל בקובלנות בצפון אפריקה בחודשים לאחר מכן - מ. ארנולדו יובדי, אספן ארכיביה במלחתם העולם השני, עמ' 208-207).

בORTHODOXIA

- 5 - 12 - 2019

19. *Leucosia* *leucostoma* *leucostoma*

בבית המשפט הנכבד מתבקש ליתן לבקשתם רשות ערעור על פסק דין של כבי בית המשפט המחויז בחיפה (מוותב תלתא בראשות כבי השופט הבכיר י. גרייל), בתיק ע"ו-19-02-25268 אבגיל ואח' נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה, שניתן ביום 28.8.2019, במסגרתו נדחה הערעור שהוגש על פסק הדיון של ועדת העדר בחיפה (ו"ע-13-12-624910-01-04, 52428 ספורטס ואח' נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה), ונקבע כי יהודי מרוקו ששבלו מחדיפות והגזירות האנטישמיות של משטר וישי (מאוקטובר 1940, מועד החלת הגל הראשון של החוקיקה הוישאית האנטישמית במרוקו, ועד לשחרור מרוקו ע"י בנות הברית במרץ 1943) אווית זכאים להזמנות מחרום חוס נכי רדיופת הנאצים.

עפ"י החלטת כב' הרשות ש. עבדיאן מיום 4.11.2019, במסגרת בש"א 19/18, נתנה למקשיים אורך

הגשת בקשה לרשות ערעור זו עד ליום 30.12.2019 (יום ממועד המלצהן והוחלט בו עתה).
מצ"ב העתק החלטת כב' הרשות הניל - נספח "א", העתק פסק הדין נושא הבקשה - נספח "ב",
העתק פסק הדין של ועדת הערור - נספח "ג". בית המשפט הנכבד מתבקש לתת לבקשתים רשות ערעור,
לדון בקשה כבערעור, לקבל את הערעור, ולקבע כי המבקשים זכאים להכרה ולתגמולים מכוח חוק נכי
רדיפות הנאצים. וכן לחייב את המשיבה בהוצאות המבקשים ובשכ"ט עורכי דין.

להלן נימוקי הבקשה:

1. פסק דין של בית המשפט קמא דן והכريع, כפי שהתבטאה וועדת הערכ הנקבוצה, ב-"שאלת ראשונית שטרם הוכרעה ע"י ערכאה שיפוטית כלשהי, בארץ או בחו"ל", והוא: שאלת אחריות גרמניה הנאצית לרדייפת היהודי מרוקו ע"י משטר וישי, אחריות ממנה נגורת זכאות של אלפי יוצאי מרוקו, קשישים וחולמים, לתגמולים חדשניים מכוח חוק נכי רדייפות הנאצים.
2. מדובר בסוגיה משפטית מורכבת, שמשילכה כאמור על זכויות סוציאליות של אלפי קשישים דל אמצעיים וקשי יום. אמנס לבית המשפט קמא ערערו כמה מאות מעוררים בלבד, אולם לוועדות הערכ בחיפה ובבאר שבע הוגש בעניין זה, בשנים 2013-2012, עוררים של מעלה מ-5,000 עוררים. חלק ניכר מעוררים אלו העדיפו לקבל תשלום שנתיים בסך של כ-3975 ש"ח לשנה, מכוח החלטה המנהלית של שר האוצר מיום 3.12.2015, ונאלצו לפיכך (מכוח התנינה הכלולה בהחלטה הניל) לותר על ההליכים המשפטיים ולמחוק את העוררים שהגישו. אולם אין ספק כי פסק הדיון בבקשת זו ישליך על זכויות כל יהודי מרוקו שסבלו מרדייפות משטר וישי, כולל כל אותם אלפיים שאינם חלק פורמלי מההליך המשפטי דן, שכן סביר להניח כי המדינה לא תקפה את זכויותיהם של אותם יוצאי מרוקו שאינם נוטלים חלק בהליך זה, או בהליך המקביל בפני בית המשפט המחויזי בבאר שבע המתainen לפסק הדיון בהליך זה (ע"ז 4467-09-10 בן שטרית ואח' נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה. ערעור על פסק דין וועדת הערכ באר שבע בתיק ו'ע 15-01-61481 בן שטרית ואח' נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה).

השאלות המשפטיות המרכזיות נשוא הבקשה

3. ראשית לכך, נפרט את הסוגיות המשפטיות המחייבות הכרעה במסגרת בקשה זו, ואשר לטענת המבקשים מצדיקות מתן רשות ערעור.
4. הבקשה מעלה לדין שאלות בשני מישורים משפטיים שונים. המשיר האחד נוגע למגוון הפגיעה ב"חרויות" אליהן מתייחסים סעיף 47 לחוק הפלציים הגרמני ("הגבלת חירות") וסעיף 43 לחוק הפלציים הגרמני ("שלילת חירות"). כפי שיוסבר לעיל, אין ויכול עובדתי בקשר לגזירות שהוטלו על היהודי מרוקו. קביעות הערכאות קמא בקשר למגוון הגזירות ותחולתן בפועל, אין במחלוקת. הוויכוח הנה משפטי – האם גזירות אלו "הגבילו" או "שללו" את חירות היהודי מרוקו, כמשמעות מונחים אלו בחוק הפלציים הגרמני. המשיר השני הנה – האם מערכת היחסים התלוית בין גרמניה הנאצית למשטר וישי, שעצם קיומה אינם נתון במחלוקת, יוצר אחריות "שלילה" של גרמניה הנאצית, על גזירות אלו, שהוטלו על יהודים שחיו "מחוץ לגבולות הרייך" ע"י משטר וישי.
5. כאמור, אין ויכול בין הצדדים בקשר לגזירות השונות שהטיל משטר וישי על היהודי מרוקו. גם אין מחלוקת (ומעולם לא הייתה) כי הגזירות פגעו באופן ישיר, מבחינת נזק כלכלי-כלכלי או מכספי או השכלתי (סילוק מקומות העבודה, מקום לימודים או מקום המגורים) רק במידות מבני הקהילה, כפי שקבעו וועדת הערכ ובית המשפט קמא. אולם גם אין חולק כי תחולתן המשפטית של הגזירות הייתה על כל בני הקהילה, ו מבחינה זו נפגעו ישירות החירות והזכויות של כולם, ואף נפגעו קשות – כתוצאה מהגזירות – הן המצב הכלכלי והן תחושת הביטחון של הקהילה כולה. יש להעיר בהקשר זה כי היהודי מרוקו (כמו כל הניצולים שלא הייתה להם "זיקה" פורמלית לגרמניה המערבית, מהזיקות המפורטות בסעיף 4 לחוק הפלציים הגרמני) ממילא יכולות ללבוש פיצויים רק בגין נזק לבראיות או נזק לחרויות מכוח סעיף 160 לחוק הגרמני, ולכן במקרה אין שום רלבנטיות לשאלת אם נגרם למי מהם נזק ממוני/תעסוקתי/השכלתי ישיר.

- . וועדת הערד (והסכים איתה בית משפט קמא) חשבה שאם נראה בפגיעה בחירותות העיסוק וההשכלה, חלק מן המונח "חירות" בחוק הפסיכויים הגרמני, יהיה בכך לרוקן מתוכן את הסעיפים העוסקים בנזקים אלו באופן ספציפי – "קשה לקבל את טענה ב'כ העוררים לפיה המונח 'חירות'" המאזכור בסעיף 47 וגם בסעיף 43 לחוק הגרמני כולל גם את החירותות לבוחר במקרה או בכספי למודים, פרשנות זו אינה מתיישבת עם שאר סעיפי החוק הגרמני ומדובר על הרחבה שמרוקנת את החוק מתוכן" (עמ' 10 לפסק הדין של וועדת הערד). בכלל הכלבוד לוועדת הערד ובית המשפט קמא, מדובר באמירה שגوية מיסודה.
- .⁷ "חירות האדם" הנה, מעצם טבעה, מונח רחב המכיל חירותות יסוד מסווגים שונים, ובוודאי לא רק את חופש התנועה, הגם שברור כי מסר או כליה מהווים את הפגיעה הקיצונית ביותר בחירות, שכן המסר שולל מהאדם כל חירותו. לפיכך, עולות ה"זק לחירות" (המעוגנת בסעיפים 43-50).
- לחוק הפסיכויים הגרמני הנה "עולות מסגרת" או עולות "רשות" (בדומה למונח בו מוגדרת עולות הרשלנות בפקודת הנזיקין הישראלית), המכילה בחובה זכות פיזי בגין פגיעות בכלל חירותות היסוד של האדם. החוק הגרמני מבחן בין פגעה קלה יותר בחירות – הנקראת בחוק "הגבלת חירות", לבין פגעה חמורה יותר – הנקראות בחוק "שלילת חירות". לצד עולות המסגרת של פגעה בחירות, קיימות בחוק הגרמני עולות ספציפיות (או "זקים" ספציפיים) בגין פגעה בהשכלה, בהתקדמות המקצועית וכי (שכאמור, בכל מקרה אין רלבנטיות ליודי מרוקו ולשאר לניצולים שלא הייתה להם זיקה פורמלית לגרמניה המערבית, מלבד מהמפורט בסעיף 4 לחוק הפסיכויים הגרמני).
- .⁸ פיזי בגין ה"זקים" הספציפיים, בוודאי מחייב הוכחת נזק קונקרטית. לדוגמה – ניצול התובע פיזי בגין נזק ל"התקדמותו המקצועיית", חייב להוכיח כי עסק במקרה טרם תחילת הרדייפות, וכי רדייפות הנאצים אכן בלמו בפועל את התקדמותו במקרה. לעומת זאת, פגעה בחירותות הנה שונה באופייה, ואני מחייבת הוכחה קונקרטית של נזק מסוים. פגעה בחירות מחייבת להוכיח כי חירותות היסוד של הנרדף הוגבלו או נשללו, באופן שנוצרה "מأسה קריטית" של פגיאות בחירות, המאפשרת לבית המשפט לקבל כי חירות הנרדף "הוגבלה" או "נשללה". לטענת המבוקשים, קיומה של "עולות רשות", לצד עולות ספציפיות (או "זקים ספציפיים"), אינה "מרוקנת מתוכן" את העולות הספציפיות (כפי שעולות הרשלנות אינה "מרוקנת מתוכן" את העולות ספציפיות), אלא מאפשרת לפחות גם במקרים של פגיאות בחירות שאינן "מפוכות" ע"י העולות הספציפיות.
- .⁹ המחלוקת נוגעת אפוא לפרשנות הדין הגרמני – האם הפגיעה ב"חירות" של היהודי מרוקו, ע"י גזירות וישי, עולה, או אינה עולה, כדי "הגבלת חירות" בהתאם לסעיף 47 לחוק הגרמני? וכן – האם הפגיעה ב"חירות" של היהודי מרוקו ע"י גזירות וישי עולה, או אינה עולה, כדי "שלילת חירות" בהתאם לסעיף 43 לחוק הגרמני? הmbkshim יטענו, על בסיס העובדות ההיסטוריות שקבעה וועדת הערד, כי חירות היהודי מרוקו הוגבלה ואך נשללה.
- .¹⁰ למיטב ידיעת המבוקשים, אין בפסקת בית משפט נכבד זה דיון כלשהו בנוגע למהות "הגבלת חירות". אמנם קיימת פסיקה של בית משפט נכבד זה בנוגע לשילילת חירות, פסיקה שדנה במקרים של "גירוש ללא ליווי חמוש" וכן "עווצר חלקי", אולם, אין דיון במרקחה הדומה לזה המועלה בבקשת זו.
- .¹¹ מחלוקת נוספת נוגעת להגדלת המשפטית של מערכתיחסות שבין גרמניה הנאצית למשטר וישי. חשיבותה המשפטית של הגדרת מערכתיחסות יחסים זו, נובעת מכך שהזכאות לפסיכויים של היהודי

מרוקו מותנית בהתקיימות שני תנאים: תנאי אחד הנו היהודי מרוקו נפגע בחירותם פגיעה המוכרת כמצה בפיוצויים, עפ"י סעיף 47 או סעיף 43 לחוק הגרמני. התנאי השני הנו שגרמניה הנאצית תהיה אחראית בגין אותה "פגיעה בחירות". כפי שיוסבר מיד, ה" אחירות" של גרמניה הנאצית לרדיפות שביצעו משטר וישי, נובעת או יכולה לנבוע ממיצגת היחסים בין שני גורמים אלו.

12. בית המשפט העליון, בפסק דין בעניין ניצולי הפרהodium בעירק - רע"א 2334/18 עפרוני ואח' נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה (להלן "פסק עפרוני") - קבע כי החוק הגרמני לפיצוי קורבנות רדיפות הנאצים, מזכה בפיוצוי רק את מי שנרדפו ע"י הרשויות הנאצית השונות בשטח הרייך הגרמני – "נרדפות אמרורה להיות תוצר של רדיפה ישירה של השלטון הנאצי או של "הונעה" או "הסבמה" שלו. אילו עמדו הוראות אלה לבזון, ניתן היה לכאורה ללמוד מהן כי די בקשר סיבתי בין פועלותיה של גרמניה הנאצית לבין הפגיעה בקרבן על-מנת להיכנס לגדרי הסעיף. אולם, בפסקה הגרמנית נקבע כי על הרדיפה להתקיים בתוך גבולות הרייך על מנת שתהא לחוק הפיצויים תחולת על קורבנותיה" (סעיף 18 לרע"א עפרוני). בית המשפט העליון הוסיף והסביר כי במקרים של רדיפות שבוצעו מוחץ לשטח הרייך ולא בוצעו ישירות ע"י רשותו של השלטון הנאצי, הזכאות לפיצוי קיימת רק בהתקיימות אחד משני החריגים הבאים:

(1) הרדיפה בוצעה ע"י מדינה "గורורה" של המשטר הנאצי (ראה סעיף 20 לרע"א עפרוני הנ"ל). חריג זה הנו פיסיקתי ומתייחס לכל סוג רדיפה, לרבות "הגבלת חירות" בהתאם לסעיף 47 לחוק הפיצויים הגרמני –

(2) הרדיפה בוצעה ע"י מדינה עצמאית, ש"הונעה" לביצוע הרדיפה ע"י המשטר הנאצי. חריג זה מעוגן בסעיף 43(1)(2) לחוק הגרמני ומוגבל לרדיפה שהביאה לשילוט חירותו של הנרדף (ראה סעיף 21 לרע"א עפרוני הנ"ל).

13. היהודי מרוקו (כמו גם היהודים שחיו תחת שלטון וישי ב"אזור הלא כבוש" בדרום צרפת), נרדפו ע"י רשות "משטר וישי" באזוריים שהיו כموון מחוץ לשטח הרייך הגרמני. זכאותם לפיצויים מותנית אף באתקיימות (פחות) אחד מהחריגים הנ"ל. המבוקשים יטנו כי על בסיס העבודות ההיסטוריות שקבעה ועדת הערכות, מתקיימים שני החריגים הנ"ל ביהודי מרוקו. אף כאן, מדובר בטענות שכולן במישור המשפטי.

14. המבוקשים יטנו כי לאור המפורט, בבקשת רשות הערעור עומדת בתנאים שנקבעו בפסקה למתן רשות ערעור בגלגול שלishi (הלכת רע"א 103/82 חניון חיפה בע"מ נ' מצת או). המבוקשים יזכירו לעניין זה את נימוקיו של בית משפט נכבד זה למתן רשות ערעור בעניין בקשה דומה שהוגשה ע"י יוצאי עירק נפצעי הפרהodium (רע"א 2334/18 אהרון עפרוני ואח' נ' הרשות לזכאות ניצולי השואה) – "ilibno hira ptoch lekrat habekashim ve'abam. cab zeh, vla rak hikf' taholot shel haḥallotot u she'ala shehabiao atin, hira lengad unaino casher halutnu latah be'uniyim roshut uravor" (סעיף 6 לפסק הדין הנ"ל). המבוקשים משוכנעים כי בדומה לכך, ליבו של בית המשפט הנכבד פתוח גם לכ Abrams של אף יוצאי מרוקו הקשיים שחוו את רדיפות וגזרות משטר וישי, רדיפות שהיו חלק בלתי נפרד מהמסע הנאצית לרדיפת העם היהודי, ואוזנו כרואה לשמעו את זעקותם.

15. נזכיר כי גם בנסיבות ערעור שהגשו בעבר ציבוריים אחרים של נרדפי הנאצים (יהודי בולגריה שגורשו מבתיהם ללא "ליובי חמוש", יהודי רומניה ששבלו מעוצר חלקי, יהודי צפון הקוקו שנכלאו בגטו לא מוכר וכד') נדונו לגוף, בפתחות, מתוך אמפתיה עמוקה ובנפש חפצה.

16. השבח לאל, יהדות מרוקו לא נלכדה ישירות בציורני חית הטרף הנאצית (שלא כמו היהודי תוניסיה היהודי לוב, שסבלו מרדייפות נאציות ישירות). אולם גלי השנה והרשע שיצאו מברלין, הגיעו עד למרוקו באמצעות גזירות משטר וישי, פגעו קשות בחירות היהודי מרוקו וגרמו להם סבל רב.
17. המבקשים יטענו אפוא כי החשיבות הציבורית העצומה של הסוגייה המתעוררת בבקשתה זו, בדומה לשוגיה שהתעוררה לגבי נגעי הפרהود יוצאי עירק, ביחד עם המורכבות, החשיבות והकושי של השאלות המשפטיות המתעוררות, כל אלו מצדיקים מתן רשות ערעור.

המישור המשפטי הראשון : היהודי מרוקו תחת גזירות וישי – הגבלת חירות ושלילת חירות.

18. לפני שניתן יהיה לקבוע אם היהודי מרוקו סבלו מהגבלה חופשית, או שלילת חופש, עקב רדייפות משטר וישי, יש לתאר בקצרה את מערכ גזירות שהוטל עליהם ותוצאותיו.
19. כפי שנאמר מבוא, משטר החסוט הצרפתי פתח בפני היהודי מרוקו "עירום" ליציאה מהמלאה (יציאה פיזית ומנטלית), והשתלבות חברותית וכלכלית במgor המערבי-אירופי שהלך ונוצר במרוקו:
- "עת כינון הпроוטקטוראט הצרפתיים לא העניקו ארוחות ליהודי מרוקו והותירו אותם נתיני הסולטאן, אך הם פתחו בפניהם שני שערים גדולים להתקדמות חברותית. ראשית, הם כוננו במרוקו הקולוניאלית את חברת המתישבים, מגזר אירופי הכול מוסדות ומפעלים מודרניים ושנה נידות החברה ללא פרט שער לא רק להתקדם במעלה הכלכלית והחברה הצרפתי אלא המערבית כולה. השער השני היה האפשרות שהם נתנו ליהדות הצרפתיות לפתח במרוקו את רשות החינוך של כי"ח (אליאנס) ואשר העניקה לילדי מרוקו היהודים חינוך יסודי צרפתי והכשירה את התלמידים הטבעיים מתוכם לאותה נידות חברותית במgor האירופי" (פרופ' צור, עמ' 23 לחות דעתו)

20. פרופ' צור אמר את חלוקת היהודי מרוקו לפי מגוריים, בעמ' 15 לחות דעתו. עפ"י אומדן זה, ברבע מיהודי מרוקו כבר היו, בתקופה הרלבנטית לדיוון, בעלי יכולת לפעול בשוקים האירופיים, להתמנות למשרה במgor הציבורי, למדוד מקצוע חופשי, לנוהל עסק שספק מוצריים או שירותים לשוקים האירופיים וכי". מדובר בשרות אלפים מיהודי מרוקו שנמננו על הקבוצה שהושפעה ישראל מגזירות וישי, אותן נפרט מיד.

21. תלומם של מרבית היהודים הצעירים במרוקו בתקופה זו, מطبع הדברים, היה ליישbor את חומות המלאח" (באופן מטאפורי), ככלומר לרכוש השכלה מערבית ולאפשר עצמן את היכולת להשתלב במgor "המתטען מערב" והשגת אינכות חיים מערבית ממקום מגורים, השכלה, תעסוקה וככדו:
- "ש: האם זה נכון לידעך שבתקופת הזמן הזה, נאמר, אחרי 10, 20 שנה של שלטון צרפתי והדברים שאתה מתאר כאן, בעצם הצער היהודי היהודי, השאייפה שלו זה לקבל את ההשכלה המערבית, לנסות לגור, לא במלאת הצפוף והמחניק אלא בשכונה האירופית שם האינכות חייכים גבוה יותר ואולי אפילו לקבל עבודה נאמר של מורה או משחו זהה, לאו דזוקה העבודות המסורתיות אלא יותר העבודות שמאפשר להם המשל הקוליאלי?
- ת: אני אגיד את זה כך, אני חשב שאין דבר יותר טבעי בכל חברה אנושית מאשר הרצון להתפתח והרצון הזה להתפתח מותנה באפשרויות שקיים בתוך המקום. המסגרת הקולוניאלית יצרה אפשרויות שלא היו בעבר וطبيعית הוא שהיהודים ירצו לנסות להתפתח בתוך המסגרות הקולוניאליות כי הםאפשרים להם דבר חדש. היהודי לא יכול לטעון בבית דין מוסלמי אבל היהודי יוכל לטען אם היה עורך דין בית דין צרפתי. עכשו, לבוא לומר שכ היהודים רצו להיות ערכיכי דין, זה כמובן היה מוגזם. ברגע שהשליטון הצרפתי היה מוכן להתיר ליהודים את כל מה שהוא רק רצוי ורק תבקש ותקבלו אם תלמדו את השפה הצרפתית, אני חשב שגם זה יהיה מוגזם. השליטון הקולוניאליל יש לו מנוגנים מאד מ... לוסת את יכולות שלו ואת הכח שלו כדי לאפשר ליהודים להתפתח בתוך החברה עצמה. אז כן, מבחינת הרצון של היהודים להתפתח ולהגיע, כולל להשתלב במנהל הקולוניאליל, כולל לצאת מהמלאה, בהחלטת כן, אבל ככל מודע ליהודים, כולל להאפשרות האלה מגבלות" (חקרת פרופ' סעדון, המומחה מטעם המשינה, מיום 10.5.2016, עמ' 229).

22. פרופ' סעדון, המומחה מטעם המשيبة, מסביר בחוות דעתו (עמ' 34-35) כי השיפור במעמד היהודים ורצונם להשתלב בתרבויות המערבית-צרפתית, הביא לפריחה בתחום העיתונות, השרה, התיאטרון והמוזיקה. הוא מסכם כי "משטר החסוט הביא עמו תקוות להתפתחות ושינויי **כל תחום החיים**. אווירת הביטחון שהשרו הצרפתיים ומעומם המתח בין יהודים ומוסלמים אפשר ליהودים לשפר את מצבם הכלכלי והחברתי ולשנות את דפוסי הפעולות התרבותית" (עמ' 35). בעמ' 32 מצטט פרופ' סעדון את הרב שלמה כהן, ממחמי פאס (כלומר דוקא איש המזר שאלנו "מתה מרבע") הכותב "מיום זוח אוור שמש ממשלה החופש הצרפתית ... השתנה לטובה מצב היהודים בכל ערי מרוקו, עניין הבורות ... התפזרו ... רוח החופש והדרור נשבה על פני הארץ. היהודים שאפו לאפס נשמת רוח חיים". האופטימיות העמוקה שבדברים אלו, מבחרה את מצבם של יהודים מרוקו באוטם ימים - קהילה שהביטהו האיש שילבנית השתרפּ פלאים, מצויה בתחום אמאנציפציה (קבלת שוויון זכויות) והתמכרות, וחווה פריחה תרבותית ושגשוג כלכלי יחסית. מצב דברים זה עתיד להשתנות באופן חד, אכזרי וכואב עם תבוסת צרפת לגרמניה הנאצית ועלית משטר וישי. יהודי מרוקו עתידים למצוא עצם בנסיבות מאימות, מרוה וקשה עד מאד.
23. כפי שיפורט להלן, חוקי הגזע האנטישמיים נקנקו בוישי (ע"י ממשלה וישי) והוחלו תחילתה על היהודי צרפת באזורי הלא כבוש (באזורי הכיבוש הם הוחלו באמצעות צוים שפרסם שלטון הכיבוש הצבאי הגרמני). החקיקה הויישأت כללה סעיף שהייב להחיל אותה גם בקולוניות, שהיו תחת שלטון וישי. ואכן, מספר שבועות לאחר חילת החקירה במטרופולין, היא הוחלה גם במרוקו באמצעות "צוותים סולטניים" (ד'יררים) שנוסחו ע"י הנציגות הצרפתית ונמסרו על ידה לחתימה פורמלית של סולטן מרוקו.
24. החקירה האנטישמית של ממש וישי בוצעה בשתי פעימות ה"פעימה הראשונה", והפחות משמעותית, בוצעה באוקטובר 1940 והייתה בעיקרה יווזמה של ממש וישי מתוך אנטישמיות שהייתה טבואה בו, ומתוך רצון להשתלב ב"סדר החדש" של אירופה הנאצית. "הפעימה השנייה" בוצעה ביוני 1941 ואילך. גל החקירה האנטישמית השני, נגרם ע"י לחצים ומניפולציות שהפעילו הרשותות הנאציות על משטר וישי. באמצעות לחצים אלו "הניעו" הגרמנים את משטר וישי להקים "קומיסריון (=נציגות) לענייני יהודים", שתפקידו היה לתת תנופה מחודשת לרדיפת יהודי וישי. הקומיסריון לענייני יהודים, בדרובו, תיאום ושיתוף הגורמים הנאצים, הביא לגיל חדש ואכזרי של החקירה אנטישמית ביוני 1941, ופיקח על ישומה. ראש הקומיסריון לענייני יהודים, קסביה ולא, ביקר במרוקו כדי לדרכן את יישום החקירה האנטישמית בקולוניות. אין היסטוריון שיחולק על עובדה יסודית זו: למשטר וישי לא הייתה שום כוונה להרחיק לכת ברדיפת היהודים, מעבר לגיל החקירה הראשון באוקטובר 1940. לגרמנים לא הייתה שום כוונה להסתפק בצדדים אלו. הם לחזו על משטר וישי, ודחפו אותו להקצין ולהחריף את רדיפות היהודים. מדובר היה במדרון חלקלק, שסופה המזועע - שיתוף פעולה של משטר וישי בשילוח יהודי צרפת למחלנות המוות.
- "פעימה ראשונה" - חוק מעמד היהודים הראשון.**
25. בעשרי למאי 1940 פלש הצבא הגרמני לצרפת. לתקה מלחמת העולם כולה, בתוך שבועות ספורים הובס הצבא הצרפתי. בצרפת כמה ממשלה חדשה בראשות המרשל פטו, שפניה היו לכינעה והפסקת המאבק הצבאי, וקיבלה ההגמוניה הגרמנית-נאצית באירופה.

26. ביום 22 ליוני 1940 חתם נציג ממשלה צרפת, הגנרל שארל הונציגר, על הסכם "שביתת הנשקי" שהוכתב ע"י גרמניה. כדי לסמל את השפלת צרפת, התעקש היטלר כי ההסכם יהיה חתום בעיר קומפפני,

- באוטו קרון רכבת בו חתמה גרמניה על הסכם שביתת הנשך והכניעה בתום מלחמת העולם הראשונה. צבא צרפת פורק, מיליוון וחצי חיילים צרפתיים הוחזקו במחנות שבויים בגרמניה, על צרפת הוטל לשלם לגרמניה פיצויי מלחמהכבדים וכן לשאת בעלות (שנופחה עד מאד) של החזקת צבא הכיבוש הגרמני בצרפת, סעיף שבאמצעותו בזו גерמניה את משאבי צרפת. כ-60 אחוז משטח צרפת (כולל פריז) הועבר לשילטה גרמנית ישירה ("השיטה הכבוש"). שאר שטח צרפת ("השיטה לא הכבוש"), וכן הפרוטקטורטים והקולוניות מעבר לים, נשאר תחת ממשלה צרפתית, כביבול עצמאית". הסכם "שביתת הנשך" היה הסכם כנעה לכל דבר, שהוכתב לצרפת ע"י הכבש הגרמני.
27. ממשלה הכניעה הצרפתית התמקמה בעיר הקיט וישי, ומכאן קיבל ממשל זה את כינויו – "משטר וישי". הצרפתים בזמן המלחמה, וגם ההיסטוריונים לאחר מכן, מעריכים לא התייחסו ממשל זה כ"ממשלה צרפת", שכן היה ברור לכל שאין מדובר במשלה ריבונית בארץ. גרמניה הנאצית הייתה הכוח השולט והקובע. ראשי משטר וישי ידעו היטב כי היישודות המשטר, תלואה לחולותן ברצונה הטוב של גרמניה הנאצית.
28. ב-3 לאוקטובר 1940 פרסם משטר וישי את "חוק מעמד היהודים" (הראשון). החוק של וישי קבע שהוא יחול גם על היהודי הפרוטקטורטים והקולוניות, ובهم מרוקו. לאחר מסpter שבועות, ביום 31 לאוקטובר 1940, פורסם ה"דיירר" (צו הסולטן המרוקאי), שהחיל חוק זה על היהודי מרוקו רטראקטיבית מ-3 לאוקטובר 1940 (תאריך הפרסום של החוק הצרפתי). החוק הורה על פיטורי יהודים מכל המשרות הציבוריות. החוק קבע כי עסק יהודים במקצועות חופשיים יהיה מוגבל במכסות. החוק אסר על יהודים לעסוק כמנחים וכן במקצועות שונים בתחום התקורת ודעת הקהל, חברות בארגונים המימייצים עובדים במקצועות חופשיים ובתחום התקורת.
29. המשמעות המعيشית של חוק זה, הייתה סילוק היהודים מכל המשרות הציבוריות – "הצרפתים היו נחושים לנתקוט צעדים משמעותיים/non בהכנות צווים הפיטוריים והן בפיטוריים בפועל. יחד עם זאת יודגש מחדש כי הפגיעה הייתה בשכבה מצומצמת של יהודים, אליטה חשובה מאוד, שהיו קשרים במנהל הצרפתי או פעלו במוסדות צרפתיים" (חו"ד מומחה המשيبة, פרופ' סעדון, עמ' 52). פרופ' לסקר, המומחה מטעם המשيبة, פרסם בספרו ("יהודי המغرب בצל וישי וצלב הקרים") מסמכים שונים מארכיוון "בן אזרף". באחד המסמכים (עמ' 160-161 בספר הנ"ל) נאמר: **"הטהיר מ-1940-31.10.1940 יושם מיד במלא החומרה"**. בעמ' 162-163 מופיע מסמך נוסף המפרט (לפי רשותו) את מס' הפקידים ועובדיה המנהל היהודי שפטורו באוגדה ופאס (כ-40 מפוטרים בכל עיר). המסמך מצין: "שתי הדוגמאות האלה נבחרו כדי להראות את השפעתו של התקנון בשני חבלי בעלי חשיבות מוגעת. **כמעט בלתי אפשרי לספור את כל היהודים שנפגעו בקיזבלקה, עד כדי כך גדול מספרט**". ברור אףוא כי מאות רבות (אולי אלף) יהודים עובדי השירות הציבורי – העלית המשכילה ומתמערבת של היהודי מרוקו – הושלכו לרחוב ע"י משטר וישי. ד"ר בר חן הסביר בחווות דעתו (בעמ' 47-48) את משמעות הפגיעה באלויטה זו:

"הנפגעים היישורים מהחוק היהודי היו יהודים שעברו תהליכי אקלוטורציה בתרבות הצרפתית, שאפשרה להם להשתלב במערכות השלטון. ההכרות עם מוסדות השלטון הקולונייאלי הצרפתי ועם הדרגים מקבלי החלטות בתוך הפק' שכבה זו של יהודים למנהגי הקהילות במרוקו, לא פעם על חשבון ההנenga הדתית הוותיקה. סילוקם מתפקידיהם פגע בהם קשות במישור האישי והכלכלי. אך בה בעת הוא גם קטיע את קשריהם עם מוסדות השלטון הקולונייאליים ופגע ביכולת להשפיע עליהם בעניינים היהודיים. בambilות אחירות הצדדים נגד היהודי מרוקו פגעו באופן חמור במיוחד דווקא **בשבכה שאמורה הייתה להנenga את הקהילה באחת מתקופותיה הקשות שידעה מעולם**"

"הפעימה השנייה" – החרפת והעכמת גל החקיקה האנטישמית נגד יהודי מרוקו

30. בתחילת 1941 החלו הלחצים הגרמניים היישרים על וישי לפתח בגל חדש של חקיקה אנטישמית. האסטרטגיה שגבשו הגרמנים הייתה ברורה: לחוץ על וישי להקים גוף שככל תפקידו לעסוק ברדיפת היהודים, על מנת לגרום לוishi להגבר ולהחריף את רדיפת היהודים. ואכן, במרץ 1941 הקימה וishi, בלחץ הגרמנים, "נצחונות לענייני יהודים" שבראשה הוועד אנטישמי נלהב בשם קסביה ולא. לאחר מספר חודשים, ביום 2.6.1941, פורסמו בצרפת החוקים שיוזמה הנציבות (בתיאום עם הרשות הנאצית ובפיקוחן): **חוק מעמד היהודים השני** (שהיה מחייב הרבה יותר מקודמו), **חוק הנומרוז קלואזוס** וחוק **מפקד היהודים**. משטר וishi קבע בחוקים שהם יחולו גם בקולוניות. ואכן, תוך חודשים ספורים החיל הממשל הקולוניאל-הצרפתי במרוקו את חוקי הרדיפה הללו במרוקו.

31. המשיבה הגישה לוועדה קמא את הפרוטוקולים של ועד הקהילת קובלנה. חשש העמוק של היהודי מרוקו כי מסכת הגזירות שהתחדשה בצרפת עתידה להגיע אליהם, התבטא בפרוטוקול מיום 23.6.1941 (מספר שבועות לאחר פרסום כל הגזירות החדש בצרפת): **"בהתרגשות רבה מתבלת ההודעה על פרסום בעtid המידי של מעמד היהודים ... חברי הוועד משקפים את החשש בקהילות היהודיות במדינה ולדעתם יש לפנות לנציב העליון ולפרט בה את החשש הגדול של הקהילה ולבקש ממנה להפעיל את חמלתו הידועה".** ראשי הקהילות בוודאי לא שגו באשליות בדבר "חמלתו הידועה" של נוגס (שאם לעתים נמצא להקל ביצוע הגזירות, עשה כן משיוקלים פרגמטיים ולא הומניטריים), אולם חומרת המצב אלצה אותם להיאחז בכל קנה קש אפשרי. ראשי הקהילות הגדולות במרוקו, ששמעו על הכוונה ליישם במרוקו את החקיקה האנטישמית שיזמה "נצחונות היהודים בצרפת", נקטו במקרה נואש ודרמטי (שאין לו אח ורע) של פניה ישירה לנציב הצרפתי, על מנת למנוע את יישום הגזירות במרוקו:

"... בתור הראשי הקהילות היהודיות הראשיות במרוקו הצרפתי, המוניה מאותים אלף נפש, מרשים אנו לעצמנו להساب היטב את תשומת ליבך הנעלה והואהדת להרדה העמוקה האוחזת בנו לשמע הצעדים המאיימים על אחינו לדת, עם יישומו של תקנון היהודים החדש. לモתר כמעט לך כי חרדת זו משותפת לכל בני קהילתנו, המתארים לעצםם בנקל את הצעוזים הנפשיים והחומריים, העולמים לגורום הצעדים הצפויים להם ולמי שנintel קיונים חל עליהם. הם מבינים כי עתידן של קהילות אלה – ואולי אף קיומו – מוטל על בף המאזינים, ואולם תחשותם היא כי רוחקים הם מלהיות כמעט מחוץ הכלכלה, הרוח והחברה של مكان שהרסתפקטיבת האיומה שבסילוק מוחלט כמעט מחי הכלכלה, הרוח והחברה של ארץ אלה נקשרו זה מאות שנים, מסבה לאחינו התרוגשות הגובלתי ביושן. מחותבנתו לשמש להם שופר לפני נציגה הדגול של צרפת ולהפיצו בו שיסלק את האסון המשמש ובא" (צור).

32. הפניה לנציב לא יכלה לשנות דבר, שהרי לנציב לא היה שיקול דעת עצמאי בעניין, והוא היה מחויב, מכוח חקיקה של ממשלה וishi, לה היה כפוף לחלטין, להחיל במרוקו את החוקים האנטישמיים. חוק "מעמד היהודים השני" הוחל במרוקו באמצעות דהיר שפורסם ב-5 לאוגוסט 1941. החוק סילק את היהודים מערכות המשפט (למעט מערכת המשפט הרבני), מתפקידיו הוראה (למעט מוסדות יהודים) ומתקמידי ניהול חברות ציבוריות, הורה על קביעת מסות ליהודים בתחום מסחר סייטוני, מקצועות חופשיים ותעשייה, עסק בبنקות, חליפות ורוכבות שהיו עוסקים יהודים מסורתיים, ומקצועות נוספים.

33. אין צורך לומר כי חקיקה זו הייתה פגיעה קשה מאוד בחירות, בפגיעה באוטונומיה ובזכות של כל פרט לעסוק בכל מקצוע או עסק או מקום העבודה עפ"י בחירתו, מבלתי להיות מוגבל בכך עקב גזע

או דתו. זו חירות יסודית ובסיסית, והיא נשללה ממאתיים אלף יהודי מרוקו, גם אלו שעסקו כSENDLERS או צורפים במלאת החירות לעסוק בכל מקצוע ומשלח יד (شمוגנת בישראל בחוק יסוד) נכללת בסעיף כג' ל"הכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם" (מסמך היסוד של הקהילה הבינלאומית בדבר זכויות האדם): **"כל אדם זכאי ... לבחירה חופשית של עבותתו". סעיף כא(2)** להכרזה מען גם את הזכות לעבוד בשירות הציבור).

34. האיסור חל על עיסוקים ושרותים שהוו "כרטיס הכנסה" למזר המערבי-איורי, סיכון לרמת חיים גבוהה יותר, למימוש החלום של عشرות אלפי צעירים יהודים במרוקו. מדובר אפוא בגזירה שנועדה "לכלוא" את היהודים, במיוחד הצעירים שבhem, בגורם המסורת, במעטם נטול הזכות של ה"דימוי" – נתני הسلطן המושפלים. מדובר בפגיעה מרושעת וחמורה בחירותם של היהודי מרוקו.

35. **ה"נומרוז קלואזוס" במערכת החינוך** – גזירה נוספת שהשיטה הרצפתית במרוקו על היהודים (ללא פרסום דיהיר, אלא ע"י "החליה ישירה" של החקיקה האנטיישמית הרצפתית), הייתה קביעת "מכסה" לתלמידים יהודים בבתי הספר הרצפתים, וכפועל יוצא מכך – סילוק מרביתם. אכן, "אם עד כה חלו ההגבלות בעיקר על שכבה דקה של יהודים, שכבר השתלבו בחברה והכללה המודרנית, התגברות על הגישה לחינוך פגעו עמוקות כמעט בכל הקהילה. הן נועדו לחסום דרכו לעתיד של דור שלם, ואימנו להציג את גלגול האמנציפציה לאחרו" (טולדנו, רדיפה והצלחה – היהודי מרוקו תחת שלטון וישי, עמ' 153). גם פרופ' לסקר, מומחה המשיבה, ראה בכך פגיעה קשה בקהילה:

"לא פחות חרומה הייתה ההגבלה באחוז היילדים היהודיים בבתי הספר היסודיים והתקיכוניים של הפרוטקטורט הרצפני לעשרה למאה לגבי הלא יהודים, ובבתי הספר הגבוהים – לשולשה מאות. להוציא בתיהם ספר מסורתיים (תלמידי תורה וחדרים), האחריות של החינוך בקהיליות התרבות בעיקר בידי מוסדות אליאנס ... שהורשו להמשיך בפעילותם בסבבם של תלונות הפרוטקטורט האנטישמיים ... בכל זאת למעלה מאף תלמידים יהודים לפחות בבית ספר של הפרוטקטורט הרצפני (יסודיים ותקיכוניים) בתחילת שנות ה-40" (לסקר, היהודים בצפון אפריקה במהלך מלחמת העולם השנייה, עמ' 20-21)

"מגלי שפורים שום צו או חוק המחייב זאת, הונגה "הנומרוז קלואזוס" בכל מוסדות החינוך הציבוריים במרוקו ... הנומרוז קלואזוס מופעל אפיו בגני ילדים" (חו"ר מס' 887 משנת 1941). נביא כאן רק דוגמא אחת לבתי הספר התקיכוניים בקובבלנקה. למרות התנגדות מנהל תיכון ליטוי ... סולקו 150 תלמידים יהודים" (שם, עמ' 166. הציטוט הנה מדו"ח של פעילים יהודים במרוקו המכזין בארכיוון בן אזרן)

36. אכן, ועדת העරר לא "התרגשה" במיעוד מגזירה זו (עמ' 44-45 לפסק דין). לדבריה, ההגבלה לא הייתה "רלבנטית" למabit היהודים, שהרי אלו מילא ממד במוסדות לימוד יהודים (מסורתיים או בתים ספר של כי"ח) ולדעתה נראה היה עליהם להסתפק בכך. לכך הוסיף ועדת הערער כי – "לא כל אדם מקבל לכל מוסך לימודיו". הוועדה אמונה הזכירה שבמרוקו דובר על "קריטריון גזעני" קיבלת למוסדות לימוד, אבל לדעתה, נראה, אין הבדל גדול בין אי קבלה על רקע הישגים לימודיים לבין אי קבלה (ולמעשה סילוק מבית הספר/גן ילדים) על רקע גזען. פשטוט לא יؤمن כי אמרה כזו, המUIDה על אטיות וקחות חשובים של ממש, מופיעה בפסק דין של ועדת הערער.

37. המבקשים יטענו כי סילוק מבית ספר תיכון/יסודיין ילדים, של לפחות מאות רבות (וכנראה אף) ילדים יהודים, עקב הטלת מכסה (נומרוז קלואזוס) על מספר הילדים היהודים במוסדות החינוך הרצפתים, הינו רדיפה אנטישמית נתעבת ומובהקת. אין לכך שום דמיון, בכלל הכלוב,ראי קבלה מסיבות של הישגים לימודיים. **הגזירה הנתעבת פגעה בזכויות היסוד של כל ילד היהודי במרוקו,** גם

כמה שהשתيق למגזר המסורי, משום שפוגעה בזכותו היסודית-חוקתית ללמידה בכל מוסד לימודים בו ייחוץ (כמובן בכפוף לדרישות הקבלה האקדמית-לגייטימיות של כל מוסד לימודים, ככל שהוא). ככל ילד בעל הישגים מתאימים, ישנה הזכות לסטות להתקבל לכל מוסד לימודים, בודאי כמה שמקנה השכלה אירופית ברמה גבוהה, שהייתה "כרטיס הכניסה" להגשמה חלומם של עשרות אלפי יהודים צעירים במרוקו – השתלבות בחברה המערבית-אירופית ואפשרות לרמת חיים גבוהה. אכן, ישירות נפגע מהגזירה (במובן של סילוק ממוסד לימוד) רק מייעוט מילדי היהודים, שלמד בפועל במערכת התרבות. אולם מבחינת הפגיעה בחירות, באוטונומיה, בזכות הטבעית של כל ילד/נער/סטודנט היהודי ללמידה היכן שליבו חופשי (בכפוף לעמידה בקרטיסרוניים שווינוין), נפגע ציבור שלם. החירות לחינוך מעוגנת בסעיףכו ל"הכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם": "כל אדם זכאי לחינוך. ... **החינוך בשלב הראשון הוא חובה ... והחינוך גבוהה יהיה פתוח לכל במידה שווה ועל יסוד היסודן**".

38. ושוב נזכיר, רק לסטודנטים במערכת החינוך הממשלתית-צרפתי, אפשרו השתלבות במגזר המערבי, דהיינו: קבלה ללימודים אקדמיים, עיסוק במקצוע חופשי, קבלת משרה ממשלתית ואפשרות לרמת חיים מערבית. המשמעות המעשית של ההדרה מערכות החינוך הצרפתי, הנה הדרות הקהילת היהודית כולה מכל הנ'יל. ופגיעה חמורה בחירותה.

39. צו הגירוש מהשכונות האירופיות - ביום 22.8.1941 פורסם דהיר שקבע כי יהודים שעברו להתגורר ברובעיהם האירופיים של הערים החל מ-1.9.1939, ייאלצו לפנות בתיהם בתוך חודש. מי שה抢先 בינו ליהודי מהתאריך הנ"ל ואילך צריך לדוח על כך וחוזים אלו יבוטלו. עוד נקבע כי יהודים שהתגוררו בשכונות האירופיות לפני 1.9.1939, יפנו את מגוריהם בהמשך, במועד שיקבע בצו של הוועיז הראשי. צו זה, כנראה, מעולם לא ניתן, אולם היהודי שהתגורר בשכונה אירופית לא יכול היה לדעת בזמן אמיתי היה. עונשיםכבדים נקבעו לכל מי שייפר את הצו. נציין כי די היה בצו אכזרי ומרושע זה, על מנת שגרמניה (כבר ב-2011) תסכים לפצות את עשרות אלפי יהודי מרכז במענק חד פעמי באמצעות "קרן הסיוע" בגין הפגיעה בחופש התנועה שלהם.

40. הקשיים המעשימים בביצוע גזירה מטורפת ומתוועבת זו, היו עצומים. יש להניח שזו הסיבה שהיא יושמה, מבחןת מבצעי גירוש המונאים, באופן מצומצם (בפאס, במכנאס וככראה גם בקובלנקה באופן חלקי - חוות דעת לסקר, סעיפים 88, 89). אולם יהודים רבים מיהרו לעזוב את בתיהם עפ"י הוראת הצו, מבלתי להמתין למבצע גירוש המונאי, מחשש שיינשו בכנסות כבדים ו/או שלא ימצאו מקום דיור חלופי במלאה כאשר יגורשו מביתם, או שסולקו מבתיהם השוכרים ע"י בעלי הבתים. כך למשל משפחתו של רובר אסרך (מרבעאטו) נטשה את ביתה בשכונה האירופית וחזרה למלאה. ליאון טולדנו ממונאס הזרדו לעבור למלאה לפני שיגורש ((טולדנו, רדיפה והצלה – יהודי מרוקו תחת שלטון וישי, עמ' 151). זיק דהאן, ליד רבטה, בזמן גזירות וישי (לאחר שפטור ממשרתו כמורה), עזב את הרובע האירופי ושב ל"עיר הישנה" (צור, קהילה קרוועה – היהודי מרוקו והלאומיות 1954-1943, עמ' 221).

41. גירוש מאות משפחות, ואלפי יהודים, מביתם בכוח ובאלימות, הותיר עזוע כבד אצל היהודי מרוקו. הרב יוסף בן נאים מפס, היה עד ראייה לגירוש היהודים מהרובע האירופי למלאת, מתאר ביוםנו את תחשויותיו (כתושב המלאה) ואת גודל השבר:

• "עוד גרו על היהודים הדרים בעיר החדשה משנת 1939 למספרם שישעו דירותם משם עם האירופאים ונטקימה הגזירה ויצאו ערבי ראש השנה הם ובניהם ונשיהם ונשארו גולים נטושים ורטושים שלא מצאו מקום לדoor בו ונדחקו ונתאכשו עם בעלי

בתים וחצריהם וטיירותם אשר בנו מיגיע כפם וממנונם עזבו לאחרים לדור בהם הארופיים ועיניהם רואות וכלות, אווי לעיניים שכך רואות ולאזנים שכך שומעות, השם ית מלא רחמים עלינו".

• "ובחווש זה גزو על היהודים שדרו בעיר החדש שהתחילה המלחמה לישע משם ולירד לדור פלמלהח, וירדו יש קודם המועד [=החג] ויש בין ראש השנה ויום הכהנורים וסוכות ולא מצאו מקום לדור ונדחקו עט קרוביהם. ומטלטלים חלקו אותם במקומות רבים והמה בצרה גדולה, כמה משפחות שאירעו להם זה. ושמנו שרצו לחשע כל היהודים הדרים שם, רק עושים מעט מעט אגרשנו מן הארץ, השם יפיר עצמן אכיה". אני ראייתי יהודי אחד עומד על גבי מטלטלים שלו והוא בוכה ומכה ומחלק המטלטלים ומחלק המטלטלים על מקומות הרבה, ותכל נתנו חצירו לעREL אחד לדור ויפרע לו שכירות בזיל הזול".

42. משמעות הגזירה הייתה כי נשלחה מכל היהודי מרוקו הזכות החוקית לעזוב את המלאח הצפוף והמושון ולבור לגור בשכונה האירופית:

"ש: מה שברור היהודי במרקם בתקופה זו שבעצם שחלומו והרצון שלו להתקדם ולבור לגור בשכונה האירופית לא יכול לעשות.
ת: לפיו הזו לא יכול לעבור ולגור בשכונה האירופית.
ש: זו"א יש פה הגבלה לא פשוטה במלואה אנחנו יהודים צפוף ומחניק במלוא ואתה לא יכול לשפר את מגוריך.
ת: אתה יכול לשפר את מגוריך אתה יכול במקומות אחרים של העיר לא כולל ברובע האירופני. אין מניעה בשכונות אחרות של העיר למעט הרובע האירופני.
ש: באזורי המוסלמיים סביר להניח שהיהודים לא ילכו לגור שם.

ת: נכון.
ש: במלואה תנאי החיים הם קשיים.
ת: נכון.
ש: באופן מעשי הדבר להתקדם לגור במקום יותר מרוחז זו השכונה האירופית.
ת: נכון.
ש: זה נכון.
ת: נכון" (עדות רפואי סעדון, עמ' 14 שורה 18 - עמ' 15 שורה 1).

"ש: היהודי שగר במלואה בתקופה זו אסור לו לעבור. בעצם לשכונה המוסלמית, מן הסתם הוא לא יכול לעבור?
ת: לא, הוא לא יכול.
ש: ולשכונה האירופית הוא גם לא יכול לעבור?
ת: הוא לא יכול לעבור" (עדות רפואי לסקר, עמ' 367 שורות 22-26).

43. בית המשפט קמא, למרבה הפלא, מצא לנכון להביא ציטוטים חלקיים וקטוע מדברי מומחה המשיבה, רפואי סעדון ("אתה יכול לשפר את מגוריך אתה יכול במקומות אחרים של העיר לא כולל ברובע האירופני. אין מנעה בשכונות אחרות של העיר למעט הרובע האירופני", עמ' 45 לפסק דין), אשר מסלף החלתו את שנאמר על ידי רפואי סעדון. בית המשפט קמא "השミニ" מהцитוט את המשך הדברים, כי הדרך המעשית היחידה לצאת מהמלואה הצפוף, ולשפר את המגורים, היא לעبور לשכונה האירופית ונثبت זה "נכחים" בפני היהודי מרוקו כולם.

44. בית המשפט קמא, וכן ועדת הערכ, טעו לחשוב כי האיסור לבחור את מקום המגורים, פוגע בחירות האדם רק בתנאי שהוא "monicah שהתכוון לגור במקום האסור", וכן קבעו כי האיסור לגור בשכונות האירופות לא פגע בחירות יהודי מרוקו. לדעת המבקשים מדובר בטעות משפטי קשה היורדת לשורש ממשמעות החירות לבחור מקום מגורים.

45. הזכות לגור בכל מקום ברחבי המדינה מבלי שגועו או דתו של האדם יהו מחסום, הנה "חירות יסוד" וחלק בלתי נפרד מחופש התנועה – "מדינת ישראל היא כידעה מדינה דמוקרטית שאחת מחרויות היסוד שבה היא החופש לבחור את מקום המגורים ללא הגבלה או הפליה כתוצאה ממוצה ذاتי, עדתי, כלכלי או סוציאלי" (ע"א (ב"ש) 34/74 שמעוני ני עמידר). הזכות למגורים בכל

מקום נכללת בסעיף יג ל"הכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם", מסמן היסוד של הקהילה הבינלאומית בדבר זכויות האדם, שאומצה על ידי העצרת הכלכלית של האו"ם בשנת 1948 – "כל אדם זכאי לחופש תנועה ומגורים בתוך כל המדינה" וכן בסעיף 12(א) לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות משנת 1966 (שנכנסה לתוקף בישראל ב-1992): "אדם הנמצא בחוק בתוך שטחה של מדינה זכותו, בתוך שטח זה, לנوع ולבחר את מקום מגוריו באורח חופשי". כפי שעולה בבירור מהמשמעותים הבינלאומיים הנ"ל, החירות לבחור מקום מגורים הנה חלק אינטגרלי, בלתי ניתן להפרדה, של "חופש התנועה".

46. הפגעה בחירות קיימת, גם אם המבקשים אינם יכולים להוכיח, ואפילו אינם טוענים, כי התכוונו לעבור לגור ברובע האירופי בזמן שלטון וישי. די בעצם האיסור כדי לפגוע בחירות. אם על אדם נאסר מטעמי גזע לשבת בחלק הקדמי של האוטובוס, כיוז נפגעת חירותו, ואין הוא צריך "להוכיח" שרצה לשבת דזוקא בחלק זה של האוטובוס. אם על תושב שכונת עוני נאסר לגור בשכונת יוקרה מטעמי גזע, ذات או לאום, זו פגעה בחירות ובאותונומיה של תושב זה, מבלי שעליו "להוכיח" שהתוכון לעבור לגור ב"אזור האסור", היהודי ורמניה, שהוטל עליהם עוצרليل, לא היו צריכים "להוכיח" שהתוכון יצאת מabitם בשעות הלילה, כדי שייהיו זכאים לפיצוי בגין שלילת חירותם. הזכות לגור בכל מקום, הנה חירות טبيعית ויסודית, עצם שלילתה, מהווה שלילת חירות. לא בכדי שילמו שלטונות גרמניה, באמצעות "קרון הסיעע" של וועידת התביעות, פיצוי לעשרות אלפי יהודים שגרו במלאת שנים 1940-1942, וזאת עקב שלילת חירותם לעזוב את המלאח ולעבור לשכונה האירופית. הגරמנים לא דרשו "הוכחה" מכל יהודי על כוונה לעבור לגור בשכונה האירופית, אלא הכירו בכך שזו חירות יסוד בסיסית של כל אדם, ושליתה מזכה לפיצוי.

47. מפקד היהודים - באוקטובר 1941 פורסם דהיר שהחיל במרוקו את חוק מפקד היהודים שפורסם בצרפת ביוני אותה שנה. החוק חייב את כל יהודי מרוקו למסור הצהרה בדבר היוטם יהודים, מעמדם האישី והמשפחתי, מקצועם ורכושם. הזו נאכף בכל רחבי מרוקו. פרופ' לסקר ציין בסעיף 80 לחות דעתו כי ידוע על ביצוע המפקד במחוזות מוגADOR, קזאלנקה ופאס. עדותו בעמ' 320 שורות 15-16 הוא מוסיף: "באזרורים האורבניים אין ספק שהיו עוד מקרים". הרוב פרופ' משה עמר (חתן פרס ראש הממשלה לחקר יהדות המזרח) מביא בחותם דעתו כתבים של שלושה רבנים, מקומות שונים ברחבי מרוקו, שהתייחסו בכתיביהם לגזירות וישי (הרבי בן נאים מפאס, הרוב משאש שהיה בזמן המלחמה רב מכנאס והרב דוד עובדיה מצפון). והנה, שלושת מוכרים במפורט את גזירת המפקד:

"וביום שב"ק 21 אלול [=תש"א 19 ספטמבר 1941] כתבו בעיתונים שרוצים הצרפתיים לחתן לנו עליים [=דפים / טפסים] מודפסים כדי שנרשמו בהם כל נכסינו קרקע וטלטל ומעות וכמדי"ז [=וכל מה דמתקרי נכסין] וגבלו זמן שייהיו הפנסים מסוריים בידם. בכל דוד ודור עומדים علينا לכלהינו והקב"ה מצילנו מידם".

"בחודש אלול [תש"א אוגוסט 1941] גרו על היהודים לפנס את נכסיהם וקרקוותיהם ונפלה עליהם אימה ופחד... ושבתו על חצר המלך ובמקום הנקרה מולאי عبدالאה וקבורת מולאי אידירס וסוף דבר הקילו מעט שלא לפנס כ"א קרקעותיהם ולהלאותיהם ובני ביתם, ועדין לא נודע מה יהיה משפט הדבר, השם יאמר לצרתוינו די אפי"ר..."
(הרבי יוסף בן נאים מפאס)

"יומה גם! מkol בחדים אשר עלה يوم יום באזינו, מהערבים שכנו שהיו אומרים לשול אונטו להשמיד וכו' וכו' ובפרט גדל הכאב במvais תפישת הגרמנים את צפת, ובאו ראשיהם לפה [ההדגשה של מ"ע], כי תכף גרו אמר שכל היהודים יפנסו את נכסיהם קרקע וטלטל מחוט ועד שrox נעל, וכל אחד ימסור פנסו בידם, וכן עשינו..."
(הרבי יוסף משאש מכנאס)

"פקודת הצהרת רכוש, לכארה זה היה על מנת לאפשר לשלטונות לקבוע מהו שיעור המס שיילקה מהיהודים למימון הוצאות המלחמה, אך כיוון שرك היהודים חביבו בכך, רוחחו שמוות עקשיות לפיהן זה רק צעד ראשון להחזרת רכושים של היהודים וסופה של תהליך מי ישרנו"
(הרבי דוד עובדיה מצרפת)

48. לאחר ושלשות הרובנים שהציגו את קיומם "מפקד היהודים" בכתביים התגوروו בשלושה מקומות שונים, אין זה סביר מבחינה סטטיסטית, שבמקרה דזוקא רק במקרים מסוימות מגורייהם בוצע המפקד. ההסבר ההגיוני והמתבקש הננו שהמפקד בוצע ונאכף בכל רחבי מרוקו. לחיזוק מסקנה זו נפנה לתרגום חזר שנסלח ע"י "מנהל העניינים הרפואיים" שלחנה הנציבות הצבאית במרוקו לכל מנהלי האזוריים (בצירוף נוסח הצהרה שעל היהודים למלא), ובו נדרש כל מנהל אזור *"لتת את כל ההוראות הדורשות לרשותך שתחת פיקוחך כך שהן יוכלו להזמין ... את כל היהודים שכותבת מגורייהם באזורך על מנת שימלאו את הצהרה הנדרשת"*. עוד נפנה בספר זיכרונות שכתב יהודי (או נער) שהtagorro בעיריה בדרום מרוקו בשם גוראמה: *"חלפו אך מספר ימים ויהודי העיירה נקראו לבוא לעירייה ולהצהיר בפני המשול על רכושים, נכסיהם ועסקיהם. הובהר לכולם שככל מי שיצחיר הצהרה כזאת על רכושו, יועמד לדין וגורלו יהיה מר"* (שטרית נהורי-מאיר, אימת החלום – פרקים מהאפוס של היהודי מרוקו, עמ' 55).

49. אכן, עקב פלישת בעלות הברית בסוף 1942, לא הספיקו שלטונות וישי להחרים את רכוש היהודי מרוקו (כפי שקרה באלג'יריה ובצרפת, שם שימש המפקד כמבוא ואמצעי להחזרת רכוש היהודים, ובצרפת גם לאייתו היהודים וגירושם להשמדה). אולם "מפקד היהודים", ללא קשר ל"תכלית המעשית" שהייתה עלולה להיות לו, נועד לסמן את היהודים, להחריג אותם מכל התושבים, להשפיל ולbezot אוטם. להבהיר להם וכל תושבי מרוקו, כי להם מועד, בהמשך הדריך, טיפול מיוחד. עצם קיומם "מפקד היהודים" ע"י משטר וישי, בדומה לחזוב יהודים בריך השלישי לשעת טלי צהוב, נועד לסמן את האדם כ"יהודי", לסמן שהיחס אליו צריך להיות שונה מכל בן אדם אחר, יחס משפיל ומבהז, ולפיכך מהויה פגיעה בחירותו האדם של היהודי צרפת ומרוקו.

50. מיד נבחן את המשמעות המשפטית של הגזירות הנ"ל, אולם לפני כן נציין כי לגזירות משטר וישי היו שתי השלכות מעשיות מיידיות – יצירת תחשויות פחד וחרדה בקרב בני הקהילה וכן פגיעה קשה במצבם הכלכלי.

51. **תחשויות הפחד והחרדה של היהודי מרוקו** – מפקד היהודים, בהצראפו לכל מערכת גזירות וישי, הטיל אימה וחרדה קיומית. בניגוד לנו אשר משקיפים על האירופים בדיעד, היהודי מרוקו לא יכול לדעת בזמן אמיתי כי בסופו של דבר, רכושים לא יהודים וגורלם המר של היהודי צרפת, לא יהיה גם גורלם. החרדה והפחד שעורר המפקד, משתקפים היטב בדברי הרובנים. ראה למשל את דברי הרוב דוד עובדיה שצוטטו לעיל – *"רווחו שמוות עקשיות לפיהן זה רק צעד ראשון להחזרת רכושים של היהודים וסופה של תהליך מי ישרנו"*. המפקד מבשר על כוונות זדון לפגוע ברכושם של היהודים, וכנראה גם מעבר לכך – פגיעה בחיים עצם. היהודי מרוקו ידעו היטב, משיחותם עם פליטים שהגיעו למרוקו ועם בני משפחותיהם בצרפת ובאלג'יר, כי בארץ אלו מוחרים רכוש היהודים ומועבר לניהול "אריי", תוך התבוסת על נתוני המפקד. גם ידיעות נוראיות יותר על המתרחש באירופה הגיעו אליהם. כך למשל מצין ד"ר בר חן כי במרוקו עברו כ-20,000 פליטים יהודים מאירופה, שחילקו ע"י שלטון וישי במחנות עבודה פרך נוראים. פליטים אלו בזודאי שימשו מקור מידע ממשועתי ליהודי מרוקו. במחצית השנייה של 1942, החלו הגרמנים לרכז במחנות את היהודי צרפת

ולשלוח אותן "למזרחה". ידוע שהייתה הetc'תנות של יהודי מרוקו עם קרוביו משפחה ומכרים בברפת (עמ' 63-64 לחות דעתו), כך שהודי מרוקו לא התקשו להעניק מה צפוי להם (ראה למשל הetc'תנות בין יהודים מגטו וורשה עם קרוביהם שהיו פליטים במרוקו, שהוגשה לוועדת הערכ).

52. בדוח ש נכתב לסוכנות ב-1943 ע"י היהודי שהיה במרוקו בתקופת וישי, נקבעו הדברים הבאים:

"וואז (יוני 1940, ד.ע.) נחתם הסכם שביתת הנשך ומוננה ממשלה וישי. המחב הנפשי של היהודים המרוקנים, שלאו הכיל לא היה מזמין, הלחץ והחמיר. הטינה כלפיהם, שהייתה עד עכשו נסתרת, פרצה לאור היום ללא מעצורים. תופעת הפליה, שקדמת לכך קיימות רק למעשה, קיבל השר חוקיק עם פרסום של חוקי הגזע. ברשותה שהופיעו מדי חדש, היה נדיר לראות חוקים שבהם לא הוזכר הנושא הזה. החיפזון והלהט שבאכיפת חוקים אלה במרוקו.... הדיחינו את האנשים שהיו רגילים לאייטיות הבירוקרטית. הנציג הכללי של אותה תקופה צוין לשבח באיזה עיתון מקומי שיזום את אכיפתו של אותן התקנות במרוקו, כשבדין לא היו בתוקף אפלו במטרופולין.... אין צורך להזכיר את הדיבור על שלביה השונים של תקופת וישי הזוכה לשם מצה: חיסולו של העיתונות היהודית, התחת עלבונות ביצירוף על רקע גזעני, כמו "היהודים מלוכלץ", "הגיא הזמן שהיטר יבוא לחסל את כולם".... פיטורייהם של כל העובדים היהודים, לא רק מן השירותים הציבוריים, כפי שדרשו מחוקיק הגזע, אלא, מתוך דחוף להצתיניות, גם מכל מפעלי התעשייה והמסחר העיקריים.... איסור מוחלט לעסוק במקצועות מסוימים על התוצאות החמורות שהתלו בכך, סגירת המוסדות,... החובה להציג על רכוש - מטלטלים ולא נידי - עם התוצאות הנחמדות הכרוכות בתקינה זו, פשיטות יומיומיות אכזריות..., משלוח למוסדות סגורים או למחלנות כמעט ללא סיבה..., איסור לגור מחוץ לרובע הילידים וגורש היהודים שעברו לרובעים האירופאים זמן מועט לפני..., מתחילה אוקטובר 1942 החלה להתפשט השמועה כי ב-15 בנובמבר תיערך הפגנה ציבורית כנגד היהודי קובלנקה: פוגרומים, חרם רכוש, ליקחת בני ערובה וכו'... התאריך גם נרשם על קירות אחדים בעיר ואחריו סימן שאלה..." (לסקיר, היהודי המגרב בצל וישי וצלב הקروس, עמ' 149-139).

53. פרופ' ירון צור כתב בחוחות דעתו כי החקיקה האנטישמית (בשילוב הידיעות על הניצחונות הנאצים והתעלומה הנאצית-אנטישמית), שחררה "בלמים" באוכלוסייה המוסלמית, בפקידות הקולוניאלית והמתיישבים הערפתיים, שעד אז חסמו בקרבתם התפרצויות של שנאת היהודים.

התוצאה הייתה התדרדרות בתחום הביטחון האישי-פיזי של היהודי מרוקו:

"פגיעה ישירה וככלית, כולל כזו שהשפיעה על כל האוכלוסייה היהודית, התרחשה בתחום האיים על ביטחון היהודים, והוא הייתה פרי מושלב של התרחשויות הן במחנה האירופי, הנאצי והערפתי, והן בזה המוסלמי והערבי.
באופן כללי, המעבר לשולטן קולונייאלי צרפתי זמן רב לפני מלחמת העולם השנייה, בראשית העשור השני ל-20 - הגביר את תחושת הביטחון של היהודים, הפחת מחרזותיהם והגביר את שלותם. ..."

המשבר מתרחש בתקופת וישי על רקע מהלכי הממשלה והשפעתם על התנהגות הפקידות הקולוניאלית, על סביבת המתישבים האירופים ועל היחסים בין מוסלמים ליהודים. השימוש בין הניצחונות הגרמניים, התעלומה הנאצית ומהלכי הממשלה "שחרר בלמים" אנטטי-יהודיים בכל הסביבות הנ"ל, כולל אוירה עונית נגד היהודים, שהגיעה עד أيام בפוגרומים כלליים ואשר התפרצה באופן פרדוקסלי אחרי הנחיתה האמריקנית בנובמבר 1942. או-או בمعنى תגובה של תסכול פרצו שורה של תקירות אנטטי-יהודיות בערים ובעיירות שונות: קובלנקה, רבעא, פאס, ועוד. ההתקפות התרחשו כנראה ביוזמת פקידים ומתיישבים צרפתיים אך לעיתים היו הפורעים מוסלמים. רושם של תקירות אלה הctrף לזה של רדיות מקומיות, בעוטות אمنם, כולל בנקודות יישוב מרוקאים, מצד מושלים צרפתיים ומוסלמים, שהתרחשו עוד לפני הנחיתה ובטא באופן ברור את השינוי ביחס הערפתיים כלפי היהודים.

...

... בנסיבות הקולוניאלית גם לשלטן לא היה כוח של ממש, והפניה העורף מצד הפטרין הערפתי החדש, יכולה להזכיר ליוחדים את ימי הד'מה הקודרים ביותר, ימי בין המלכוויות, הימים שבין פטירות הסולטן המכון להכתרת יורשו. בזמנים כאלה היו היהודים הערפוניים שרויים לא מגן, חשופים לתקופות להתקפות שבטים מבוחץ ו/או חיליות פורעים, שלא היססו לבזוז, لأنוס ו/או לרצוח. התרדררות בתחום הביטחון הגיעה בגראה לשיא ערב הפלישה האמריקנית נוכח השמועות על פוגרומים כליל המתפרק ובא" (צור, עמ' 22-19).

54. את החדרה החריפה והעכימה העובדה שבמרוקו החלו הנקות לישום חוקי ה"אריאניזציה" – העברת ניהול רכוש היהודים לידיים "אריות". כך כותב פרופ' ירונן צור:

"לצד שני הצדדים המרכזיים הוצאו צוותים נוספים. החשוב שביניהם נועד להוכיח הפקעות של הרכוש היהודי, ברוח מבצעי הארייזציה של אותו רכוש באירופה. במחקר חדש, שלא פורסם עדין, כתבתת ד"ר אורית וענין יקוטיאל: אחד הפROYקטים אשר משל וישי קידם בתחום הכלכלי בצרפת היה ה"אריאניזציה של הכלכללה". הכוונה הייתה להוביל את כל הנכסים הכלכליים שבידיים יהודיות לידיים אריות. בשנת 1941 החלו לדון בישום הפROYקט גם במרוקו. הדוחפים העיקריים ליישומו היו אנשי ליגיון הלוחמים הצרפתי (*Légion des Combattants*) אשר חבריו היו אנטישמיות-יהודים במוחchar. בשלב מקדים של מבצע הארייזציה נדרש מיהודיים רבים למכור את נכסיהם, והם הזווירו שם לא יעשו כך בעצם יקבעו כונסי נכסים מטעם המדינה שייעשו זאת בכספייה. במקביל הוטל על היהודים להצהיר על הונם ונכסיהם. המסמכים מראים כי מספר לא מבוטל של בעלי עסקים יהודים אכן החל למכור את נכסיו. דומה כי חלק מעשו זאת בחר מראש קונים – צרפתיים או מוסלמים מרוקניים. אין ידעת כיצד נקבעו קונים אלו והאם היה מדובר בעסקאות כלכליות גרידא, או שהhypothèse כוונה נסתרת של המוכרים לבוחר קונים כאלו שביבואה העת יאפשרו ליהודים למיסים ובוי יהודים שהייתה בכך דרך לשיתוף פעולה ברמה האישית בין יהודים למוסלמים ובוי יהודים למושגים כלכליים במטה צרפתיים במטרה לעקור את כליל השלטון. במקביל לתחילת מכירת הנכסים באופן יוזם המנהל החל להתארגן להפעלה כפوية של הארייזציה – מספר פרטומים לרשותם מדוחים על נכסים יהודים שכבר נקבעו להם בפועל כונסי נכסים (כולל צרפתיים). כמו כן במהלך ההתארגנותאנשי התחילו ללחוץ מוסלמים כוותחים למנהיג הפורטקטורט וביקשו שיקבלו אותם לעובודה ככונסי נכסים יהודים. עם זאת הארייזציה של הכלכללה במרוקו נקבעה עקב הנחיתה האמריקנית בסוף 1942" (צור, עמ' 17-18)

55. פרופ' לסקר, המומחה מטעם המשيبة, אישר בחקירתו את הדברים:

"ש: אני רוצה להציג לך את חוות הדעת, שכتبה הגברת יקוטיאלי, אתה מכיר את זה, דיברנו על זה בהתחלה, שבעצם, מה שקרה, שכולם ידוע, היהודים ידעו וגם הצרפתיים האנטישמיים..."
 ת: ידעו מה?
 ת: יודעים שבצרפת יש תהליכי מוגבר, מהיר, שלוקחים מהיהודים את הנכסים וממנים שם כונסי נכסים צרפתיים.
 ..."

היא אומרת שאחד הפROYקטים, שמשל ושי קידם בצרפת, היא אומרת: "ב-41 החלו לדון בישום הפROYקט גם במרוקו, הדוחפים העיקריים (לא ברור) הצרפתיים, שכמוון, היו אנטישמיים ידועים, בשלב מוקדם מדרש מהיהודים למכור את נכסיהם והם הזווירו שאם לא ייעשו זאת בעצם אז יגיעו בהמשך גם כונסי הנכסים מטעם המדינה", המסמכים מראים מספר לא מבוטל של בעלי עסקים יהודים, אכן החל למכור את נכסיו. אוקי, אני קצת מצלג לפסקה הבאה, "במקביל לתחילת מכירת הנכסים, באופן יוזם, המנהל החל להתארגן להפעלה כפوية של הארייזציה, מספר פרטומים מדוחים על נכסים, שכבר נמנעו להם כונסי נכסים, ויש גם כל מיני התנדבות של אנשי ה... (לא ברור) ארגוני לוחמים, שהם מתנדבים להיות כונסי נכסים".

בית המשפט: אוקי, מה יש לך לומר על זה?
 ת: אני מקבל את זה שהיו גישושים להקים את זה.
 (חקירת פרופ' לסקר, דיון מיום 27.9.2016 עמ' 322)

56. ועדת הערכ הדגישה כי לדעתה הפחד הקימי נבע מהחשש שאובדן החסות הצרפתי מסכן את קיומם הפיזי של היהודי מרוקו (מחשש להפרקתם לפרטות מצד הרוב המוסלמי), ולכך הצטרפה חרדה קיומית כלכלית עקב הנזירות:

"בחןת התיאורים והעדויות בתיק תומכת יותר במסקנה שהפחד ששר בקרב יהודי מרוקו נגע יותר לדאגה בדבר עתידם במדינה ותוסר החסות וההגנה הצרפתיות שהוענקה להם ושממנה נהנו היהודים בתקופה הכיבוש הצרפתי עד למשטר וישי. הפחד נבע יותר מפארעות וההתנכלויות אשר היו עלולות להתרחש מצדם של הערבים המוסלמים והאנטישמיים (שהיו במרוקו שנים רבות לפני כן) ולא דוקא מהMASTER עצמו ובוודאי לא מהצורך הנאצי."

יחד עם זאת, היה קיים פחד מהשלכותיהן של הגזירות במובן של חרדה קיומית מהבחינה הכלכלית יותר מאשר פחד קיומי במובן הבהיר העם היהודי" (עמ' 50-49)

57. המבקרים אינם חולקים על ממצאי העובדה של ועדת הערר, אולם מדגישים כי באם יקבע כי הסרת החסוט מהיהודים והטלת הגזירות עליהם נבעו "מהנה" גרמנית, כי אז וודאי יש לראות בגרמניה הנאצית כאחראית לתהומות הפחד והחרדה של היהודי מרוקו.

58. **הפגיעה הכלכלית בקהילה יהודית מרוקו** - מחומר הראיות עולה כי החקיקה האנטישמית של משטר וישי גרמה לפגיעה כלכלית ממשית לבני הקהילה, שכן הוצאות "שידרו" לפקידיו הרשוית, ולכלל האוכלוסייה (מתיישבים צופטים ונtíנים מוסלמים) כי הקהילה היהודית איבדה את חסוט השלטון, וכעת היא "מסומנת" על ידו כגורם שיש להדרו ולהרחיקו. הפיטורים היו הרבה מעבר למלה שנגזר מלשון הוצאות. עסקים ומפעלים של יהודים חוסלו ונסגרו:

"**החינוך והלהט שבאכיפת חוקים אלה ...** הדיחמו את האנשים שהיו רגילים לאיטיות הבירוקרטית... חיסולה של העיתונות היהודית, הטחת עלבותנות בכירור על רקע גזעני כמו "**היהודי מלוכך**", "**הגיע הזמן שהיטלר יחל את כולכם**", פיטורייהם של כל העובדים לא רק מהשירות הציבורי כמו שדרשו חוקי הגזע אלא, מתוך דחף להצטיינות, גם מכל מפעלי התעשייה והמסחר העיקריים, אישור מוחלט לעסוק במקצועות מסוימים, סגירת המוסדות, בטלת מאונס של בעל המפעל ועובדיו" (לסקיר, יהודי המغرب בצל וישי וצלב הקרים, עמ' 142). ציטוט מדו"ח שהוכן לsocנות היהודית בסוף 1943 (כשנה בלבד מסיום שלטון וישי) בו מתאר פעיל היהודי מרוקאי את שעבר על הקהילה בזמן וישי)

"במושור הכלכלי נערך טיהור שחוג הרבה מעבר לחוקים. איגודים מקצועיים נצלו את ההזדמנויות כדי להיפטר מכל תחרות יהודית וכן נאסר למשל על סוחרים יהודים לעסוק בטקסטיל ושמניות. 51 סוחרי אריגים נאלצו לסגור את חנותיהם. האיסור שחל על יהודים להחזיק באולמות קולנוע פורש בצהורה מגבילה (את העיסוק, ד.ע.) עד כדי כך, שאפלו הקופאות והסדרניות היהודים בוטרו. הללו נספפו על המון המובטלים שנפלו קורבן לsgiורתם של בתיהם עסק יהודים, כפי שהוזכר בז'ו"ח מחדש נובמבר 1941: החרושתניים והסוחרים, היוצרים הערים והكمונאות היהודים הורחקו מעט מעט מן התחים הכלכלי שהפתחה למרוקו במידה רבה בזוכותם. הוואיל ובחלוקת סחרות קופחו ... אם לא נשלו לגמורי, אונסיהם היו לצמצם פעילותם ולפטר עובדיהם. נוצר מעין זרם של אבטלה **לא מוצא** שהרי כל בתיהם היהודים הוכו באוטה אמתלה, ומצד שני **בתיהם** העסק הלא יהודים והמנגנונים הציוריים, גירשו את עובדייהם היהודים לרבות **הזוטרים**" (רובר אסף, היהודי מרוקו – תקופת מוחמד ה-5, עמ' 202).

"**מפעלים מסחריים ותעשייתיים** פטרו את עובדייהם היהודים, וכמה איגודים מקצועיים שעמדו תחת פיקוח ישר של המנהל ושירותי אספקת המזון וכן איגוד יצורי השמנאים, ואיגוד סוחרי החוטים ואריגים סלקו את בעלי העסקים היהודים" ("היהודים במרוקו השריפית", הציגות מתחום פרק שנכתב ע"י פרופ' דוריס בנסימון-دونאת, עמ' 204)

"**ביוטר הביבדו הסיגרים** שהויספו הממוניים על ענפי הכללה השונים כדי לדחוק מהם לגמרי את היהודים. לפי הפקודה המקורית ותקנות הביצוע נאסרו עליהם בענפים מסוימים ורק התעשיות מיוחדות. **באו** הממוניים על יהודים לעסוק ביצור סרטים, הזדרזו **חווארות על חומרים**. דרךナル נאסר בחוקו וכי יש על יהודים לעסוק ביצור סרטים, הזדרזו אלה ומנוו מהם להיות מועסקים אפילו כקופאים וככרטיסנים, מאחר שלא קברים לארגון החובה, ורק החברים יכולו לעסוק במקצועם. **היהודים הוצאו מענף יצור השמן ומן המסחר בבדים וחוטים**" (הירשברג, תולדות היהודים באפריקה הצפונית חלק ב, עמ' 321. מוצג).

59. היהודים סולקו מענפים כלכליים שלמים, עובדים יהודים פוטרו ממפעלים רק בשל יהודותם. התוצאות הכלכליות היו קשות ביותר, והביאו את הקהילה היהודית לתהומה של חנק מוחלט:

"**המתיישבים** ראו במצב הזרמוֹת חד פעמי לHIPטר מהתחרות הכלכלית עם היהודים, **באצטלה של דבקות אידיאולוגית ותרומה להצלחת המהפכה הלאומית**. בכל ענף שלט איגוד מקצועי שקבע כללים ומכסות, וראשיו ניצלו את הכוח הניתן להם בחוק כדי לדחוק את רגלי מתחריהם היהודים מגוון דרכים, כמו אי הענקת מכשות יבוא, או אי אספקת

סהורות. ההחלטה האירה להם פנים בסקטורים שבם תפסו יהודים מקום נכבד כמו יבוא טקסטיל, תעשיית השימורים (דגימות, פירות וירקות) וייצור ושיווק שמנים. רק נחיתת האמריקאים מנעה את הוצאות כליל של היהודים מענפים אלה. כל ענף יבוא ויצוא היה חסום הרטיט בפני היהודים על פי חוק. כך לדוגמה, מס' 21 ב-1939-1942. חברות החרפתאות הפעילות בייבוא ענף הטקסטיל קפץ מ-26 ל-46, ואילו החברות בהנלה היהודית ירדו מ-51 ל-0. על זה יש להוסיף את החرم הספרוני השקט של הסוחרים והלווחות האירופיים על העסקים היהודיים. ... לא הוראה מלמעלה, אך חיקוי העדים שנקטו הדרגים הגבוהים, החלו גם המפעלים האירופיים הקטנים והבינוניים לפטר את העובדים היהודיים, גם לאחר שנים של שירות מסויר ומוערך ...

האיסור הגורף הזה לבש לעיתים ממדים מוגוחכים. בספר שפרסתי על משפחתי אוחנה, הצגתني את המקורה של אחד מבני המשפחה, ז'אן-יעקב. לאחר שגורש מבית הספר התיכון, עסק ז'אן-יעקב למחיהו בஸלוח חבילות קטנות בדואר של מוצרי המלאכה המרוקאית לבן דוחו שברח מפארן ... בקירוי התכויפים בדואר עוררו את חשד המשטרה והוא נעצר והואשם בפעולות אסורה: עAMILLOT MCS! ...

בקזבלנקה, ביש אלברט דהאן רשות לשמש כסדרן בבית קולנוע. בקשו נדחתה למרות ששם חוק לא אסור על תפקיד זה. ...

החומרת המצב הביאה קבוצה של נכבדים יהודים מקזבלנקה לשגר מכתב מחהה לנציגות הכלכלית, אך מכתב זה נותר כרגיל ללא מענה: "בצורה זו התעשיינים והסוחרים, היצרנים הקטנים והקמעונאים היהודיים, שתרמו במידה רבה לפיתוחה של כלכלת מרוקו, נדחיקים החוצה. היהודים כמעט תמיד מופלים לרעה בהענקת מכוסות של סחורות, או פשוט משלולים בכל מכל יכולות בחולוקטם. הם נאלצים לצמצם עוד יותר את פעילותם ולפטר את עובדייהם, ויצוירים בכך אבטלה ללא מוצא. כל העסקים היהודיים סובלים באוטה במידה, ובנוסך לכך העסקים הללו יהודים והשירותים הציבוריים מסלקיים את הפקידים היהודיים, גם הזוטרים. לייהודים אסור לרכוש משק חקלאי - מה שמנוע מהם להיענות לבקשת השלטונות לפנות לעובדה יצירית בעשרות. האוכלוסייה היהודית שראה כיצד כל הדלותות נסגרו בפנייה, חייה בהרגשה הכאב מתוכננים כדי לגורום לה חנק טוטלי". מיותר להוסיף כי ההרגשה הייתה מוצדקת" (טולדנו, רדיפה והוצאה – היהודי מרוקו תחת שלטון וישי, עמ' 161-160, פורסם ב-2017 בהוצ' אורות יהודה המغرب וועידת התביעות. מוצג 51).

60. לתחושים המצוקה, המחסור המהנק הכלכלי שחשו יהודי מרוקו, יש להוסיף את אפליה יהודים בהקצבת מצריכי יסוד לעומת המתיישבים האירופים והמוסלמים:

"ש: בנושא של הקצבת המזון.

ת: כן.
ש: מוסכם בינינו, אני יכול להביא את המקור, זה גם מהספר שלך, המוסלמים קיבלו פחות מהחרפתאים והיהודים עוד הופלו לרעה, אפילו ביחס למוסלמים, נכון?

ת: תראה, אני מקווה שאותו דו"ח, מס' 8, ששם מופיע טבלה, שהיא מדוקית, אני חשב שכן, זה בעיקר לגבי קזבלנקה, כן, היה דבר זהה, תראה, הבדלים לא היו גודולים, היהודים נפגעו הכי קשה מכל שלושת הקטגוריות, על זה אין וויכוח, אבל אתה רואה את הנתונים, הם לא היו דרמטיים, זה לא סייפור של פולין, לא הייתה מה רעה וחילק השיגו בשוק החופשי או בשוק השחור, זה עליה להם יותר כסף, זה פגע בכיס, אין ספק, אני לא מתקוכח על זה, זה פגע בכיס.

"ש: זו מצוקה?
ת: מצוקה, כן"

(חקירת פרופ' לסקר, דיון מיום 27.9.2016, עמ' 310 שורות 6-21)

"הגבלת החירות" של היהודי מרוקו

61. בית המשפט קמא מתייחס לעניין זה בסעיף לא' לפסק דין. בית המשפט ציין כי עפ"י ממצאי הוועדה קמא יהודי מרוקו לא ענדתו טלי צחוב, לא היו בזחות בדוחה אלא שמרו בגלוי את מצוות הדת, מוסדות הדת וחופש הפולחן. בעניינים עובדיים אלו כמובן שאין, ומדובר לא הייתה, שום מחלוקת. בסעיף לב' קובע בית המשפט קמא שהמונה "חירות" בסעיף 47 "וטמן בחובו גם את החירות לבחור מקטוע או השכלה" שכן "ברי, מדבריו של כב' המשנה לנשיאה, השופט מ. חיין

ז"ל, בעניין גנות, שמדובר על חירות במובן חופש התנועה ותנאי חיים בלתי לגאליים (בזהות בדוויה) בתנאים הפגעים בכבוד האדם: "...ואשר למהות הפגיעה המזוכה בפיזיון קבוע החוק הגרמני כי הפיזיונים יוענקו לנרדפים שסבלו מהגבלה חירות, הכוללת בין השאר נשיאת טלאי צחוב וחירות במעמד לא חוקי ובתנאים שאיןם עולמים בקנה אחד עם כבוד האדם (סעיף 47 לחוק הגרמני)". קביעות משפטיות אלו, בכלל הכלבוד, שגויות בעלייל. אין בסעיף 47 לחוק הגרמני, ואין בדברי כב' השופט חסין המצוטטים ע"י בית המשפט קמא, אפילו רמז לכך שהחרירות בה עוסקת החוק הגרמני, הנה דוקא "במובן חופש התנועה". ההפק הגמור הוא הנכון, שהרי ברור כי "טלאי צחוב" אינו פוגע ב"חופש התנועה" אלא פוגע בכבוד האדם, במעמדו החוקי, בהיותו שווה לכל אדם אחר בזכותו, בכבודו, במעמדו לפני החוק. זו מהותה של "החרירות" עפ"י החוק הגרמני.

62. הגבלת החרירות מעוגנת בסעיף 47 לחוק הגרמני. סעיף זה אינו מסביר או מגדיר באופן ברור וחד משמעותו "הגבלת חירות", אבל "ונتون בה סימנים". ככלומר מתיחס לדוגמאות של הגבלת חירות, שהן עלינו להסיק מהי "חרירות" לדעת המחוקק הגרמני, ומה נחשב "הגבלת חירות" בעיני המחוקק הגרמני:

(1) לנרדף קיימת זכות לפיזיונים אם הוא נשא מגן דוד בין הימים ה-30 ביינואר 1933 ועד ל- 8 במאי 1945, או אם הוא חי מחוץ לחוק בתנאים שאיןם ראויים לכבוד האדם.

(2) חזקה היא שכאשר הנרדף חי תחת שם בדי, הוא חי מחוץ לחוק בתנאים שאיןם ראויים לכבוד האדם"

63. דוגמת "העל" של המחוקק הגרמני להגבלה חירות היא "טלאי צחוב". כפי שאמרנו לעיל, ה"טלאי הצחוב" אינו קשור לחופש התנועה אלא נועד ל"סמן" את היהודי, לבודד אותו להבהיר כי הוא אינו במעמד חוקי שווה לשאר האזרחים, להבליט את נחיתותו, להשפיל אותו בעיני שאר האזרחים. מצב נוסף של "פגיעה בחירות", השווה מבחינת המחוקק הגרמני לנשיאת טלאי צחוב, הנה - "חיים מחוץ לחוק בתנאים שאיןם ראויים לכבוד האדם". החוק הגרמני רואה אפוא בפגיעה במעמד החוק של האדם וכן בכבוד האדם שלו, כ"הגבלת חירות". מכאן ניתן להסיק אפוא שבמנון "חרירות" התכוון המחוקק הגרמני למערך הזכויות הבסיסי, כולל שוויון בפני החוק וכן שמירת זכויות וחירות יסודיות ובניהם חופש העיסוק, חופש ההשכלה והחינוך והחופש לגור בכל מקום, וכਮובן גם שמירה על כבודו האנושי הבסיסי של האדם, והימנעות מ"סימונו" באמצעות טלאי צחוב או מפקד,

64. המחוקק הגרמני מוסיף שכאשר אדם "חי תחת שם בדי" חזקה שהוא חי מחוץ לחוק בתנאים לא ראויים לכבוד האדם, אולם ברור שזו דוגמא קיצונית, ולא רק חיים "בשם בדי" נכנסים להגדרה. בניגוד לדברי בית המשפט קמא, בחוק הגרמני אין שום רמז ש"הגבלת חירות" הכוונה דוקא לפגיעה בחופש הדת או חופש הפולחן. כאמור לעיל, החוק מדבר על עניינים שונים לגמרי.

65. מ"הגבלת חירות" סובל אדם החיה תחת חקיקה גזעית (בסגנון חוקי נירנברג) המפללה אותו לרעה, המסמנת אותו כ"יהודי" ורושמת את רכשו, הנוטלת ממנו חירותים בסיסיים כמו החירות לעבד בכל מקצוע, לשנות את ילדיו למדוד בכל מוסד למידה ולבחור את מקום מגוריו, וכל זאת רק עקב "מוצאו הגזעי". אדם שנשללות ממנו, באמצעות חקיקה גזעית מפללה, חירותות היסוד, ניתן לומר "מעמדו החוקי" נלקח ממנו, או שהוא "חי מחוץ לחוק", ובוודאי שהוא חי בתנאים שלא ראויים לכבוד האדם.

66. צודקת ועובדת הערר בקבעה כי יהודי מרוקו לא חייבו לשאת טלאי צחוב, לא חיו בשמות בדוים ולא נשלל מהם חופש הפולחן. אולם במרוקו (כמו בצרפת) בוצע "מפקד יהודים" שמטרתו זהה למטרת הטלאי הצחוב- בידוד היהודים, והבהרה כי הם שונים מכל אזרח אחר ויש "לרשום" אותם

ואת רכושם ל"טיפול עתידי". מעבר לכך, היהודי מרוקו חיו תחת חוקיקה גזענית ומפללה שמנעה מהם חופש עסקוק (והביאה לפיטורי אלףם), מנעה מהם חופש חינוך (מאות ואולי אלפי ילדים סולקו מהגנים ובתי הספר הצרפתתיים) ומנעה מהם חופש מגורים (כאשר מאות משפחות גורשו מבתייהם ורבים עזבו עקב החוקה והעונשים הצפויים למפריעי החוק, עודטרם יגורשו). כיוון שכן, למעלה מכל ספק, כי חירותם של יהודים מרוקו הוגבלה באופן חמור ביותר. להלן יטענו המבקרים כי חירות יהודים מרוקו לא רק הוגבלה, אלא נשללה.

"שלילת חירות" של היהודי מרוקו

67. הפיצוי בגין "שלילת חירות" מעוגן בסעיף 43 לחוק הפיצויים הגרמני, שזה לשונו:

(1) הנרדף זכאי לפיצויים אם נשללה ממנו חירותו בין הימים 30.1.1933 לביין 8.4.1945. האמור חול גם אם מדינה זהה שללה ממנו את חירותו תוך הפרה של עקרונות מדינת החוק ו-

1. שלילת החירות התאפשרה בעקבות זאת שהנרדף איבד את אזרחותו הגרמנית או את הגלות הריאיך הגרמני, או
2. ממשלת המדינה הזורה הונעה לשילוט חירות על ידי הממשלה הגרמנית הנאצינול-סוציאליסטי; בוגר לשילוט החירות מטעמי גוע על ידי ממשלה המדיניות בולגריה, רומניה והונגריה ייראה يوم 6.4.1941 בתור המועד לתחילה ההגעה.

(2) שלילת חירות היא במוחך מסר משטרתי או צבאי, ככלאה על ידי המפלגה הנאצינול-סוציאליסטית, מעצר לצרכי חקירה, מסר לצרכי עינוי, מסר במחנה ריכוז ושהייה כפiosa בגטו.

(3) חיים בנסיבות הדומות למסר, עובדות כפייה בנסיבות הדומות למסר והשתייכות ליחידה עינוי או מבחן של הצבא הגרמני דינם כדי שלילת חירות

68. המשפט הגרמני אינו מגדיר מהי "שלילת חירות" אלא מסתפק במתן דוגמאות (סעיף 43(2)). מהדוגמאות ברור שסעיף זה (בניגוד לסעיף הגבלת החירות) עוסק בשלילה של חופש התנועה והמגורים (מסר, ככלאה, מעצר, מגורים בגטו). סעיף 43(3) לחוק מוסיף שגム "חיים בנסיבות הדומות למסר" נჩבים "שלילת חירות". מהם "חיים בנסיבות דומות למסר"?

69. הדיון המשמעותי ביותר בפסקה הישראלית בסוגיית "שלילת חירות", התקיים בפסק"ד דנ"א 03/11196 גנות (חוות הדעת המרכזית נכתבה ע"י המשנה לנשא חשיין). בית המשפט העליון הבHIR כי אמן "הגרעין הקשה" של המונח "שלילת חירות" הנו "הגבלת תנועותיו של אדם למקום מתוחם ומצומצם", אולם קיימת גם "מעין שלילת חירות" שהוא מונח רחב בהרבה:

"המשפט הגרמני סבר, כמשמעותו מהוראת חוק זו, לא יהא זה ראיו לצמצם זכויותיו של נרדף אך ל'"שלילת חירות" במובנו הלשוני המצומצם של המושג, ועל כן ביקש להרחיב את היריעה ולהקנות מעמד של "שלילת חירות" גם למצבים של "מעין-שלילת-חרירות". וכן, בעוד אשר "שלילת חירות" במובנה המצומצם עטפה עצמה בטבעת לא-רחבה-במיוחד של תחום אפור – דהיינו: סוגים מקרים שאפשר לראות בהם, ואפשר לא נראה בהם, שלילת חירות – הוסיף המשפט ויצר נורמה מפורשת של "מעין-שלילת-חרירות" – או "תנאים הדומים" לשילוט חירות – ונורמה זו עטפה עצמה בטבעת רחבה של תחום אפור" (סעיף 27).

70. כמעט כהמשך ישר להלכת דנ"א גנות, צריך לראות את הלכת רע"א 5512/09 הרש��ו. מדובר היה על הייעוץ החלקי שהוטל על יהודי רומניה ובולגריה. להלן מנימוקי חברי הרכבת. כב' המשנה לנשיאה ריבلين הטיעים את הדברים הבאים (סעיף 14 לפסק דין):

"בעניין גנות הטיעם השופט חסין כי סעיף 43 לחוק הפיצויים הגרמני אינו מתייחד רק לשילוט חירות במובן הצר, אלא גם למקרים שנייתן לראות בהם "מעין-שלילת-חרירות" או "תנאים הדומים" לשילוט חירות (שם). ועוד הוסיף: "בקביעת תחום התפרשותה של 'מעין-שלילת-חרירות' ניתן לו לפרש ליתן דעתו לא אך למרחב הפיזי של שלילת החירות אלא גם למחות היו של הנכה הטוען ל'מעין-שלילת-חרירות', תוך השוואתם למהות חייו

של הנכה שסבל משלילת חירות" (שם). על רקע סיוג זה שרטט השופט חсин את סקלת הפגיעה בחירות שיצור חוק הפיצויים הגרמני: "וכך, בהעמידנו את המושגים זה בצד זה, נוכל לתאר את מסגרת החוק הגרמני בסקלת שבצד האחד עומד האדם החופשי ובצדיה الآخر האדם שנשללה חירותו במובנו המצוומצם של המושג (מעצר, מאסר וכי"ב). ננווע עתה על גבי הסקלת מן האדם החופשי אל העבר האחר, ובשילוב כלשהו תיווצר "מאסת-קריטית" של "הגבלת חירות". נמשיך לנوع עד שנגיע לתחום של ה"מעין-שלילת-חריות", ובהמשך - ל"שלילת חירות".... אימתי נגיע אל אזור ה"מעין-שלילת-חריות"? אימתי נגיע לנקודה ש"הגבלת החירות" תהא כה חמורה, כה קשה, כה לווחצת עד שניינו יהא לומר שאין עניינו אך ב"הגבלת חירות" אלא ב"מעין-שלילת-חריות"? זו הסקלה שיצור החוק ובה ננווע חרף הקשי הרוב בקביעת קטגוריות מסווג זה בהקשר הנדונו"

71. כב' השופט ארבל הוסיף דברים תוך שהוא רומזת שאחת המונחים "שלילת חירות" יש לפרש באופן

רחב:

"חשיבותה במיוחד, לטעמי, ההכרה בעובדה שחיים תחת עוצר הם חיים של קיוף חירותו של אדם עד כדי "מעין שלילת חירות". בקרה אצין כי לא רק חירותו של אדם במשמעותה "כפשותה" נשללה בהיותו כובל לשעות העוצר ומוגבל לכל עטיין, זכויות רבות נוספות מן האדם בשל הצורך להתאים עצמו למשטר העוצר, ולאווריה המתלווה אליו.... מציאות זו, על רקע ימים של מלחמה, פחד, חרדה וחוסר ודאות הינה ממשום פגיעה בחירות שלטומי מגעת עד כדי "מעין שלילת חירות". לא ראוי להרחיב מעבר לכך באשר למשמעות הרחבה שיש ליתן לטעמי למונח "שלילת חירות""

72. כב' השופט מלצר הפנה לגישה הרווחת כיום בעולם, כי פגיעות מסווגו בעבר כ"הגבלות חירות", יוגדרו כיום תחת המונח "שלילת חירות":

ברצוני להסביר כי הגישה המנחה את פסק דיןו של חברי השופט א' ריבלין מתיחסת גם עם המוגמה הרווחת עתה במשפט המשווה ביחס להפרת זכויות אדם. במשמעות זו מרחבת התיבה של "הגבלת חירות" (restriction of liberty) עד כדי קירובה, במקרים המתאים, ל"שלילת חירות" (deprivation of liberty) (Blackstone's Guide to the Human Rights Act 1998, 155-157 (5th ed. 2009))."

73. נבחן כת עת כלל תנאי חייהם של יהודי מרוקו, בהתאם להנחיית כב' השופט חсин – "בקביעת תחום התפרשותה של ה'מעין-שלילת-חריות' ניתן לו לפרשן ליתן דעתו לא אך למרחוב הפיזי של שלילת החירות אלא גם למהותה חיו של הנכה הטוען ל'מעין-שלילת-חריות', תוך השוואתם למהות חיו של הנכה שסבל משלילת חירות".

74. עפ"י קביעת הוועדה كما, חופש התנועה של היהודי מרוקו לא נשלל, במובן זה שהם לא אסורו אלא גרו ב בתיהם והיו רשאים לנוע ברחבי מרוקו. דהיינו, אין מדובר ב"שלילת חירות" במובנה המצוומצם. השאלה שיש לבחון הנה האם היה היהודי מרוקו ב"מעין שלילת חירות", דהיינו חיים נתולי זכויות שיש לראותם כחינם הדומים ל"שלילת חירות". האם נוצרה ה"מأسה הקריטית" של שלילת זכויות, ההופכת את חי היהודי מרוקו ל"מעין שלילת חירות"? המבוקשים יטענו כי התשובה לכך חיובית.

75. כפי שהוזו שני המומחיהם מטעם המשיבה, באופן מעשי מנע מיהודי מרוקו לגור מחוץ למלאת המהnik, המזונח והצפוף. דהיינו, חופש המגורים, שהנו חלק בלתי נפרד מחופש התנועה, נשלל מהם. מעבר לשילוט חופש המגורים, היה היהודי מרוקו מנועים מלהשתלב בעבודה ציבורית, במקצוע חופשי, בתחום התקשורות, הבנקאות, ולמעשה בכל עסקו שאינו עוסק יהודית-מסורתית. היהודי מרוקו היו מנועים לשלוח את ילדיהם לרכוש השכלה אירופית בגין הילדיים, בתי הספר היסודיים, התיכונים והאקדמיים הצרפתיים,

76. חיים אלו – של שלילת חופש התנועה (במובן של צמצום אורי המגורים), בחרוף שלילת חופש העיסוק וחופש ההשכלה, ובצירוף מצב כלכלי קשה וחרדה קיומית קשה ומעיקה שנוצרו עקב

רדייפותיו של המשטר – הנם חים הדומים במהותם לחוי מאסר, חיים של "מעין שלילת חירות" (הgam שאכן אין מדובר בשלילת חופש התנועה למרחב הפיזי). לפיכך יש לקבוע כי חירותם של היהודי מרווח נשללה.

המישור המשפטי השני: מערכת היחסים בין גרמניה הנאצית ומשטר וישי

77. בית המשפט העליון בפסק דין ניצולי הפרהodium בערך - רע"א 2334/18 עפרוני נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה - קבע כי החוק הגרמני לפיצוי קורבנות רדייפות הנאצים, מזכה בפיוצוי רק את מי שנרדפו ע"י הרשות הנאצית השונות בשטח הרייך הגרמני (סעיף 18 לרע"א עפרוני). בית המשפט העליון הבahir כי במקרים של רדייפות שבוצעו מוחז לשטח הרייך ולא בוצעו ישירות ע"י רשות השלטון הנאצי (כמו רדייפת יהודי מרווח), הזכאות לפיצוי קיימות רק בשני חריגים: 1) כאשר הרדייפה בוצעה ע"י מדינה "גורה" של המשטר הנאצי. 2) הרדייפה בוצעה ע"י מדינה עצמאית ש"הונעה" לביצוע הרדייפה ע"י המשטר הנאצי, ובתנאי שהרדייפה הביאה לשיללת חירותו של הנרדף.

78. כבר הראינו לעיל, כי חירות יהודי מרווח הוגבלה ואף נשללה, כמשמעות מונחים אלו בחוק הפיצויים גרמני. להלן נראה כי משטר וישי היה "גורה" של גרמניה הנאצית וכן שגוזרות משטר וישי "הונעו" ע"י גרמניה הנאצית, וכי המסקנות המנווגדות של ועדת העדר ובית המשפט קמא נובעות מטעויות משפטיות בהגדרת המונחים המשפטיים "גורה" ו-"הונעה" גרמנית-נאצית.

החריג הראשון – מדינה גורה

79. ההחלטה הגרמנית סיימה את ה"עליקון הטוטוריאלי" וקבעה כי רדייפה שגム בוצעה מוחז לגבולות הרייך, ע"י מדינה "גורה" לגרמניה הנאצית, כמו כן רדייפה ישירה של השלטון הנאצי:

"אבחנה בין מעשה רדייפה נצионаל סוציאליסטי ישיר לבין מעשה רדייפה ע"י ממשלה זרה עצמאית."

תוואות התפשטות שטח השלטון הנאציאלי סוציאליסטי בעת מלחמת העולם השנייה, הביאו לכך שאירועו מעשי רדייפה נרחבים בהתאם לסעיף 1-L-BEG, גם בשטחים שנכבשו ע"י הצבא הגרמני, במיוחד על רקע גזעני. הנאציות, שטח לעצמו כמטרה, את ההשמדה של האוכלוסייה היהודית בכל העולם. מעשי הרדייפה בשטחים בהם לcko הרשותות הגרמניות את השלטון, היננס מעשי אלימות נציאנאל סוציאליסטים אשר אינם שנויים בחלוקת, ואינם מעשי רדייפה של מדינות זרות. ... מעשי רדייפה בשטחים אשר לא נכבשו ע"י הצבא הגרמני, אך היו בשטח ההשפהה הגרמנית – למשל סלובקיה – יש להבהיר, אם הם איירעו ע"י מדינה עצמאית או אם יש לשviz מעשי רדייפה אלו למשל "בובות" תחת חסדיו של היטלר. במקרה זה פולח המשלזה הזורה, בזוע הארכאה, של הרשותות הגרמניות, מעשים אלו נחשבו כמעשי רדייפה גרמנית ישירים, כולל מתיחושים לנרדפים לעניין הפיצויים, אבלו הם נרדפו באופן ישיר ע"י הרשותות הגרמניות" ("השלומים בגין העולה הנאציאלית סוציאליסטית ע"י הרפובליקה הפדראלית של גרמניה", הוצאה משרד המשפטים הגרמני, כרך 4 - חוק הפיצויים חלק 1, עמ' 455).

"סבירום ההחלטה בנוגע לאחריות מועדףת של מדינות זרות"

... אם התובע לא היה בשום שלב נתון לרדייפה ישירה מצד גרמניה, ההחלטה אפשרה פיצויים רק כאשר רדייפת היהודים בוצעה ע"י מדינה זרה וזה התרחשה בתוכאה מרדייפה גרמנית. בתוך המשפט אפשרו פיצויים במקרים של רדייפה רדייפת המדינה הזורה הייתה תלולה פוליטית בריך הגרמני. במקרים הנדרטים, כאשר רדייפת היהודים, התרחשו אומנם ע"פ הנעה של המשל הרמני, אך בוצעו לדעת בית המשפט ע"י מדינות זרות עצמאיות, לא התאפשרו פיצויים... ("הhiposh אחר גבולות דיני הפיצויים - ההחלטה ביחס לפיצוי קוורבות הרדייפה הנאציאלית בגרמניה", ד"ר ארנולד להמן-רייכט, הוצאה אוניברסיטת הומבולדט, ברלין, 2007).

80. המבקשים יפנו לפסק דין של בית המשפט העליון הפדרלי הגרמני (64/309 ZR) הדן ב"עצמות" סלובקיה, על מנת להמחיש את ההלכה הגרמנית הניל. כידוע, במרץ 1939, בדומה למה שקרה

לכՐת בינוי 1940, צ'כוסלובקיה פוצלה לאזור תחת כיבוש גרמני ישיר (ה"פרוטקטורט" של בוהמיה ומורביה), ואзор נוסף שקיבל "עצמאות" כביבול - סלובקיה. התביעה הוגשה ע"י היהודי שנפגע מהחקיקה האנטישמית של ממשלת סלובקיה "העצמאית", בראשות הקומר טיסו, שמנעה ממנו תעסוקה. בית המשפט הגרמני הפדרالي העליון קבע כי גרמניהה אחראית לדדיות ממשלה, למרות שמשלה זו יזמה את החקיקה האנטישמית מתוך אידיאולוגיה נוצרית-קתולית-טיסו, למטרות שמשלה (מבלי שהופעל לחץ גרמני ולא קשר לאידיאולוגיה הנאצית) וזאת קבת התלוות והחולשה של ממשלה זו כלפי גרמניה הנאצית (סעיפים 27, 29 לפסק הדין):

"... גם אם גרמניה לא פעלה בשיטה זו [הכוונה לכתיבם גרמני למשלה הסלובקית בדבר חוקיקה אנטישמית, ד.ע.] עד אותו מועד, זה לא אומר שלטוניה הייתה עד אותו זמן מדינה חופשית בקבלה החלטותיה. לא ניתן לשווות בין סלובקיה שנוצרה תוך השפעה של סלובקיה ובאייטרנס של גרמניה, לבין ... הונגריה ורומניה. מדיניות אלו היו עצמאיות זו מרב כאשר ההשפעה הגרמנית החלה לחזור אליהם ... והן לא היו תלויות כבר מהתחלת קיומן ברייך הגרמני. גם בעת הפעלת לחצים ... הן עדין הצליחו להמשיך ולפועל עפ"י המדיניות שלהם. לעומת זאת לא הייתה מסווגת סלובקיה ...
... יתכן שהצדדים החוקיים נגד יהודים בסלובקיה ב-1939 התבפסו על השקפת העולם הדתית ועל אנטישמיות מושרשת ... בעקבות התלוות שבה הייתה סלובקיה מול גרמניה הנאצית, לא ניתן לשחרר את הממשלה הגרמנית מאחריות לצדדים נגד יהודים ..."

81. דהיינו, רדיפה של מדינה, שהינה "గורורה" של גרמניה הנאצית, כמו רדיפה שבוצעה ע"י השלטון הנאצי בתחום ה裏יך השלישי ונitinן לקבל פיצויים בגיןה. בפסק הדין מדובר על פיצוי בגין נזק ממוני (התקדמות מקצועית), שבודך כלל ניתן לקבל פיצוי בגין רדק כאשר הרדיפה הייתה בראור שאמירתה ה裏יך, בדיקך כמו נזק מסווג "הגבלת חירות" האמור בסעיף 47 לחוק הגרמני. מכאן ברור שאמירתה וועדת הערד (בעמ' 10 לפסק דין) – "כבר עתה יש לומר שבמשך עשר שנים של יישום הדין הרלוונטי לא הוכרה, בנסיבות סעיף 47 לחוק הגרמני או בכלל, זכאות לתגמול עבור יהודי שחיה במדינה שלא נכבשה ע"י גרמניה בגין נזק הנובעת מכך שאדם לא יכול היה למדוד היכן שרצתה או שמנעו ממנו לגור באזור כזה או אחר ואפיו באשר ביתו או חלק מביתו הופקע (בשל יהודתו ומעמדו בכזה) לזרים אחרים" – פשוט אינה נכונה. הזכות לפיצוי, בגין כל סוג הנזקים, הוכרה גם כאשר הרדיפה בוצעה מחוץ לגבולות ה裏יך, ובתנאי שהרדיפה בוצעה ע"י מדינה "గורורה" של גרמניה הנאצית.

82. חריג זה אומץ והורחב בפסקה הישראלית. כך מוגדר החריג ע"י בית המשפט העליון בפסק"ד עפרוני:

"אחריות עקיפה או "מדינה גורורה" – "מדינה גורורה" היא מונח מתוחס מדע המדינה המתיחס למדינה שמבחינה "רשמית" היא עצמאית, אך הולכה למעשה החלטותיה מושפעות ומונעות בידי מדינה אחרת. בשל אופיו של המשטר הנאצי, שלט במקומות מסוימים באמצעות מושטים מקומיים שפועל תחת חסותו, נקבע בפסקה כי גם כאשר מדינה פעלת כ"זרועה הארוכה" של גרמניה, ניתן היה לראות בה "గורורה", ובמעשיה הרדיפה שביצעה ממשקים זכאות לפיצויים (ראו: עניין שטיינפלד, בעמ' 620; עניין דן"א גרכות, בעמ' 96-97, וכן פסק דין של בית המשפט המ徇יז שבו הוכרו מעשי רדיפה שבוצעו בבולגריה, שהחוק הגרמני עצמו הגדר אתה במפורש כדי ש"הונעה" בידי גרמניה הנאצית: ע"א (מחוזי ת"א) 1919/03 עוזיאל נ' הרשות המוסמכת, [פומסת בנבו] פסקה 10 (להלן: עניין עוזיאל). יובהר כי ההחלטה בעניין עוזיאל הדגישה כי על מנת שמעשי הרדיפה יוכרו במסגרת מסלול זה, עליהם להיות שלטוניים, מאורגנים וממוסדים, להבדיל מפעולות שננקטו בידי יחידים" (רע"א 2334/18 עפרוני נ' הרשות לזכויות ניצולי השואה, סעיף 20)

83. דהיינו, רדייפות שלטוניות וממוסדות של "מדינה גורורה", "מדינה ש מבחינה רשמית" היא עצמאית, אך הeltaה למשה החלטותיה מושפעות ומונעות בידי מדינה אחרת, הן רדייפות אשר "מקימות זכאות לפיצויים". ראוי לשים לב شبית המשפט העליון לא מדובר על "כפייה" גרמנית, אלא על "השפעה והנעה" של גרמניה הנאצית על החלטות המדינה הגורורה.

84. ועדת הערכ, קבעה, ובסיומה זו אומצה עי' בית המשפט קמא, כי משטר וישי לא היה "גורורה" של העצמה הנאצית. לדעת המבקרים, קבעה זו נבעה מتفسה משפטית שגوية של ועדת הערכ את המונח "גורורה". כך דימתה לעצמה ועדת הערכ את "המדינה הגורורה":

"אנו לא יכולים להוציא את ההגדרות מהקשרן, כאשר אנו מדברים על מדינה שאינה עצמאית (גורורה) אנו מדברים על מדינה עצמאotta ניטלה ממנה עי' גרמניה או שגרמניה התערבה בניהול אותה מדינה באופן מהותי, באופן عمוק אשר שלל את עצמאotta או שאotta מדינה נסכה לטובתה של גרמניה באופן ממשי וכפוי (ההדגשה במקור, ד.ע.). תוך פגיעה ממשית ביכולת מוסדוויה של "גורורה" לשולט, להגיע להחלטות ולפעול על פי סמכויות המוקנות לכל שלטון באשר הוא" (עמ' 16-15 לפסק דין).

85. כמובן, לדעת ועדת הערכ, מדינה גורורה היא מדינה שגרמניה מתערבת בניהולה "באופן عمוק", "באופן ממשי וכפוי" (תוך הדגשת המילה "כפוי"), תוך שגרמניה נוטלת ממוסדוויה את "היכולת לשולט". ככל זה אין שום ذכר בהגדרת "גורורה" של בית המשפט העליון. עפ"י הגדרת בית המשפט העליון, מדובר ב"השפעה" של גרמניה הנאצית על החלטות המדינה הגורורה. ההבדל הנה עצום. בעוד ש"גורורה" של גרמניה הנאצית, כפי שדמיינה לעצמה הוועדה קמא, מעולם לא הייתה, הרי "גורורה" עפ"י הגדרת בית המשפט העליון הנה חלק מהמציאות ההיסטורית בזמן המלחמה. כפי שאמר בית המשפט העליון, "המשטר הנאצי, שלט במקומות מסוימים באמצעות מושטים מקומיים שפעלו תחת חסותו". בין גרמניה הנאצית למושטים אלו התקיימה מערכת יחסים מורכבת של דרישות ולחצים ("השפעה והנעה"), הגרמנים דורך אפשרו למושטים אלו לשולט ולנהל באופן שוטף את ארצותיהם, שכן זה הייתה האינטראס הגרמני. אמנם היה לגרמנים עניין במושטים אלו יפעלו בהתאם לרצונם ודרישותיהם, אולם הם נמנעו מהפעלת כפיה ישירה ומתן פקודות או תכתיים. גרמניה העדיפה לתמן בערמה ולהפעיל לחצים ומינופולציות על מנת להשיג את מטרותיה.

86. ועדת הערכ מצטטת (בעמ' 26 לפסק דין) את שאומרים החוקרים פאקסטונג ומארס בספרם על משטר וישי – "שוט כוח-כיבוש אינו יכול לשולט בכוח הזורע בלבד. אף הכובש האזרחי והנחרץ ביותר נזקק למורי-דרך ולמדויעים מקומיים. כיבוש מצליח נשען במידה רבה על משתפי פעולה הבאים מבין היסודות הבלטי מרווצים, האוודים או השאפטנים שבקרוב העם הנכבש". כמובן, ללא מושטים משתפי פעולה, לא יכולה גרמניה לקיים את שליטתה על אירופה. הוועדה מוסיפה (בעמ' 31) – "כל אנשי הנציבות (לענינו יהודים) היו צרפתים ולא בצד, הגרמנים היו אבודים בנבי הבירוקרטיה והמנהל הצרפתיים, וכך פועלות הנציבות בניהול צרפתי של וישי הייתה נוחה להם". לגרמניה הנאצית היה אפוא אינטראס חיווני בקיומם של אותם "משטרי חסות", שהביאו תועלות רבה למאץ המלחמה הגרמנית (בכל מיני מישורים) בעליית אפסיות לגרמניה, וגם היו חיוניים למהלכי הרדיפה וההשמדה של היהודים. אם מושטים אלו היו קורסים, הייתה כל המעמסה נופלת על גרמניה ועל כוח האדם המצוומצם שלה. סלובקיה, شبית המשפט הגרמני קבע כי הייתה גורורה מאז הקמתה, הפסיקת בספטמבר 1942 את שילוח תושביה היהודים להשמדה, חרב זעם ומחאותיהם של הגרמנים שוט כudi "כפייה" לא הופעלו כנגדה.

87. ועדת הערכ הכירה בלחצים שהפעילו הגרמנים על וישי על מנת שתפעל עפ"י רצונם (בנושא רדייפת היהודים ובכל נושא אחר), אולם חשבה שאין לכך משמעות: "במושור היחסים הבינלאומיים,

מופעלים כל הזמן לחצים בין מדינות, לרוב זו החזקה והמשפיעה יותר לוחצת את החלטה יותר וכל צד עושה את חישוביו ברם לחצים אלו הבאיםקדם אינטנסיביים של מדינה זו או אחרת אינם בוגדר כפיה ואם המדינה עליה מופעל לחץ כלשהו, נותרת, עדין מדובר בהחלטה ריבונית שלא שהיא ורക היא, אחראית לה" (עמ' 17 לפסק דינה). עם כל הכאב, אין מדובר בימים כתיקונים ולא ניתן להשות את "להלן" של גרמניה הנאצית על משטר וכי (למשל – לדוד באכזריות את אזרחיו היהודים), לחצים מדיניים, שגרתיים ולגיטימיים, המופעלים בין מדינה ריבונית אחת למדינה ריבונית אחרת, בימי שלום, לחצים שאין בהן הטעבות בענייניה הפנימיים. מדובר בעיצומה של מלחמת עולם, גרמניה הנאצית הייתה עצמה כובשת, שהביסה את צרפת ושלטה ישירות במרבית השטח הצרפתי. כאשר גרמניה מתערבת באופן גס ובוטה ביחס ליהודים שתחת שלטון וישי, ומדובר בעניין פנימי מובהק של משטר וישי. וכך אשר משטר וישי פועל בעקבות "להלן" אלו של גרמניה הנאצית ("נעתר להלכים"), הרי ברור שמתקימת במשטר וישי הגדרת בית המשפט העליון – **"להלן מעשה החלטותיהמושפעות ומונעות בידי מדינה אחרת"**

88. המבקרים יטנו כי ההגדרה המשפטית השוגיה של ועדת הערד למונח "గורורה", הנובעת כנראה מדימוי או סטריאוטיפ היסטורי שגוי (כailo גרמניה הנאצית שלטה "בכפיה" וחתורה "באופן עמוק" בכל משטר החסוט שהסתיעה בהם לكيים את שליטתה באירופה), היא שגרמה לכך שועדת הערד קבעה שמשטר וישי היה "מדינה עצמאית". מדובר באמנות בקביעה עובדתית, אולם קביעה זו נגוררת מתפיסה משפטית שוגיה, הנוגדת את דבריו המפורשים של בית המשפט העליון – **"מדינה ש מבחינה רשמית היא עצמאית, אך הelta מעשה החלטותיהמושפעות ומונעות בידי מדינה אחרת."**

89. טוות משפטית חמורה נוספת, שגרמה לקביעות השוגיות בפסק הדין של ועדת הערד ובית משפט, הנה שבפסק דין אלו נוצרה, יש מאין, "ישות" מדינית "עצמאית", שאין לה זכר בעדוות המומחים או בראיה אחרת כלשהי) והוא "וishi מרוקו". ישות מדומינית זו היפה, בפסק דין של בית המשפט קמא, ל"מדינה עצמאית" שרדפה את יהודי מרוקו (סעיפים לג, לד לפסק דין של בית המשפט קמא) :

"הועדה דנה בפרוטרוט, לרבות התייחסות לחוות דעת המומחים, ולעדויותיהם, בכלל אותן בקשרות שהעלתה גרמניה בפני משטר וישי, ומשטר וישי דחאה אותן, מבלי שתוטלנה עליו סנקציות כלשהן בגין דחאת בקשרות אלה, על מנת להוכיח, כי עליה בבירור מן התשתיות הריאיתית, שמשטר וישי במרוקו היה עצמאי מבחינת הדין. האירועים שאליהם התייחסה הועדה בוגען לסוגיה זו: דחיתת בקשרותיהם של גרמנים להחלפת נוגס, הנציג הצרפתי במרוקו, אשר נחשב כיעון מוצהר לגרמנים, ואך פעל בנגדם בסוגיות פוליטיות, דחיתת בקשות גרמניה להרחיקת מוניק, המזקיר הראשי של וishi במרוקו, וכוכ בטענת גרמניה שמניק העידן את פיתוחם הכלכליים עם אריה"ב, א-מינית המשך עבודות ועד ההצלחה לפלייטים, אשר הוקם על-ידי הקהילה היהודית בSMARTO היהיתה להקל על מעבר הפליטים ולסייע בהשגת מקלט בטוח למילא יכול להמשיך עוד בגלגוליהם, וזאת חרף התנגדות הגרמנים לפעולות הועד, וחוית בקשות גרמניה לקבלת מידע וגישה לעצורים הגרמניים שנכלאו במחנות העבודה של משטר וישי בהרי האטלס ובגבול מרוקו אלג'יר. על יסוד כל אלה הונחה בפני הועדה התשתיות העבודתיות שעל בסיסה קבעה, כי לא הוכח שמשטר וישי היה גורורה של גרמניה. קביעה זו של הועדה היא קביעה עובדתית אליה היא הגיעו לאחר בחינה מודקדת של התשתיות הריאיתית שהונחה בפניה, לרבות העדויות שנשמעו בפניה. אנו סבורים, כי מסקנתה זו של הועדה, דהיינו, שלא הוכח שמשטר וishi במרוקו היה "גורורה" של גרמניה עליה בקנה אחד הן עם התשתיות הריאיתית, כפי שזו הונחה בפני הועדה, והן עם היגיון והשכל היישר. ברי, כי משטר וishi במרוקו אינו יכול להיחשב "למדינה ש מבחינה רשמית היא עצמאית, אך הelta מעשה החלטותיהמושפעות ומונעות בידי מדינה אחרת" (ר' עניין עפנון) או ב"זרועה הארככה של גרמניה, עת הנציג הצרפתי במרוקו, נוגס, שעמד בראש המערכת שט, הוגדר "כעוזן" בעניין גרמניה, וניסיונות גרמנים להדחתו לא צלחו, ועת

משטר וישי במרוקו החזיק בתנאי שני קשיים, חילילים ואזרחים גרמניים ולא נعتר לבקשת גורמניה לשחרורם. מסקנה זו מתחזקת שבעתיים, נוכח העובה שגורמניה לא הטילה כל סנקציה על משטר וישי נוכח דמיון בקשوتיה פעם אחר פעם. התנהלות מעין זו תומכת במסקנה כי מי שהחליט ומנייל את העניינים היה משטר וישי במרוקו"

90. לדעת המבקרים, עצם ההיסטוריה לגוף מדיני בלתי קיים ודמיוני לחוטין, במטרה לקבוע אם הוא "גורורה" של עצמה זהה או "מדינה עצמאית", הנו טעות משפטית חריפה. קולוניה של מדינה כלשי - מעצם מהותה - אינה יכולה להיות "גורורה" של עצמה זהה, וגם לא "מדינה עצמאית", אלא הנה כפופה למדינת המטרופולין, ו מבחינה מדינית ומנהלית מהוות חלק ממנה. עצם הצגת השאלה הנה מופרכת ואבסורדית.

91. היהודי מרוקו נרדפו בקולוניה בצפון אפריקה, שאכן נשלטה באמצעות נציב צרפתי שהיה כפוף לממשלה וishi. צודק בית המשפט كما כי "מי שנייל את העניינים היה משטר וישי במרוקו", אולם כל זה נכון רק באשר לאופן יישום החוקיקה האנטישמית במרוקו (ושאר ענייני ניהול השוטף של מרוקו). אולם, הגורם שהחליט על הטלת חוקי גזע על היהודי מרוקו היה משטר וishi, שהרי אין חלק כי החוקיקה האנטישמית חוקקה בוishi, ואין חולק שמשטר וishi קבוע באומה חוקיקה כי היא תחול גם בקולוניות. מומחי המשיבה בעצם קבוע כי הנכונות הצרפתיות במרוקו אינה אלא "זרוע ביצועית" של ממשלה וishi. כך אומר פרופ' סעדון, המומחה ההיסטורי מטעם המשיבה - "בשנתיים אלו באו לידי ביטוי הגזירות האנטיישמיות של משטר וishi בצרפת לפני היהודי מרוקו. המדייניות לא הייתה "המצאה" מיוחדת לרוקן אלא התאמנה של החוקים במדינות צפון אפריקה. במובן זה הרחיב שלטון וishi את המהפכה הלאומית גם לcoleוניות בצפון אפריקה" (עמ' 20), משטר החסוט היה בעיקרו הסכמה ביןלאומית על שלטון של מדינה אירופית על מדינה אחרת כדי להביא את המדינה הנשלטת לעצמות שלטונית בעtid" (עמ' 22), "החוקיקה האנטישמית של וishi אפשרה את יישום החוקים גם בcoleוניות. כך למשל סעיף 9 לחוק הראשון על מעמד היהודים קבוע במפורש כי החוק ניתן ליישום באלג'יריה, בcoleוניות ביבשת החסוטות ...". (עמ' 48) ובהמשך - "נקודות המוצאת לדיוונו במרוקו בתקופת מלחמת העולם השנייה היא אם כן שלטון וishi באזורי החופשי (הבלתי כבוש, ד.ע.) של צרפת. הנכונות הצרפתיות במרוקו נצטוות ע"י שלטון וishi ליישם את התחקיקת של וishi. הנכונות במרוקו הייתה לזרוע ביצוע של שלטון וishi הן לmahpca הלאומית שבקשה וishi להנהיוג והן לענין היהודי" (עמ' 48 פסקה אחרונה).

92. מסקנה זהה עולה גם מהאמור בחומר הדעת של פרופ' לסקר (אף היא מטעם המשיבה) – "עם כיבוש צרפת ע"י הגרמנים וכינו ממשלה וishi, ובמיוחד לאחר פרסום החוק הצרפתי מ-3 באוקטובר 1940 הורע מצב היהודי מרוקו הצרפתי ... עם זאת ראוי לציין כי מצבם במרוקו הצרפתי היה טוב יחסית מזה של אחיהם באלג'יריה ובתוניסיה ... יש הזוקפים את ההבדל לזכותו של הנציג הכללי במרוקו הצרפתי הגנראל שאREL גוס, ... מישל אבוטבול ... מצינו כי "גוס לא התיאו" בלבטים ... בצייתנותו הבלתי נלאית להוראות וishi הוכיח נוגס את רצונו להשביח את "חטאינו" ערבי שביתת הנשך" ... לעומת זאת דוד כהן טוון ... כי היה זה נוגס אשר מנע את יישום המדיניות האנטי יהודית בהיקף נרחב יותר .. גם בשלב הנוכחות של המחקר קשה להכריע לכך או לכך ... אם כי ברור שבייעץ את מדיניות וishi, אולם ככל הנראה העניק לאנשיו, אנשי המנהל הבכירים בשטח ... מרחב תמרון שיעכב את הפעלת חלק מהתקנות ואף לבצע .. אופן חלקי ..." (עמ' 29). מעדיות המומחים מטעם המשיבה ברור שלנכיבות במרוקו לא הייתה "מדינה עצמאית" אלא

היא ביצה ווישמה "את מדיניות וישי", או מתוך "צייתנות בלתי נלאית" או תוך השארת "מרחוב תמרון" לגורמים בשטח לעכב את הביצוע.

93. לוועדת העדר הוגש ע"י המשيبة הסכם בוגע לאספקת סחורות חיוניות מארה"ב לצפון אפריקה (שם שרד באותו זמן רעב ומחסור קשה). ההסכם הנז תקצר השיחה בין הגנרטל מקסים ויגאנן, שמוונה ע"י פטן לשמש נציג משטר וישי בצפון אפריקה (ולא עם הנציב במרוקו, נוגס) לבין מרפי באופן رسمي שימוש קונסול כללי של ארה"ב בצרפת, אולם בחשאי מונה ע"י הנשיא רוזולט ליצור שיתוף פעולה של גורמי וישי בצפון אפריקה עם בעלות הברית. ארה"ב הייתה במועד ההסכם (פברואר 1941) מעצמה ניטרלית וקיימה עם משטר וישי יחסים דיפלומטיים.. בפתח התקצר נכתב "אושר ע"י צרפת ב-10 למרץ 1941" (זהינו ע"י ממשלה צרפת וממשלה ארה"ב). בדורר אפוא "כל הסכם בנושא זה יהיה מבון ע"י מ"מ בין ממשלה צרפת וממשלה ארה"ב". בדורר אפוא שמדובר בהסכם בין ממשלה וישי (ממשלה צרפת בעניין עצמה) לבין ממשלה ארה"ב. הנציבות במרוקו ובשאר הקולוניות בצפון אפריקה, אין צד למ"מ או להסכם, שכן אין ישויות מדיניות אלא הן ייחדות מנהליות, כפופות למשטר וישי.

94. מסקנת וועדת בעדר ובית המשפט קמא, נשעת על מספר מסמכים, מהם עולה שכאשר גרמניה רצתה להשפיע בנושא כלשהו על הנציגות במרוקו, היא פנתה לממשלה בקשה לשחרר שבויים גרמנים שהוחזקו במרוקו ב-1940, כאשר גרמניה ניסתה למנוע הפטת تعملה אנטיגרמנית במרוקו, פנה אוחר (ה"مشקיף" הגרמני במרוקו, שתפקידו היה לפקח על הסכומות שביתת הנשק. ראה אביטבול, יהודי צפון אפריקה במהלך המלחמת העולם השנייה, עמ' 50) למשרד החוץ הגרמני בבקשתו של "השגרירות שלנו בפריז ... תשכנע את הממשלה וישי לנ��וט צעדים", כאשר אותו "مشקיף" גרמני לא היה מוכחה מהנציב הושאי במרוקו (シャルל נוגס), נתקש שגריר גרמניה בפריז, אותו אבץ, ע"י שר החוץ הגרמני (ריבנרטופ), לפנות למשלה וישי ולדרוש את פיטוריו והחלפתו ב"אישיות מהימנה". בדומה לכך קיבל השגריר הגרמני בפאריז בקשה מהנציג הגרמני במרוקו לבקש מוישי את פיטורי מוניק, שהוא "מצורך כלל" בנציגות הצרפתית במרוקו.

95. אנחנו מסכימים עם קביעות העובדה של וועדת העדר שמשמעותם אלו עולה שהיו בנציגות הצרפתית גורמים בכירים שתיעבו ושנאו את גרמניה. על עצם עוינותו של רבים מבכירים משטר וישי (בצרפת ובנציגות במרוקו) לגרמנים, אין שום מחלוקת. גנרלシャル נוגס, נציב מרוקו מטעם ממשלה צרפת, כמו מרבית פקידים ובכירים משטר וישי, בודאי היה עון לגרמנים, כובשי ארצו. גרמניה הייתה האויב המסורתי של צרפת ובין אומות אלו שרה שנות דורות. בשנים 1914-1918 נלחמו אומות אלו מלחמת דמים נוראה (המרשל פטן, מנצח הגרמנים בוורצון, היה גיבורו הלאומי של צרפת במלחמה זו), וcutת הייתה צרפת מובסת, מושפלה, ומרבית אדמותה כבושה. טبعי וברור שמרבית הצרפתיים, ובודאי גם נוגס, תיעבו ושנאו את הגרמנים. ה"עוינות" לגרמנים אינה רלבנטית לשאלת "עצמות" משטר וישי, העומדת לדין בהליך זה.

96. אנחנו גם מסכימים עם קביעות העובדה של וועדת העדר שניסיונות הגרמנים לפנות למשטר וישי בעניינים שונים להטהנות הנציגות במרוקו (שלא מצאו חן בעניין הגרמנים), לרבות בקשה להدى את נוגס ופיקד בכיר נוסף, לא נשוא פרי

97. במאמר מוסגר נuir כי בנגד אמריות וועדת העדר, אין שמצ הכוחה ששבויי המלחמה הגרמנים מ-1940 לא שוחררו לאחר קבלת התלוונה הגרמנית, שהרי אין בוגע אליהם שום תלונה מאוחרת. וועדת העדר אומרת בפסק דין כי התלוונות הגרמניות מ-1943 מוכחות "শחילים גרמניים נשאו כלאים בתחום משטר וישי" (עמ' 21). אמרה זו שגואה לחולטין על פניה. בנובמבר 1942

נחתו בעלות הברית במרוקו ואלגיר, ותוך זמן קצר נקבעו כוחות ישי. מאז נשלטה מרוקו בפועל בידי צבא הכיבוש האמריקאי. במאי 1943 נקבעו הכוחות הגרמניים-איטלקים בטוניסיה, ובידי בנות הברית נפלו מאות אלפי חיילים של צבאות הציר, שהצטרפו לעשרות אלפי שבויים מהמערכה הבלוב. התלונה הגרמנית מינואר 1943, באמצעות הקונסוליה הספרדית ברבאט (שיצגה את הגרמנים במרוקו לאחר הכיבוש האמריקאי), מדברת על רצון גרמניה לקבל את "רשות הגרמנים העצורים ואת הסיבה למעצרם", ככלומר מדובר באזרחים גרמניים שנעצרו לאחר כיבוש מרוקו בידי בעלות הברית. התלונה ממאי 1943 מזכירה אף שביים איטלקים וגרמנים במחנות, וברור שמדובר בשביים מהמערכה הכושלת של צבאות הציר באפריקה. מכתבבים אלו בודאי לא ניתן למוד שאותם 250 חיילים גרמנים שנלקחו בשבי ב-1940, עדין היו כלואים ע"י ישי ב-1943.

98. בכל מקרה, בין גרמניה למשטר ישי (כמו כל גורורה גרמנית אחרת) הייתה מערכת יחסים מורכבת. נראה שהגרמנים רואו עצם חופשיים להתרבות בכל נושא, שלויל ככל شيء, ואילו הגרפטים לא "התלהבו" מהפניות גרמניות, וניסו לשמור על "שרידים" של ריבונות מדומה, בכך שהתעלמו מ"בקשות" אלו ככל שיכלו. כבר הסבירנו שהאינטרס הגרמני בקיום משטר החרשות הגרפטי היה חיוני, ולכן השלים הגרמנים עם מצב זה.

99. והערכה נוספת: פשוט לא יؤمن שועדת העරר קבעה מסקנות משפטיות, בדבר מערכת היחסים שבין גרמניה הנאצית למשטר ישי, על סמך אי אלו מכתבי תלונה, בכל מיני עניינים שלוילים וחסרי משמעות לשולטן הנאצי. מדובר, בכל הכבוד לוועדת הערר, בזוטיות זוטרות. מכתבבים דומים בודאי נשלחו באלויהם (וכנראה בעשרות אליהם) ע"י נציגי משרד החוץ הגרמני, שניסו להפגין חריצות או נאמנות אידיאולוגית למשטר הנאצי, או שבסלו משעומים, בכל מיני אזכורים שהיו תחת השפעה או שליטה גרמנית. באמצעות ובתמים שאינו מצליחים להבין כיצד יתכן לקבוע מסקנות נחרצות על סמך מספר זעום של פניות גרמניות שלא נשאו פרי, בעניינים שלוילים שבשוליהם.

100. מכל מקום – מה כל זה מוכיח? האם "יעינות" הנציב הוייאי במרוקו, הופכת את מרוקו ל"מדינה עצמאית"? האם סיירוב ממש וishi להדיח את הנציב, או להורות לנציב לפעול עפ"י אי אלו בנסיבות גרמניות, הופכת את מרוקו ל"מדינה עצמאית"? ברור שהתשובה שלילית. אין שום קשר בין העובדות שקבעה וועדת הערר, לבין המסקנה המשפטית אליה הגיעו. הנציבות הגרפטית במרוקו, הייתה "זרע ביעילות" ויחידה מנהלית של משטר ישי, אינה יכולה בשום אופן להיחשב "מדינה עצמאית". המסקנה המשפטית של וועדת הערר ובית משפט קמא הנה אבסורדית, מופרחת ובלתי אפשרית מבחינה המשפטית.

101. וועדת הערר הכירה בקיים לחצים על משטר ישי, ושלחצים אלו "נשאו פריפה ושם" או הצלicho "בנקודות מסוימות", אולם חשה שאין בכך די כדי שמשטר ישי ייחשב לגורורה גרמנית, אלא דרישות "ראיות היסטוריות שיתמכו במסקנה שמדובר במדיניות שחן גוראות של גרמניה":

"ברור כי גרמניה הפעילה לחצים על משטר ישי אולם אין בלחצים אלו שגם אם נשאו פריפה ושם, כדי להפוך את משטר ישי לגורורה של גרמניה. בודאי אין הדבר נכון לגבי מרוקו שם המצב היה שונה לגמרי. במישור היחסים הבינלאומיים, מופעלים כל הזמן לחצים בין מדינות, לרבות זו החזקה והמשמעותית יותר לוחצת את החלשה יותר וכל צד עושה את חישוביו ברם לחצים אלו הבאים לידי אינטרסים של מדינה זו או אחרת אינם בגדר כפיה ואם המדינה עלייה מופעל לחץ כלשהו, נutterat, עדין מדובר בהחלטה ריבונית שלא הייתה ורక היא, אחריות לה" (עמ' 17)

"יש לחזור ולהציג שעצם הפעלת לחצים הגרמניים על משטר ישי והצלחתם הנטענת בנקודות מסוימות לא הופכת את משטר ישי לגורורה, כדי לקבוע שמדינה או משטר הינו גורורה של גרמניה יש להוכיח מעבר לקיים של לחצים שחילקו צלחו וחלקו לא. לא די

בקיום של חצים כדי לענות על הגדרת מדינה גורלה שתחביב באחריות. נזהר על שכך נאמר, הרחבה בעניין צרפתי וועזיאל לא הסתפקה בהכרה בקיום של חצים כלו (לפי סעיף 43 בחוק הגרמני) אלא דרשה **ואיות היסטוריות** שיתמכו במסקנה שמדובר בבמידות שני גוררות של גרמניה ..." (עמ' 21)

102. המבקשים סבורים שאם נבחן את החומר ההיסטורי שהייתה בפני הוועדה קמא (ומשום מה היה לא התייחסה אליו כלל בפסק דין) נראה קיימות די והותר "איות היסטוריות" המוכיחות את היות משטר וישי, גורלה גרמנית. בשלב זה, לא ניתן לראות החד ממשמעות (שגם וועדת העורר הכרה בקיום) בנוגע ללחצים של הגרמנים על משטר וישי להקים את הקומיסריון לענייני יהודים ולהחריך את מערכת הגזירות האנטיישיות שלו. ראיות אלו יובאו בחלק הבא של בקשה זו. בשלב זה נתמקד בראיות שאיןן קשורות לרדיפת יהודים המוכיחות משטר וישי היה גורלה גרמנית.

103. הסכם שביתת הנשק בין צרפת לגרמניה קבע כי-כ-60 אחוז משטח צרפת (כולל פריז) יועבר לשטיטה גרמנית ישירה ("השתה הכבוש"). שאר שטח צרפת ("השתה הלא כבוש"), וכן הפרויקטוטורטים והקולוניות מעבר לים, נשאר תחת ממשלה צרפתית כביכול עצמאית. צבא צרפת פורק, מיליון וחצי חיילים צרפתים הוחזקו במחנות שבויים בגרמניה, על צרפת הוטל לשלם לגרמניה פיצויי מלחמה כבדים וכן לשאת בעלות (שנופחה עד מאד) של החזקת צבא הכיבוש הגרמני בצרפת, סעיף שבאמצעותו בזוזה ורמניה את משאבי צרפת. הסכם "שביתת הנשק" היה הסכם כנעה לכל דבר, שהוכتب לצרפת. מבחינת הגרמנים "משטר וישי" היה מכשיר יעיל מאד, שנועד לאפשר להם לשלוט בצרפת באמצעות כוחות מקומיים של משלפי פעולה הבקאים בתנאי הארץ, ובמיינמוס כוח אדם ומאץ גרמני. פרופ' צימרמן, שהיעיד מטעם המבקשים, הנו מומחה עולמי לקשרי החוץ של גרמניה הנאצית (הוא היה המומחה היחיד בתחום זה, שהיעיד בפני הוועדה). הוא הבahir בעדותו כי משטר וישי, גם שהקפיד לשמור עין מתעטעת של "עצמות", היה אנוס לפועל בהתאם לרצון ולאינטרס הגרמני:

"על פי ההסכם חולקה צרפת לשתיים. החלק הצפוני והמערבי הוגדר כשטח כבוש על ידי הריין הגרמני והחלק הדוריומי שבירתו וישי הוגדר כצרפת עצמאית של ממשלה עצמאית (חלוקת של צרפת שהופרש לשפטון איטלקי אינו לבנתי לענייננו). הבסיס לתשובה לשאלת דיליל הוא, שעצמות זאת הייתה מלבチילה עצמאות לכאורה בלבד, כל כמה שנייסו ממשלה וישי והפקידות שללה ליצור חזות של עצמות. שగירות גרמניה בפריז פעלה גם כיחידה קישור בין ברלין ו-וישי והעמידה שוב ושוב את העצמות של וישי כביכול במבחן" (חוות הדעת של פרופ' צימרמן)

"הגרמנים כבשו את צרפת והכוונה של הם הייתה לשלוט בצרפת. החלוקה של צרפת לשני חלקים תامة את הגישה המאוז鬱תונית של המשטר הזה - ומה לנו לקחת על עצמנו מהו שאחרים יכולים לקחת על עצם? כਮובן בתנאי הם יעשו מה שאנו רוצחים ואז אנחנו נשאיר להם את החלקים האחרים לפועל. זאת הייתה המדיניות בכל אירופה בرمאות שונות ככה שאפשר לומר זה כמו שמחזיקים כל עם הרצויה השאלה היא רק מה האורך הרצואה ... זאת הכוונה שאני אומר שהם עצמאיים רק לכאורה. כי ברור למורי שהעניינים של וישי מתנהלים לא מושיא אלא מפוזן ומפריז פירשו של דבר דרך ברלין"

(עדות פרופ' צימרמן, פרוטוקול מיום 7.2.2017, עמ' 345 שורות-8).

104. לוועדה הוגש גם מחקרים היסטוריים, שמצאיםיהם תמכו בעדות פרופ' צימרמן:

"תיהיה זו טעות לראות את הכיבוש רק כסטרטגיית נאצית פשוטה – צרפת תחת צלב הקрест. במובן מסוים זה אכן מה שהכיבוש היה, אך ניתן לראות בכיבוש אסטרטגייה פקחית ומתוחכמת. פיצול צרפת לשניים היא דוגמא מבrikת לחשיבה של "הפרד ומשול". יצירת אזור דרומי "עצמאי" הייתה טקטיקה מכונת. מנוקותת המבטו הגרמני, החשיבה הייתה: תננו לצרפתים מעט עצמאות (במקור - some independence, ד.ע.), תננו להם לרכיב בין עצמים, ותנו לנו לחסוך באנרגיה על שליטה באזוריים ללא ערך כלכלי

...

הסכם שביתת הנשך לא פירש במיוחד כיצד יהיה חyi היום-יום של הכיבוש. אולי רבע מהסעיפים התייחסו לשירות לנושאים כלכליים וחברתיים. היתר היו בבירור צבאים במהותם. בכלל זאת, רוב הסעיפים הללו צבאים ממשים את ראיית הסקם שביתת הנשך כנוקשה במיוחד, מסמך נקמני. מילת המפתח היא כנעה. הטרופטים אולי קיוו לשותפות אבל קיבלו יחס אדו-משרת" (דיויס, צraft במלחמת העולם השנייה – כיבוש, שיטות פעולה והתנגדות, עמ' 11-12, 9, תרגום מאנגלית).

"הידע של אבץ (שגריר גרמניה הנאצית שি�שב בפריס, ד.ע.) על צraft החל כבר בפיגישות "מעגל סולברג" בראשית שנות ה-20 (פגישות של בני נוער צרפתים וגרמנים לקידום השלום ומונעת מלחמה נוספת, ד.ע.). הוא היה "אוהב צraft" במובן זה שהעריך תרבות, אוכל ויין צרפתים (והיתה לו רעייה צרפתית), אך הוא האמין שהצרפתים צרייכים לדעת את מקומם. התוכנית שאבץ הציג להיטלר ביולי 1940, לפניו מינויו לשגריר, הייתה להקטין את צraft לזרוגה של "מדינת ליאון" שמצויה בחולשת מתמדת. הוא העז ניצל את היריבות הצרפתיות הפנימיות ולעוודד את התקומות הצרפתיות להסכמה עם גרמניה: גישה של דחיה מוחלטת (لتיקות הצרפתיות, ד.ע.) תיזור חזית צרפתית אחידה". ההוראות מהיטלר אישרו אסטרטגייה זו: "צריך לעשות הכל לעוזד מחלוקות פנימיות וכן חולשה צרפתית" (פרופ' גיוליאן גיקסון, "צרפת – השנים האפלות 1940-1944", עמ' 171. תרגום מאנגלית)

105. כדי להדגים את עצמת שליטותם של הגרמנים בוישי, ניתן להפנות לספרם של מארוס ופקסטון. ב-13 בדצמבר 1940 פיטר המרשל פטן את לאואל (ראש הממשלה), עד שהכweis את הגרמנים – "בפרוס שנות 1941 ... שר המשפטים רפא אליבר נאלץ להתפטר בלחץ הגרמנים, לאחר שמילא תפקיד ראשון במעלה בסילוקו של פייר לאואל ... מי שעתיד להיות יורשו של לאואל, פייר אטיין פלאנדן ... לא הספיק לבסס קווי מדיניות אנטישוודיים בטרם רמזו לו הגרמנים שאין בדעתם להיעזר בשירותיו" (מארוס ופקסטון, משטר וישי בצרפת והיהודים, עמ' 66). הגרמנים הביאו בתוך chodshim לפיטורי שר משפטים (רפא אליבר) וראש ממשלה של וישי (פייר אטיין פלאנדן), שלא נשאו חן מלפניהם. מדובר בדמותות חשובות ובכירות בהרבה מהנציב במרוקו (נווגס), ובכל זאת הם סיימו את תפקידם עפ"י הדרישת הגרמנית. מסתנבר שכשLAGRMENIM היה חשוב שושני תפעל בהתאם לרצונם, כך היה. האם זה משטר "עצמאי וחופשי" ודאי שלא.

106. נזכיר גם את האפיוזה המדמה הקשורה בהשתלטות הבזק של גרמניה על שטח וישי בנובמבר 1942 (לאחר נחיתה בנות הברית בצפון אפריקה, מבצע פיד ב-1942.11.8). תחילתה, היטלר הורה לאבץ (שגריר גרמניה בצרפת) ללחוץ על וישי להכריז מלחמה על בריטניה וארצות הברית, אך הטרופטים (שכמובן מאד לא רצו בכך) התמהמו. בינוויים התנגדותם הצבאית קצרה הימים של הטרופטים לנחיתה בנות הברית במרוקו ואלג'יריה, הלכה וקרסה. היטלר זימן למינכן את צ'יאנו (שר החוץ האיטלקי) ואת לאואל, ראש ממשלה וישי:

"כשנפגש צ'יאנו עם היטלר ב-9 בנובמבר עברב – לאואל בא במכונית והיה צפוי להגיע בלילה – גמלה בהיטלר החלטתו – אין חשיבות עוד لما שיאמר לאואל ... כיבוש צraft כולה, נהייה בקורסיקה, ראש גשר בתוניסיה. לבסוף הגיע לאואל ... היטלר תבע ממנוatri נחיתה בתוניסיה .. לאואל ביקש להימנע מהאחריות למסירת שטחים לידי מדינות הציר והציג שיעמידו בפני עובדה קיימת. דומה שלא ידע שזה בדיק מה שהיטלר התכוון לעשות. בשעה שיצא לאואל לחדר הסמו' כדי לעשן, הורה היטלר לבוש את שארית צraft למחורת היום, 11 בנובמבר. לאואל ייוזע הדבר רק למחרת ... בבוקר הוא כבשו כוחות ורמאים את דרום צraft בלי התנגדות צבאית" (קרשו, היטלר – נסיס: 1936-1945, עמ' 468-469).

107. היטלר דרש מהטרופטים להכריז מלחמה על אנגליה וארה"ב (שナルחות לשחרור צraft מהכיבוש הגרמני). אנשי וישי חשושים לסרב ומנסים להרוויח זמן. כשהיטלר דרש מלואל, ראש ממשלה וישי, שטחים בתוניסיה להנחת כוחות גרמניים, לאואל בפועל מסכים, ורק מבקש שיעמידו אותו

"בפני עובדה מוגמרת". למחמת מסיים היטלר את הפארסה הנלעגת של "עצמאות" משטר וישי, ע"י השתלטות (תוך מספר שעות בלבד) על כל שטח וishi. הضرפותים כਮובן לא מתנגדים. יתרה מכך, משטר וishi המשיך לתפקיד ולשרת את הגרמנים (כולל גירוש יהודים להשמדה) גם לאחר אובדן כל מראית העין של ה"עצמאות" וכיבוש כל שטח צרפת ע"י הגרמנים.

108. אם לא די בכך, נפנה לפזיקה גרמנית מפורשת שראתה במשטר וishi, משטר משועבד לגרמניה הנאצית ומשמש "ידיה הארכאה", חרב מראית העין של "עצמאות" שלא נעלמה מעיני הפסיכה הגרמנית. פזיקה זו גם ראתה באחריות משטר וishi, ומילא אחריות גרמניה הנאצית, לרדיפות היהודים בצפון אפריקה, לדבר המובן מאליו.

109. בית המשפט העליון המדינתי בברלין בתאריך 12.08.1957 (החלטה 1241/57),ណון מקרה של יהודי פליט בצרפת, שנכלא ע"י משטר וishi במחנות קליאה, מכוח "חוק היהודים" שפורסם ע"י משטר וishi באוקטובר 1940. מאחר ומדובר ב"שלילת חופש", הדיון (בפסק דין זה וגם באחרים) התקיים בהתאם לטעיף 43 לחוק הפסיכים הגרמני. סעיף 43 לחוק הגרמני מזכה בפסיכים, בין אם שלילת חירות בוצעה ע"י הרשויות הנאציות/מדינות גרורות, ובין אם בוצעה ע"י "מדינה עצמאית" אשר "הונעה" ע"י הרשויות הנאציות. לפיכך, לא היה הכרחי לקבוע אם משטר וishi היה גרורה. חרב זאת, בית המשפט הגרמני בחר לעומקה את מערכת היחסים בין וishi לבין רשות גרמניה הנאצית, והגיע למסקנה כי "עצמאות" וishi לא הייתה אלא עניין "רשמי", מראית עין חיצונית בלבד ("ממשלה וishi הונעה ע"י ממשלה גרמניה לפעול ע"פ תורה הגצע ... רשות גרמניה הנאצית אך בפועל - לפי דרישות גרמניה ... היזמות נגד היהודים יצאה ע"י רשות גרמניה הנאצית ושממשלת צרפת הייתה צריכה להיכנע בפניה"). אלו אמירות ברורות ונחרצות כי משטר וishi היה גרורה גרמנית. להלן ציטוט נרחב יותר מפסק הדיון:

"mdiyyoh של המכוון להיסטריה במינכן ... מתברר כי ממשלה וishi הונעה ע"י ממשלה גרמניה לפעול ע"פ תורה הגצע ... רשות בפועל עצמאית, אך בפועל - לפי דרישות גרמניה ... יתכן שממשלת וishi צייתה להעות ודרישות הנאים לא בגין היהודים מדיניות דרות בפועל מושלים יותר, בכך לאפשר לעצם להגן על היהודים הטרופים. גם אם כן, זה לא ישנה את העובדה שהיזמות נגד היהודים יצאה ע"י רשות גרמניה הנאצית ושממשלת צרפת הייתה צריכה להיכנע בפניה, לפחות בעניין היהודים מדיניות דרות.

בדוח הוועידה שיעץ בשגרירות הגרמנית Achenbach כתוב עבור השגריר דאס Abetz (אבץ) בתאריך 28.02.1941 ... צוטטה הودעה של סגן-SS Dannecker (דאנקר) שהודיע כי בעקבות חוק היהודים מtarיך 04.10.1940 נמצאים כבר מעל 40,000 יהודים במחנות ריכוז באזרחים שאינם כבושים ובמהרש נכלאים כל הזמן נספים. כמו כן, נאמר כי יש לשוחח על "בעית היהודים" עם השגריר Conte De Brinon ואולי גם עם אדמירל Darlan (דרלאן) כדי "להציג ולהציג השלמות הדרושים לחוק בדרך הזאת".

בדוח'ח מצב מפקד הצבא מtarיך 07.03.1941 נאמר: "החוק הטרופי מtarיך 04.10.1940 יצר בסיס משפטי לכליאותם של היהודים. על כן, יש לממשו ע"י ממשלה צרפת ... תפקידה של ההגלה הצבאית ושל הרשויות הגרמניות הננספות מוגבלת בלבד את ביצועו המושלם של החוק הטרופי וולעדור בפרטן בעיות טכניות הקשורות בהזה. משמעותם אל... מראיהם כי ממשלה וishi לא צייתה על כליאתם של היהודים והמשן הכליאה במחנות מתוך החלטה עצמית אלא תחת לחץ תמייד ומחייב יותר ויותר של הכובשים. במילים אחרות: רשות צרפת פועל ע"פ יוזמתם והוראתם של רשות גרמניה, על כן, הסנאט הנ"ל (בית המשפט העליון) קבע כי שלילת החופש שנגזרה על בעלה של התובעת בתקופה שבין 29.10.1940 לBIN 11.08.1942 בוצעה ע"פ הנעתם של רשות גרמניה"

110. לגבי פסק דין זה מציין הוועדה كما כי "הרי ציטטנו מהמחקר המקיים של מאروس ופקסטון שאין קיבל את הרעיון הפשטי כי מדובר היה ב"דיקטאט" גרמני". אכן, כודמת הוועדה קמא שאין מדובר ב"דיקטאט" גרמני, וגם בית המשפט הגרמני לא אמר שהיה "דיקטאט גרמני", אלא הסביר ש"עצמאות" וishi הייתה עניין פורמלי בלבד ("רשמיות באופן עצמאי, אך בפועל - לפי דרישות גרמניה"), שכן משטר וishi היה נאלץ לפעול עקב לחצים גרמניים.

111. איננו חולקים על קביעהו העובדתית של הוועדה קמא, שמשטר וishi פתח במסע האנטיישמי נגד היהודי צרפת וצפון אפריקה ביוזמתו (מotive אנטישמיות פנימית ורצון להשתלב ב"מרחב האירופאי-наци"), טרם החלוצים הגרמנים היישרים. אולם עובדה זו אינה סותרת את קביעת בית המשפט הגרמני כי "עצמאות" וishi הייתה עניין "רשמי", ככלומר פאסאדה כזובה, מראית עין.

112. יחסיו וishi-גרמניה הנאצית נדונו ע"י בית המשפט המדיינתי העליון בפרנקפורט בפסק דיןנו מיום 23.3.1962 (פורסם - 409 WzR), שם נדונה תביעה לפיצוי של מהגר יהודי לצרפת, שנכלא ע"י רשות וishi בגין עבודה. לאחר ודבר ב"שלילת חירות", בית המשפט דן בתביעה בהתאם לסעיף 43 לחוק הגרמני. בית המשפט הגרמני חזר ומסביר בפסק דין את המובן מאליו - משטר וishi לא היה "עצמאי" אלא למראית עין - "לאחר כניעת צרפת ביולי 1940, הממשלה הצרפתית כבר לא שלט במדינה אלא היה תלוי בминистр הגרמני". גרמניה העדיפה שרדיפת היהודים תבוצע ע"י משטר וishi כי "קבלה ביצוע" עבורה, משטר שלמראית עין הנה מדינה עצמאית, וזאת על מנת ליצור מסווה שקרי של לגיטימיות וחוקיות לפעולות אלו, עברו דעת הקהל בצרפת ובעולם - "הממשלה ... לא פעל באופן ישיר וגלוי לעיני כולן ... לאחר וידעו לכולם שהשלטון הנאציונאל הגרמני ... השתדל לשדר לעולם, למראית עין, כי עושים אלו הינם חוקיים. על מנת ליישם את שאיפותיו, השלטון הנאציונאל סוציאליסטי התאמץ במיוחד במדינות הכבשות, שעצמאותן לא נגעה למראית עין, לאפשר ככל הנראה, למראית עין, לממשלה שלahn לפעול באופן עצמאי על מנת להטיל עליהם את האחריות על המעשים האנטיישמיים"

"לאחר כניעת צרפת ביולי 1940, הממשלה הצרפתית כבר לא שלט במדינה אלא היה תלוי בминистр הגרמני. חלק ממטרות המלחמה, המזוהרות באופן פומבי, של היטלר, היו שאיפות שגם במדינות הכבשות וגם במדינות בשטח ההשפה הגרמנית, להגיע ל- "פתרון סופי" בשאלת היהודים. במבט על העבודות ההיסטוריות, אין ספק כי הממשלה הנאציונאל סוציאליסטי התאמץ, להציג מטרות, בנוגע לטיפול בעבירות היהודים, גם בминистр וishi בצרפת אשר היה תלוי בגרמניה, והמלך הגרמני אף הנעה את ממשלה וishi לבצע מעשים אנטישמיים בהתאם. למרות שהמלך הצרפתי התנגד, סימן ברור לכך שהפנים הצרפתית ביום 2.1.1942. אין התנגדות להערכה, כי הממשלה הגרמנית, כמו הניצחת וכשלון הכיבוש, לא פעל באופן ישיר וגלוי לעיני כולן, על מנת לבצע מעשים אלו. זאת מאוחר וידעו לכולם שהשלטון הנאציונאל סוציאליסטי, במטרה להמשיך במעשה העוולה, השתדל לשדר לעולם, למראית עין, כי עושים אלו הינם חוקיים. על מנת ליישם את שאיפותיו, השלטון הנאциונאל סוציאליסטי התאמץ במיוחד במדינות הכבשות, שעצמאותן לא נגעה למראית עין, ולאפשר ככל הנראה, למראית עין, לממשלה שלahn לפעול באופן עצמאי על מנת להטיל עליהם את האחריות על המעשים האנטיישמיים. המטרה הייתה למנוע תדהמה ומורת רוח באוכלוסייה כנגד שלטון הכיבוש הגרמני"

113. פנה כתעת לפסק דין של בית המשפט בקובלנץ מטוריך 14.10.1970 (פורסם בחוברת RzW 74-76). בפסק הדין נדון מקרה של יהודי, נראה אזרח גרמני או אוסטרי, שירות בלגיון הזרים הצרפתי עד תבוסת צרפת, ונכלא ע"י משטר וishi במחנות עבודה כפיה בצפון אפריקה, בגבול

אלג'ריה-מרוקו. בית המשפט בחרן את העובדות ההיסטוריות. בית המשפט ציין שרשויות וishi היו נתונות לחץ גרמני-נאצי הולך וגובר לרדייפת היהודים, כך שגם אם היה מושטר וishi "עצמאית" לمراقبת עין, ניתן "לייחס את המעשיהם האנטי יהודים שלא ישירות לששלTON הנציאנוAL סוציאליסטי" שכן "ידעו לבית המשפט, שהלחץ מצד הרשותות הגרמניות על מושטר וishi כל הזמן עלה וגבר, והכריחו את הרשותות הצרפתיות לבצע מעשים יותר חריפים נגד היהודים". בית המשפט מדגיש בסיום דבריו כי עובדזה זו נוכנה לשטחי וishi בצפון אפריקה, בדיקות כמו לשטחי וishi בצרפת:

בנוסף לכך עובדות אלו, עלות מהמסמכים שהוצעו במרוץ לתיעוד היהדות המודרנית. כך למשל, התייחס הנציב הצבאי הגרמני בצרפת, בדיווחיו על המלחמות, בתקופה שבין דצמבר 1940 ועד ינואר 1941, למעשים שבוצעו נגד היהודים ולמעשים שיש לבצע כנגד היהודים בעתיד. בין היתר, בתחום הכלכלי, נדרש הממשלה הצרפתית לבצע מעשים, אשר לפני כן בוצעו בשטח הכבוש מצד הגרמנים, גם בשטח הלא כבוש של צרפת. ב-28.2.1942 ראש המחלקה האנטי יהודית בגסטפו אוברשטורםפירר דאנקר, הודיע בדין ב伤זריות הגרמניות בפריז, שכבר ארבעים אלף יהודים, מהשתח הלא כבוש של צרפת נכלאו. לגביה יתר הזמן, ידע לבית המשפט, שהלחץ מצד הרשותות הגרמניות על מושטר וishi כל הזמן עלה וגבר, והכריחו את הרשותות הצרפתיות לבצע מעשים יותר חריפים נגד היהודים. מכל הסיבות המפורחות לעיל, קיימת תמיינות דעים בפסקה שמושל וishi הונע למעשים נגד יהודים ע"י הרשותות הממלכתיות הגרמניות (השווה: בית המשפט המדינתי

- העלין פרנקפורט, בית משפט עליון מדינתי קלן, 23, Wz 63,23, בלסין-גיסלר, החוק המשמעות את חוק הפיצויים, בהתייחס לסעיף 43 הורה 5b VII, מילת ערך "צרפת" עם הוכחות נוספות). אין צורך להבהיר אם, והחל ממתה, מושל וishi לא היה עצמאי בקבלת החלטותיו, בכך לייחס את המעשים האנטי יהודים שלו ישירות לששלTON הנציאנוAL סוציאליסטי. בהתאם לכך, גם היהודים שנכלאו במהלך צרפת (גורוס, רוזלטס, לה-מי וכו') קיבלו פיצויים עקב הנזק לחירותם. אין שום סיבה מודיע, במקורה של התובע, שהירותו נשלה בתנאים קשים הרבה יותר קשים, יש להבהיר לאחר מכן, שכן המלחמות בצפון אפריקה היו כפופים למושל וishi"

114. ניתן לסכם כי קיימת פסקה עקבית של בני המשפט בגרמניה, הקובעת כי "עצמאות" של מושטר וishi, הייתה פסאה שקרית שמאחוריה נצבו הרשותות הנאציות, אשר באמצעות לחצים ומנייפולציות קבעו את התנהלות מושטר וishi והכתיבו את גזירותיו האנטישמיות. בני המשפט הגרמניים קבעו באופן חד משמעי את אחירותי גרמניה הנאצית לרדייפות של מושטר וishi את היהודים בצרפת ובצפון אפריקה. מדובר ב"השתק פלוגתא", דהיינו הרשותות הגרמניות, או הרשותות היישראליות שבאות "בנעליהו", מנעוות מלטעון אחרת. מעמדו הדבר שאלו היה תיק זהណון בגרמניה, אלו היו נקודות המוצא של בית המשפט שדן בתיק.

115. עוד נסיף כי לפלא בעינו, מודיע לא מצאו לנכון וודאות העורר ובית משפט קמא, לכבד פסיקה גרמנית עקבית, שבסופו של דבר הנה מסייעת לניצולים. הרי חזקה על בני המשפט הגרמניים המדינתיים הקיימים, שדנו וודאי בעשרות אלפי תביעות של ניצולים, שהנום "מומחים" ראשונים במעלה לגבי יישום החוק הגרמני ולגבי העובדות ההיסטוריות הרלבנטיות לישומו. אם ערכאות גבוהות אלו חזרו וקבעו ממשטר וishi הנגורה של גרמניה הנאצית, ועל פסקי דין אלו לא הוגש מעולם ערעור לבית המשפט הפדרלי ה

העלין (ומובן שאין שום פסקה נוגדת), הרי מדובר בפסקה גרמנית שמהווה חלק מהדין הגרמני ויש לכבדה.

116. בית המשפט קמא התייחס לפסיקה זו בסעיף לה' לפקק דין. ראשית נאמר על ידו כי מדובר בפסקה של בני המשפט הualiוניס-המדינתיים, ולא בית המשפט ה

העלין הפדרלי (בית המשפט קמא התייחס מושם מה לבית המשפט "החוקתי", שאינו ערכאה רלבנטית. איןנו עוסקים בשאלות חוקתיות גרמניות, אלא בתביעות מכוח חוק הפיצויים הגרמני, המוכרעות בערכאות אзорתיות).

מדובר בשלושה בתים משפט מדינתיים שקבעו כי עצמאות משטר וishi הייתה מוארת עין שקרית. הרשות הגרמנית לא ערערה על פסקי דין ולכון אין במצב פסיקה של בית המשפט העליון הפדרלי. עדין מדובר ב"השתק פלוגטא" מובהק ופסיקה מהחייבת.

117. בית המשפט קמא מביא בהמשך דבריו ציטוט מסעיף 15 בפסק דין של בית המשפט העליון הפדרלי, שדן ביהודייה שנמלטה מהונגריה עקב הגזירות האנטישמיות של המשטר ההונגרי ב-1938. בסעיף 15 הניל' מסביר בית המשפט העליון הגרמני שבסעיף 43 לחוק הפיצויים הגרמניים קיים הסדר מרוחיב לגבי שלילת חירות, שモצהה בפיצויים גם אם מדינה זהה עצמאית שללה את החירות – "בסעיף 43 לחוק הפיצויים הגרמני קיים הסדר יוצא דופן לעניין זכאות לפיצויים של אנשים שחרותם נשללה ע"י מדינה זהה עצמאית. מוטעה להניח, כי הזכאות לפיצויי הינה בגין שלילת החירות, [אלא, לענין] מילה זו מיותרת ונובעת מטעות של המתרגם, ד.ע.] רק במקרה שבני אדם שהtagorru בשטח הרייך והיו תחת סכנת הרדייפות וברחו לחו"ל ושם נעזרו בתוצאה מבירחתם. אדם אשר התגורר במדינה זהה ושם נשללה חירותו ע"י המדינה הזורה, שלילת החירות הונעה ע"י הרפובליקה הגרמנית מתרכבת מעבר לגבולות החוק במקרה הזה, שלילת החירות הונעה ע"י המשטר הגרמני". רוצה לומר: במקרה של "שלילת חירות" מעבר לגבול גרמניה, הזכאות אינה מוגבלת רק למשטר תושב גרמניה שברת מגרמניה עקב הרדייפות ונעוצר בחו"ל, אלא גם לתושב מדינה זהה, שחרותו נשללה ע"י המדינה הזורה בהנעת המשטר הנאצי. מתוך פסקה זה מצטט בית המשפט קמא הנכבד משפט קטוע, נטול הקשר ולכון גם חסר כל פשר ("מוטעה להניח, כי הזכאות לפיצוי הינה בגין שלילת החירות, אלא רק במקרה שבני אדם שהtagorru בשטח הרייך והיו תחת סכנת הרדייפות וברחו לחו"ל ושם נעזרו בתוצאה מבירחתם"), שככל מקרה לא ניתן למודד ממנו דבר או חצי דבר, בנוגע לכך שמשטר וishi היה, גוררה של גרמניה הנאצית.

118. בית המשפט קמא מצין לאחר מכן שפסק הדין "איןums Dunnis Bahatnahlotou Shel Meshter Vishi b'Moroko". אכן כך, אולם "התנהלות" הנציגות היישאית במרוקו, אינה רלבנטית לכלום. נציגות זו ישמה במרוקו, עפ"י שיקוליה, ועפ"י הבנתה את המצב בשטח, את החקיקה שנחקקה בוishi ואת המדיניות שהכתיבה וishi, ואין שום טעם לעסוק "bahatnahlotah". השאלה הנה אחת: האם מחוקק ויוזם החקיקה האנטישמית שיוושמה במרוקו, והריבון במרוקו – משטר וishi – היה גוררה גרמנית. פסקי הדין הגרמניים קובעים בנסיבות שימושו וishi היה גוררה גרמנית, ופסק דין אלו מחייבים את הרשות הגרמנית, ואת המשيبة שעומדת במעלה. זה הדבר הרלבנטי היחיד.

119. האמרה האחורה של בית המשפט קמא נוגעת לפסק הדין שעוסק בייחודי אוסטרי, לשעבר חיל בלגיאן הזרים הצרפתי, שנכלא במחנה כלאה במרוקו ע"י משטר וishi – "פסק הדין אלו מפנים ב'כ המערערים בסעיף 18 לעיקרי הטיעון, איינו מתייחס לי היהודי תושב מרוקו, שאליה הם המערערים בפנינו, אלא ליהודי שהוא אזרח אוסטרי או גרמני שירות בלגיאן הזרים, והמחנה בו נכלא שימש את משטר וishi לכליאת שבויים גרמנים, וכפי שכבר ציינו לעיל, משטר וishi לא היה מוכן להיענות לבקשתו הגרמנים לשחרר ממחנות אלה את החיללים הגרמניים. דוגמה זו של ב'כ המערערים דוקא מחזקת את המסקנה, כי משטר וishi" עם כל הכבוד לבית המשפט קמא, לפלא בעיננו שהוא לא היה ער לכך שהמחנה בו נכלא אותו יהודי לא שימש לכליאת שבויי מלחמה גרמנים, אלא לכליאת יהודים, כפי שאומר בית המשפט הגרמני:

"יש להסביר לחולין, עם תצהורי העדים: ד"ר ה' ו-'ו', כמו כן גם לטענות התובע, שבקנדזה נכלאו רך יהודים ואנטי- פאשיסטים (ספרדים- אדומים). כפי שמוסר ד"ר ה', היהו תעשימים אחויים מהמחנה. נתוניים אלו גם תואמים את המכתב של הקונסוליה של הרפובליקה הפדרלית הגרמנית, שהוזכר לעיל. לפי מכתב זה, בדצמבר

1940, נוצרים יהודים הופרדו, היהודים היו בתשעים אחוזים מהמנוחות באזורי קולומבבכאר**. חלק קטן מהאסירים נכלא מסיבות פוליטיות, בעודם חלק במלחמה האזרחים בספרד מצד הרפובליקני. על כן נחשדו כי היו קומוניסטים (עלית תביעה בגיןו של סעיף 1 פסקה 1 של – BEG). **ברוב המקרים מה שהיה מכך, היה המוצא היהודי של האסירים.** ... שלילת החירות של התובע התרחשה בסופו של דבר גם בעקבות הנעת הממשל הגרמני. מסר התובע מתבסס על סמך החוק של ממש וכי מtarיך 4.10.1940, לפיו ראשי הרשות המקומיות (פרפקטים) הוסמכו לאסור את היהודים הזרים, או לשלוח אותם לשתייה בכפייה לרשות הצרפתיות, לא הייתה אף סיבה לחוק מסוג זה. הצרפתיים לא היו בעלי תודעה אנטישמית, ולא היה להם מניעה לאסור יהודים זרים, בcontra מפה, במחנה במדבר, מאחר ויהודיים אלו, קיבלו זכויות ואוטות כבוד בעקבות שירותם לצבא הצרפתי. בנוסף לכך, הרשות הצרפתיות לא היו מעיזים לאסור 300 יהודים גרמנים או אוסטרים בקנדזה, אם המוצא היהודי לא היה כאן מכריע. מאחר וע"פ סעיף 19 להסכם הפסקת האש, בין גרמניה ובין צרפת, מtarיך 22.6.1940, חוובו הרשות הצרפתיות להעביר, באופן מיידי, את השבויים אזרחים ושבויי מלחמה, אשר היו בשטח השלטון הצרפתי, לידי הגרמנים. הרשות הנאצית שוציאיליסטיות היו אדישים בנוגע ליהודים גרמנים ואוסטרים. ... גורל משותף זה של היהודים הגרמנים, האוסטרים ושאר היהודים הזרים, מהוות הוכחה שמאחורי המעשים שבוצעו ע"י הרשות הצרפתיות עמדו השפעה גרמנית מכריעה"**

120. לפסק הדין אין שמי של קשר לאוטם 250 שבויי מלחמה גרמנים שנפלו בידי צרפת ב-1940, ושহיו כלואים, שבויים אלו חוויה צרפת לשחרר בסעיף 19 להסכם שביתת הנשק, ובנוגע אליהם התלונן המשקיף הגרמני על קיום שביתת הנשק, אוור (כבר אמרנו כי לדעתנו שבויים אלו שוחררו לאחר הגשת התלונה). פסק דין ועסוק באלו יהודים שהחמו בגבורה עבור צרפת במלחמת העולם במסגרת לגיון הזרים (כמו מאות מהם גרמנים ואוסטרים), חלקים קיבלו אותן הצליניות, אך בעקבות החקיקה האנטישמית של וישי, נכלאו במחנות כליאה בתנאים איום. אין לאסירים אלו שום קשר לשביוי המלחמה הגרמנים שנפלו בידי צרפת, שאוטם התחייב וishi לשחרר בהסכם שביתת הנשק. יהודים אלו, שככל פשעם היה שהיו יהודים, נכלאו ע"י משטר וishi כתוצאה מ"השפעה גרמנית מכריעה" עליו. כך קבע בית המשפט הגרמני באופן מפורש. פסק דין אmons אינו עוסק בי היהודי מרוקו, אולם הוא אומר את המובן מאליו – החקיקה הויישית האנטישמית, שIOSHEMA במרוקו ע"י הנציגות הצרפתיות שם, הייתה תוצאה של "השפעה גרמנית מכריעה" על משטר וishi. ברור אףוא שוויי היה גוראה גרמנית. לעניין זה אין שום הבדל בין היהודי מרוקאי שסבל מגזירות וishi, לבין היהודי ממוצא אוסטרי שחיה במרוקו וסבל גם הוא (בcontra חריפה עוד יותר) מגזירות וishi.

121. לסיקום חלק זה נזכיר ונאמר – האחריות הישירה של גרמניה לרדייפת יהודי מרוקו, והגבלתן חירותם (כמשמעות המנוח בסעיף 47 לחוק הפיצויים הגרמני) בידי משטר וishi, נובעת מכך שמשטר וishi (לא "וישי מרוקו" המודמיין) הושפע והונע בחhaltותיו ע"י גרמניה הנאצית. לפיכך, בהתאם לפסיקת בית המשפט העליון, יש לראות בו גוראה של גרמניה הנאצית.

122. ונדייש – אין ספק כי ה"פאסאדיה החיצונית" הפורמלית של משטר וishi הייתה של משטר "עצמאי", מראית עין שהגרמנים היו מעוניינים לשמור. השאלה אינה פורמלית אלא מהותית – האם משטר וishi, מהקמתו ועד נובמבר 1942, היה במחותו משטר ריבוני ועצמאי או ש"עצמאותו" לא הייתה אלא "מראית העין" של עצמאוthon. כפי שקבעה ועדת העור, משטר וishi לא קיים כל דרישת גרמנית שהופנתה אליו, והגרמנים לא מיהרו לכפות את רצונם כדי שלא לפגוע באשליה העצמית וראית העין של "עצמאוות". אולם האמות המהותית, כפי שעולה באופן ברור מהפסיקה הגרמנית העקבית, מהעובדות ההיסטוריות, ומהחותם דעתו של פרופ' צימרמן, שלא נסתירה, כי

משטר וישי היה רחוק מאוד מלהיות מדינה " עצמאית ", אלא היה גורשה של המשטר הנאצי, ומכאן שגרמניה אחראית לכל הרדייפות שבוצעו על ידו.

החריג השני - משטר וישי "הונע" ע"י גרמניה לשולב את חירות היהודים

123. כפי שהוסבר בפתח הבקשה, סעיף 43 לחוק הגרמני יוצר חריג נוסף לכל שגרמניה אחראית רק לרדייפות בגבולות הרייך. עפ"י סעיף 43 לחוק הפיזויים הגרמני, גרמניה אחראית לרדייפה של מדינה זרה עצמאית – شاملת חירות מטעני גזע – האחוריות מותנית בכך שהמדינה הזרה העצמאית פעלת מותווך "הנע" (דהינו, השפעה, עידוד, המרצה) של הרשוויות הנאציות.
124. לדעת המבוקשים – כפי שפורט בהרחבה – שלילת החירות הבסיסיות של יהודי מרוקו, בצירוף המצב הכלכלי הקשה וכן אווירת הפחד והחרדה, יצרו "מأسה קריטית" של "מעין שלילת חירות" של היהודי מרוקו. להלן נראה כי גם נניח শום משטר זה "הונע" ע"י הרשוויות הנאציות, כפי שקבע ההחלטה הגרמנית שצוטטה לעיל.

125. בית המשפט קמא מסכם את קביעותה העובדתית של וועדת העරר בסעיף מד' לפסק דין:

"בקביעתה זו הסתמכה הוועדה על חומר רב שהונח בפנייה, לרבות חוות דעת המומחים מטעם שני הצדדים, וכן התבessa גם על דבריהם של מייכאל ר. מאروس ורוברט פקסטון בספרט: משטר וישי בצרפת והיהודים, וכן בפרק "וישי יהודי צפון אפריקה" של מייכאל אביטבול, לרבות הספר בעריכת אשר כהן, תולדות השואה-צרפת. כך לדוגמה, מציטת הוועדה מעמ' 58 לספרו של מ. אביטבול: "אכן, שום לחץ גרמני לא בא לאכוף על פטן להתקיין את חוקי הגזע מסתו 1940 ולהריחב את תוקפם לצפון אפריקה..." וכן "כלם התאמכו להציג את אופיה הזרפתני המובהק של מדיניות זו, ואית תלוותו הגמור של ממשל פטן בהכנות הצוים המשפטיים הנוגעים לייהודים". כך גם עמ' 18 בספרם של מאروس ופקסטון לפיו: "יש לדוחות על הסף את הרעיון הפשטי, כי מדובר היה ב'דיקטאט' גרמני. כשרפאל אליבר, שר המשפטים בשנת 1940 ומחבר 'חוק היהודים', הוועד למשפט בחודש מרץ 1947, גילה התובע הכללי, להפתעתו, כי בתיקו של הנאים לא הייתה שום הוכחה בדבר מגע-רשמי או בלתי-רשמי עם גרמנים, והוא נאלץ אפוא להשמיט מרשימת האישומים את הסעיף בדבר מגע ומשא עם האיב...". בעניין זה אנו מפנים לעדותו של פרופ' מ. לסקר, בפני הוועדה מיום 02.05.2016 (עמ' 291 לפוטו', ש-16-13): "...הבסיס של האנטישמיות זה היה אחד מעמודי התווך של משטר וישי. איפלו האובססיה שם בהתחלת לפחות הייתה עוד יותר מאשר אצל הגרמנים בצד ההפוך", ובהמשך (עמ' 293 לפוטו', ש-12): "כל מה שאני ראיini שהיומה הייתה יוזמה זרפתית". קביעה זו אף עולה בקנה אחד עם שר המשפטים אליהן הגיעה הוועדה לאחר בחינת התשתיות הריאייתית שהונחה בפניה. אף אנו סבורים, כי משטר וישי היה נגע באנטישמיות, שאף הייתה קיימת בצרפת ללא כל קשר לגורם האנציט, וכי המערעריהם לא הצליחו להוכיח, כי החקיקה האנטישמית שהנהייג משטר וישי, אשר בחלוקת אף הקדימה את החקיקה האנטישמית של גרמניה, מציבעה על הנחיה או ציוו שהפעילה גרמניה הנאצית כלפי משטר וישי. גם אם הופעלו לחצים מצד גרמניה על משטר וישי,

הרי הם לא עלו לכדי ציווי או כפיה או הנחיה, במתחריב מן החוק הגרמני

126. המבוקשים מבוון מקבלים את קביעותה העובדתית של וועדת הערר כי חוקי הגזע משנת 1940 נבעו בעיקר מיזומה זרפתית (ה גם שברור שמדובר ביוזמה שנועדה לרצות את הגרמנים). אולם, פסק דין של וועדת הערר, ופסק דין של בית המשפט קמא, אינם קובעים דבר ביחס למרבית חוקי הגזע, אשר נחקקו החל מיוני 1941 ביוזמת ה"נציבות לענייני יהודים". בעניין זה, אין שום "קביעה עובדתית" של וועדת הערר. כפי שנראה מיד, בתקופה זו היו הלחצים הגרמנים על משטר וישי בשיא עצמתם, והם שהביאו להקמת הנציבות ולחקיקה האנטישמי השני (שהיה גל החקירה העיקרי).

127. המבקשים גם חולקים על קביעות המשפטית של וועדת הערר ובית המשפט קמא כי "גם אם הופלו לחיצים מצד גרמניה על מושט וישי, הרי הם לא עלו לכדי ציווי או כפיה או הנחיה, מתוך**ן חקוק הגרמני".** עם כל הכבוד לבית המשפט קמא, החוק הגרמני אינו מחייב "ציווי" או "כפיה" אלא "הנעה", והלחיצים הגרמנים בהחלט היו "הנעה" ממשמעות המונח בחוק הגרמני.
128. שלטונות הכיבוש הגרמנים פרסמו ביום 27 לסתמבר 1940 צוים אנטישדינר. שבועיים לאחר מכן, ביום 3.10.1940, פורסם מושט וישי את חוק מעמד היהודים הראשון. ביום 6.10.1940, פורסם חוק נוסף שעסוק ב"זרים מהגוז היהודי" ואפשר את כליאתם במוחנות. זו הייתה ה"פערמה הראשונה" של מערכת הרדיופוט נגד יהודי צרפת וצרפת אפריקה. איננו חולקים על קביעות הוועדה ובית המשפט קמא כי "פערמה" זו הייתה יוזמה צרפתית. בוishi פועל דחפים אנטישמיים פנימיים (ማروس ופקסטון, מושט וישי בצרפת והיהודים, פרק שני – שורשי האנטישמיות של וישי, עמ' 101-102). אולם כפי שمدגיש פרופ' אשר כהן (אשר כהן, *תולדות השואה-צרפת*, עמ' 101-102).
- המשמעות העיקרי להקיקה נגד היהודים היה הרצון לרצות את הגרמנים.
129. אולם כל זה מתייחס ל"פערמה הראשונה" של ההקיקה הוויאת האנטישמית. מבחינת הצלפתים היה די בכך – הורקה הסנה של "השתלבות יהודית" על צרפת. מבחינת הגרמנים זו הייתה רק התחלה. באוגוסט 1940 הגיעו לצרפת שני אישים ששמו להם למטרה ראשונה במעלה את הטיפול ביudeים. הראשון הוא השגריר הגרמני אבץ – "השגרירות הגרמנית", שנסגרה לאחר הכרזת המלחמה של צרפת על גרמניה בספטמבר 1939, נפתחה ב-7 באוגוסט 1940 מחדש. אליה לא נשלח שגריר מקצועי, אלא פועל נאצי נלהב, שגילתה התעניינות מיוחדת בשאלת היהודית: אותו אבץ" (חוות הדעת של ד"ר בר חן, עמ' 37), "בקרוב הפקידים הגרמנים הבכירים שתפסו עמדות בכירות בצרפת בשנת 1940, היה השגריר אבץ אחד הנלהבים ביותר לקידום "טיהורה הגזעי" של צרפת" (ማروس ופקסטון, מושט וישי בצרפת והיהודים, עמ' 19). השני היה קצין האס. הבכיר תיאודור דאנקר, עוזרו של אדולף אייכמן, שמונה לתפקידו "יודנרכראט" (יונץ לענייני יהודים) – "במתה שירות הביטחון הגרמני בפריס (גסטאפו, ד.ע.) הייתה מחלוקת מיוחדת לענייני יהודים. בשלבי קיץ 1940 נשלח אס-אס-האופטשטורםפיהרר תיאודור דאנקר לפריס מטעם משרד B4 VII של אדולף אייכמן בברלין... דאנקר, שהיה באותו זמן בן 27 ואנטישמי קנא... הועמד בראש משרד B4 VII של מטה שירות הביטחון הגרמני בפריס או ה"יודנרכראט" (משרד יונץ לענייני יהודים). הילדריך בראשות דאנקר עתיד להיות הפעיל בין הארגונים הגרמניים שעסקו בתכנון ארוך טווח של המדיניות היהודית בצרפת ועשה מאמצים לדרבן את מושט וישי לנקיית עצדים אנטישדיים נמרצים יותר" (ማروس ופקסטון, מושט וישי בצרפת והיהודים, עמ' 69)
130. ב-20 לאוגוסט 1940, רק שבועיים לאחר פתיחת השגרירות בפריס, שולח אבץ מברק "דוחף ביותר" לריבנטרופ (שר החוץ), אשר מובה במלואו בחוות הדעת של ד"ר בר חן בעמ' 39. במכבת זה מובהת הצעה לצעדים מידיים בצרפת הכבושה, שיופיעו לאחר מכן גם בשטח וישי:
- "דוחף מאוד. לאדון שר הריך. אני מבקש הסכמה לצעדים אנטישמיים מיידיים [נגד היהודי צרפת הכבושה], שיכלול לשרת בסיס להרחקה מאוחרת יותר של היהודים מצרפת הלא כבושה [כלומר יהודים שתחת מושט וישי, ד.ע.]. 1. איסור של חזרת היהודים מעבר ל쿄ו שביתת הנשך לצרפת הכבושה. 2. חובת רישום של התושבים היהודים בצרפת הכבושה. 3. רישום עסקים יהודים בצרפת הכבושה. 4. קביעת אמנהים לעסקים, גופים כלכליים ומ泓נים יהודים, שבעליהם ברוחו. את הצעדים האלה יש לנמק [בחילק] מהאיןטרס הביטחוני של הכוחות הגרמניים ועל הרשות הצלפתית להוציאם לפועל"**

131. תוך מספר חודשים, בתחילת 1941, החלו הלחצים הגרמנים היישרים, שנעודו לקדם את הרדייפות ולתת להן תנופה מוחדשת. לחצים אלו הביאו את ה"פערמה השנייה" ברדייפת יהודי צרפת וצפון אפריקה. כך נאמר במפורש בספרם של החוקרים פאקטו ומאורוס:

"שלושה גורמים בעלי עצמה דחפו את מדיניותה של וישי אל מעבר לצעדים הראשונים שסקרנו בפרק הראשון, ונתנו לה תנופה חדשה. הלחצים הגרמניים שכמעט לא היו מורגשים בשנת 1940, החלו לתת את אוטותיהם בתחילת 1941. הגורם השני היה העונותה של וישי עצמה ללחצים אלה" (amaros ופקסטון, משטר וישי בצרפת והיהודים, עמ' 67).

132. הטקטיка הגרמנית להחריף את רדייפת היהודים ע"י משטר וישי, הייתה להקים משרד ממשלתי מיוחד שירכו את "הטיפול" בשאלת היהודית. כפי שמצוין ועדת הערר (עמ' 31), פרופ' צימרמן צירף לחות דעתו את פרוטוקול הישיבה מיום 3.2.1941, במסגרתה הוחלט "להMRI" את הצרפתיים להקים משרד ראשי לענייני יהודים:

פריז, 03.02.1941

**"המפקד הצבאי בצרפת
מטה אדמיניסטרטיבי, מחלקת ניהול**

...

...

שטרומבנפיהר לישקה דיווח, כי בהמשך הטיפול בשאלת היהודים בצרפת, המטרה היא לוודא כי פתרון בעית היהודים באירופה יהיה בהתאם לקווי הפעולה של הריין. להשתתת מטרה זו מתוכנן להקים משרד מרכזי לענייני יהודים בצרפת או בינוים עבור היהודי צרפת הכובשה. המשרד לענייני יהודים-Amour לבצע את התפקידים הבאים:

...

...

בתפקידים למשרד המרכזי לענייני יהודים, הוקמה עוד בתוך ה"פריפקטורה" בפריז – [גוף השיטור המרכזי האזרחי] עדមדה לטיפול ביוזמים. את יתר הפעולות יש להשאיר בידי הצרפתים, כדי לנטרל את תגובת העם הצרפתי על כל מה שקשר או מגיע מכיוון הגרמנים. מצד ה goromim הגרמנים יש להסתפק במסגרת האפשרויות בהמטרה בלבד. ראש המנהל הצבאי ד"ר בסט סיכם את הדברים כך, שמחלקות שירות הביטחון יMRIו את הצרפתים, לאחר תיאום עם השגורירות הגרמנית [בפריס], לצעדים הנחוצים באמצעות הקשרים שלהם עם המזינים הזרים. העדים הנ"ל ימושו באמצעות חקיקה מצד הצרפתים. המפקד הצבאי בצרפת, יפקח על אףו החקיקה הצרפתיות על ידי בחינה מקדמית, זאת בשיתוף פעולה עם שירות הביטחון והשגרירות הגרמנית. בשלב מאוחר יותר, יש לגבות מנגנון בנושא אופי הפיקוח על המשרד המרכזי לענייני יהודים בצרפת.

...

ד"ר בסט הנחה את מחלקת ניהול המטה האדמיניסטרטיבי אפשר להציג בפני הצרפתיים את האפשרות לבדוק עד כמה אפשר לצמצם את הצעדים הגרמניים נגד היהודים, על סמך צעדים מתאימים שנוקטים הזרים נגד היהודים. צריך להציג לצרפתים את אפשרות למצמצם את נקיטת הצעדים הגרמניים, זאת על מנת לעורר את היוזמה שלהם בתחום פתרון בעית היהודים"

133. ועדת הערר (עמ' 31) למדה מפרוטוקול זה שהגרמנים לא יכולו לכפות את דעתם על הצרפתים, וכן הסתפקו ב"תמרוץ" או "תמרון" הזרים, אולם האמת מופיעה בפרוטוקול. כדי הרדייפה צריכה להגיע מהרטויות הזרים – "כדי לנטרל את תגובת העם הצרפתי על כל מה שקשר או מגיע מכיוון הגרמנים", דהיינו תחת לגיטימציה לפעולות אלו בעניין ההמון הזרים. הגרמנים בוודאי יכולים לכפות את רצונם, אבל העדיף לפעול בערומה ובתחום על מנת להשיג את התוצאה הרצiosa להם.

134. ראש המנהל האזרחי בצרפת, קצין האס. אס. ד"ר בסט (כמפורט בפסקה الأخيرة של הפרוטוקול שצוטט) הציע כי בנוסך ללחצים, יש להניח פיתויו בפני הזרים: אם הזרים ייזמו חקיקה

בנגד היהודים, יבטלו הגרמנים את החקיקה שלהם. כלומר – כנגד חקיקה צרפתית אנטויה יהודית שהחול בכל צרפת, תבוטל החקיקה הגרמנית באזור הכבוש ותיווצר מראית עין של ריבונות צרפתית בכל צרפת.

135. הוועדה קמא מצטטת (בעמ' 15) את דברי ההיסטוריה הצרפתי לורן ז'ולי, בנוגע לפגישת השגריר הגרמני אבץ עם ראש ממשלת וישי, האדמירל דראלאן, שנועדה למש את שהוחלט בשיבת רבת המשתתפים – ללחוץ על וישי להקים משרד ראשי לענייני יהודים. ז'ולי מצין כי פטן "מלא היסוסים" לגבי רעיון גרמני זה, וכי המהלך שקדם אבץ "**הינו קלסי באסטרטגייה הנאצית**" – וישי תקים גוף שיעשה עבור הגרמנים את המשימה – לדודו את היהודים בכל צרפת – והגרמנים יפקחו על גופו זה ויבטיחו כי יגשים את מדיניותם. ז'ולי מצטט את השגריר הגרמני – **"בחלק הלא כבוש יצטרכו ליישר קו עם הפעולות שינקטו"**:

"ב-5 למרס 1941, פרנסואה דראלאן סועד בשגרירות גרמניה עם אותו אבץ. ... מצד אחד של אבץ המטרה הראשית של הערב קשורה לפרויקט של "משרד ראשי לענייני יהודים". המברך שהוא שולח כבר למחרת לאבץ לענייני יהודים":
... והנה מה שהשגריר הגרמני כתוב לאבץ "משרד ראשי לענייני יהודים":

3. לגבי הקמה של משרד מרכזי לענייני יהודים, דראלאן מסכים ש הממשלה צרפת תיקח את האחריות על מבנה זה. אולם הוא ציין שדעתו של משלט פטן בשאלת זאת מלאה היסוסים. ... למרות דעתו זו של פטן, שלא ניתן תקווה לעפילות נמרצת של המשרד המרכזי היהודי לצרפת תקיים, עדיף לתת לממשל זה להקים אותו בעצמו. ... המשרד המרכזי היהודי מקבל בסיס חוקי מוכר ... בחלק הלא כבוש יצטרכו ליישר קו עם הפעולות שינקטו.

הרעיוון שמציע אבץ **הינו קלסי באסטרטגייה הנאצית**: **لتת לממשלה הצרפתית את היוזמה לבנות מבנה זה**, וזה יכול להביא להזהה הפוליטית של הגרמניות *Vichy dans la solution finale*, 2006 histoire du Commissariat général aux questions juives (מצרפתית)

136. האסטרטגייה הנאצית **הצלחה להפליא**. וישי הקימה, בלחץ הגרמנים, קומיסריון לענייני יהודים, אשר בתיאום ופיקוח גרמני יישם את "הפעימה השנייה", גל החקיקה השני והאזר גנד יהודי צרפת וצפון אפריקה, ובמהשך גם סייע בגירוש יהודי צרפת להשמדה. הצלפות נכנעו ללחץ הגרמני, "בלעו את הפיתויו" הגרמני, והסכםו להקים (במרץ 1941) את הנציבות לענייני יהודים שסמכותה תשתרע על צרפת כולה. פרופ' אשר כהן קובע במפורש בספרו **כי הקמת הנציבות נבעה מלחץ גרמני**:

"**ביוזמת דאנקר** (קצין א.ס.א.ס. בכיר, סגן של אייכמן, שהיה ממונה על ענייני היהודים בשגרירות הגרמנים – "יוזנראפatty") הוקמו שני מוסדות. הראשון היה הקומיסריון הכללי לעניינים יהודים והשני ... האיגוד הכללי של היהודים בצרפת. ... בדין וחשבון מפורט תיאר דאנקר את היוזמות הקומיסרית מנקודות ראותו: "לאחר פרסום החוק על מעמד היהודים מה-3 לאוקטובר 1940, הטיפול בשאלת היהודית בצרפת הגיע להאטה מסוימת. מסיבה זו הממונה על ענייני היהודים (דאנקר עצמו) הכין תוכנית להקמת 'משרד מרכזי ליהודים' ... לאור הלחץ החוזר של המדור היהודי בשגרירות, הממשלה הצרפתית ב-8 למרס 1941 להקים את הקומיסירה לעניינים יהודים" ... **הממשלה אמונה מלאה תפkick מרוצי בוגעים עם הממשלה הצרפתית, אבל היהום והדוחף להגשת התובנית הוא דאנקר**" (אשר כהן, *תולדות השואה-צרפת*, עמ' 141-140. מוצג 31).

137. אכן, "הנציבות" (שפעלה בפיקוח גרמני) היא זו שיישמה את ה"פעימה השנייה", של החקיקה האנטישמית – חוק מעמד היהודים השני, חוק מפקד היהודים, חוק הנומרווס קלוזוס וחוק הארייאניציה של נכסיו היהודים. ואולם, כפי שאומר פרופ' כהן, מדובר ב"תרגום לצרפתית" של חקיקה גרמנית. החקירה תואמה עם הגרמנים ונזקקה לאישורם:

"החוקיקה שהתבצעה בתקופת ואלא הייתה בעלת משמעות מכובעת. ... למטרות היומיומיות של ואלא לחתת לחוקים אופי צרפתית, מקוריות ורבה לא הייתה בהם. אנו מוצאים היום את תרגומי החוקים הגרמניים ששמשו בסיס לחקיקה הצרפתית, והן את ההתכתבות שנייה, ואלא עם הניציגות הגרמנית, אשר אישרה או תקנה כל חוק לפני פרסוםו" (אשר כהן, תולדות השואה-צרפת, עמ' 154).

138. ברור אפוא כי לפחות החל מתחילה 1941 מתחילה מערכת לחצים ומיניפולציות מצד הגורמים הגרמנים, על אנשי וישי, שבבאייה להקמת "נכיבות לענייני יהודים" אשר מקבלת את האחריות לרדייפת היהודים בכל צרפת. נציבות זו, שמנפקחת ונמחפת ע"י הגרמנים - "הניציגות הגרמנית ... אישרה או תקנה כל חוק לפני פרסוםו" - מישמת את מערכת החוקים האנטי-יהודים. חוקים אלו, כפי שנראה, מוחלים ומבצעים גם במרוקו (בפיקוחו אותה נציבות). חוקים אלו, שהשפיעו על גורל היהודי צרפת והסבירו סבל קשה לי היהודי מרוקן, נוצרו כתוכאה מהיענות וכינויו להחצים גרמניים. אלו הן העובדות המוסכਮות על כל החוקרים בתחום זה.

139. כך מסכם את הנושא אחד מגודלי החוקרים הצרפתיים, פרופ' פיליפ בורין:

"הצרפתים מעולם לא ניסו להוכיח עליונות על הגרמנים מבחינת רמת האנטישמיות. מבחינת מנהיגי צרפת, המאבק נגד "ההשפעה היהודית" היא עניין תחיקתי, ולא עניין משטרתי. אך הנאצים החזיקו בדעה אחרת, דבר שעשה את העזרה האקדמיית-טריטוריאלית של הצרפתיים כחסרת תחילה עבורם. מטרתם הייתה הכחדה של כל היהודים, וכך אף הפטון הסופי - גירוש לאזורי מרווחקים או הכחדה של היהודים, נשרה לא ברורה עד שנת 1941, התהיליך מעולם לא השתנה: רישום, גזל, הפרזה, ריבוי וגירוש

....

בלי הלחץ הגרמני, ושיכנע לא הייתה מתקדמת יותר, אולם הלחץ הגרמני היה הרבה פחות אפקטיבי, אילולא מדיניות שיתוף פעולה של וישי. ההתקדרות הchallenge, כאשר הגרמנים הورو על זיהוי ורישום של כל העסקיים היהודיים באזורי הכבוש. הגרמנים כפו אריאניזציה ... באמצעות צו מיום 8.10.40. ההנחה הצרפתית חששה מהשתלטות כלכלית ... ובהתאם לכך, הסכימה לפ██ח על המינוי והעבודה של אלה שתפקידם היה למכור או למסמך את רכושם של היהודים. הממשלה הצבאי היה מאושר לקבל את ההצעה שחשכה לו הרבה עבודה ועייבה את השלטון הצרפתיים במדיניות האנטי-יהודית.

בתחילת שנות 1941, הקובשים הפעילו לחץ ישיר על וישי, שדרשו ליצור משרד אנטישמי-יהודי, שיתאמס וימרייץ את הרדיפה של היהודים באזורי הכבוש. דארלאן הסכים לכך, ובתגובה טיפוסית המשיך וייצר ארגון אשר יועד לפעול בשני האזורים. הוא התייחס לכך כדרך להחזיר את השליטה על המדיניות האנטישמית בכללותה, למורות הסיכון הכרוך בליישר קו עם האזור הכבוש. ... המניהגים הצרפתיים התקדמו במדרון מבלי לדעת להיכן הוא מוביל. הם עשו זאת תחת לחץ גרמני מתמשך, ..." (בורין, צרפת תחת הגרמנים – שיתוף פעולה ופשרה, עמ' 134-135. תרגום מאנגלית. מוג' 41).

140. דברים דומים כתוב גם פרופ' גויליאן גיקסון במחקריו המונומנטלי שפורסמו (בהוצאת אוניברסיטת אוקספורד) בשנת 2001:

"אללו היו מניחים לה, מדיניות וishi הייתה הייתה להפוך את היהודי צרפת לאזוריים מדרגה שנייה ... אך לא הונח לה לוishi לזמן רב. בסוף 1940 ذكر קידם בפריס את האג'נדת האנטישמיות שלו. הוא בודאי התעדוד מהאופן בה נהגה וishi עצמה. בפגישה בשגרירות הגרמנית בפברואר 1941 הוא טען כי כליiat 40,000 יהודים באזורי החופשי (היהודים "هزרים", ד.ע.) צריך להיות מנוצלת ע"י הצבא כדי לתת לשירות הביטחון סמכות מידית לכלוא את כל היהודים (פרוטוקול זה צורף כנספח האחrown להזות הדעת של פרופ' צימרמן, ד.ע.). ברגע שדנקר התחיל ללחוץ להציג את המדיניות האנטישמית, לוishi הייתה ברירה פשוטה: לאפשר לגרמנים לפעול עצמאים באזורי הכבוש במחיר של פיצול הריבונות והפגיעה באחוות צרפת, או לשמר ריבונות נומינלית בשהמחריר הנו לעשות עבור הגרמנים את העבודה המלכלה. בדרך כלל נבחר המסלול השני ...

... הגרמנים גם לחזו להקמת משרד לענייני יהודים לתאום המדיניות האנטישמיות. דראן לא היה נלהב, אך מאוחר ורך מונה לתפקיד, רצה מאוד באישור גרמני למינו. הוא גם העדיף גוף צרפתני האחראי על צרפת כולה מפעלה גרמנית נפרדת בצפון. התוצאה

הו הינה הקמת הנציבות הכלכלית לענייני יהודים במרץ 1941, בראשות ואלא" (ג'קסון, צraft – השנים האפלות, עמ' 357-356. מוצג 412)

141. מגעים אלו למחוקת המשפט שישי לנו בעניין זה עם ועדת העורר ובית המשפט קמא. כפי שאמרנו לעלה, סעיף 43 יוצר – לגבי נזקים של שלילת חירות – הרחבה מיוחדת של האחוריות הגרמנית, גם לדידיות שבצעו מדיניות "עצמאיות", ובלבד שהחלטת מדיניות אלו לבצע את הרדיות "הונעו" ע"י הרשויות הנאציות. ועדת העורר ובית המשפט קמא סברו שיש צורך בציוי או כפיה. טעות זו נובעת מתרוגמים שגויים של החוק הגרמני שצוטטו בפסקה. בתרגום המדויק המובא בפסק"ד עפרוני נעשה שימוש במונח הנכון "הנעה". בית המשפט העיליון הפדרלי הגרמני נדרש לשאלת מהי "הנעה", הבהיר כי אשר להציגם או לפניות מצד הרשויות הנאציות היה משקל, או ממשמעות, בהחלטה העצמאית לבצע את מעשה הרדייפה, מדובר ב"הנעה":

"קיימת הזכות לפיצויים בהתאם לסעיף 43 של BEG, אם בוצעה שלילת חירות ע"י מדינה זורה, תוך הפרה של עקרונות של מדינת חוק, בלבד בשלילת החירות התקיימה עקב הרצון המפורש של הממשל הגרמני לגורום לרדייפות אלה, **ואם דבר זה השפיע על המדינה הזורה**. הזכות לפיצויים אינה נשללת אם בנוסך להשפעת הממשל הגרמני, גם למשל המדינה הזורה היה שיקול דעת ממשמעו עצמאי לשילילת החירות, אלא אם כן השפעת הממשלה הגרמנית הייתה זניחה ולא ממשמעותית" (בית המשפט העליון הפדרלי, החלטה 201/56 מיום 2.7.1958)

"בית המשפט העליון פירש את המושג הנעה ע"פ סעיף 43, סעיף קטן ג', משפט 2, מספר 2 של חוק הפיצויים כך, שהמדינה זורה לא בהכרח הייתה צריכה להיות תלולה בминистрיה הגרמנית ושאין צורך להסתה ע"פ החוק הפלילי או לכפייה ישירה. הנעה גרמנית היא יזומה או עידוד שגורמת לשילילת החופש שבוצעה ע"י מדינה זורה" (בית המשפט העליון המדינתי בברלין, החלטה 1241/57 מטאאריך 12.08.1957).

142. כלומר, גם אם לשטר וישי היו שיקולים משלו לגבי החלטתו לחדש את גל החקיקה האנטישמית, די בכך שההחלטה "הושפעה" ע"י גרמניה הנאצית, ואין ספק שללחצים הגרמנים היישרים הייתה השפעה מכרעת על החלטתו לחדש ולהעציבים את רדיפת היהודים באמצע 1941 (ה"פערמה השנייה"), על מנת לקבוע כי משטר וישי פעל תחת "הנעיה" נאצית. ולאחר וכפי שהסבירנו לעיל, חירות יהודי מרוקו נשלה עקב החקיקה הנ"ל, היהודי מרוקו זכה ל피יצוי מכוח סעיף 43 לחוק הפיצויים הגרמאני.

143. נציין כי בעניין זה, יצרה הפסיכיקה הגרמנית "השתק פלוגטא" כנגד גרמניה, דהיינו קיימת קביעה עובדתית חד משמעית, בסדרת פסקי דין, כי משטר וישי היה, לכל הפחות, תחת הנעה גרמנית. וכך מסוכמת קביעה עובדתית זו, בספר הפרשנות (קומנטור) לחוק הפסיכיים הגרמני, של המלומדים בלסלאן-גיסלר. עמ' 449:

"חוק הפיצויים הפדרלי (BEG), סעיף 43
5) שלילת חופש בנסיבות זרות מסיבותם

ב. צרפת (ממשלה ווישי): ה- "Statut des Juifs" ("חוק היהודים") מתאריך 04.10.1940 פורסם על הנעה גרמנית. על כן, כל שלילת חופש ע"פ חוק זה – גם במקרה של מחוסרי נתינות – מזכה בפיו (ראה KG פסיקה 57,406). ככליאתם של נתינים גרמנים החל מחודש יוני 1940 בצרפת הבלתי כבושה (BGH, פסיקה 57,236, 64,118, 119, 62,409), ופסיקה 58,189: לוחמי ספרד האדומיה או במחלות בצרפת אפריקה (OLG קראלסרוהה, פסיקה 62,78), פגעה בהסתכם הפסיקת האש בין גרמניה לצרפת. כמו כן, גם הכללתם של נרדפים גרמנים ב啻ידות עובדים זרים (OLG פרנקפורט עם מיין פסיקה 62,409). אףון כליאתם במקרים ובאזור אפריקה גם פגעה בחוק היסוד הבסיסיים (KG, פסיקה 59, חוברת מס' 33).

144. אין ספק כי "השתק פלוגתא" זה, שיצר אחריות גרמנית חד משמעית, שאין גרמניה יכולה לחלוק עליה, על אחריות גרמניה הנאצית לזרירות וכי בצרפת ובצפון אפריקה, הוא הבסיס להחלטת גרמניה לשלם פיצויי חד פעמי, באמצעות קרן הסיוע, ליוהדי מרוקו ואלג'יריה שבבלו מגזירות וכי. מאחר ומדינת ישראל נכנסה "בנעלי" גרמניה, הרי ש"השתק פלוגתא" שנוצר נגד גרמניה מחייב גם אותה, והיא לא יכולה, מבחינה דיןונית, להתחש↖ת לכך. ואכן, לאמתו של דבר, המשיבה אכן לא חלקה על כך, ובסעיף 124 לסיומה המשלימים היא הודתה - **"המשיבה מסכימה עם נקודות המוצא כי עפ"י החוק הגרמני יש-צՐפת נחשבת כמדינה זורה שהונעה ע"י גרמניה"**. יש לדיק - הפסיקת הגרמניות אינה מתיחסת ל'ירושי-צՐפת', אלא למטרו וכי. מטר זה היה אחראי לרדיופות היהודים הן בצרפת והן בצרפת אפריקה (באמצעות הנציבותים שם). 1942. השתק פלוגתא שיצרה הפסיקת הגרמניות, כובד ע"י ממשלה הגרמנית **לפנות את יהודי צפון אפריקה** (מרוקו ואלג'יריה). גם המשיבה מחויבת אליו.

145. לסיום נתיחס לשאלת – למרות שלדעתנו אין לה חשיבות רבה – האם החקיקה האנטישמית יושמה בצרפת אפריקה בכלל שצՐפותם לא מצאו לנכון להבדיל בין היהודים בשליטתם, ויהיה מושבם בדרום צרפתי או בצרפת אפריקה, או שהוא לחצים גרמניים להחלת חוקי הגזע גם בצרפת אפריקה.

146. אפיוזדה שליט (אך מפתיעה ומעניינת) הנוגעת לניסיון איטלקי למנוע את החלטת חוקי הרדיפה של וישי, על יהודים אזרחי איטליה בטוניסיה, מוכיחה כי **הגרמנים עמדו על החלטת חוקי הגזע בצרפת אפריקה**. האפיוזדה מתוארת בהרחבה בספרו של דניאל קארפי, "בין שבט לחסד – השלטונות האיטלקים ויהודיה צרפת וטוניסיה בימי מלחמת העולם השנייה", עמ' 267-275. האיטלקים שראו בתוניסיה "אזור השפעה" מובהק שלהם (וציפו לקבלה במסגרת חלוקת השול לאחר הניצחון, שבאמצעע 1942 נראה בהישג יד), לחזו על וישי להימנע מלהחיל את חוקי הגזע והפקעת הרכוש על היהודי טוניסיה בעלי אזרחות איטלקית.

147. שלטונות וישי הדפו את הפניות האיטלקיות ועירבו בעניין את הגרמנים, שהיה ברור כי עמדתם הנה שיש לרדו את היהודי צפון אפריקה, ככל היהודים בכל מקום, וגם היה ברור כי די "ברמז" מצדך על מנת לאlez את האיטלקים להניח לעניין:

"בעוד המ"מ מתנהל בככבות בין רומא, פאריז ווישי, עליה מהחווי הקלעים גורם חדש, שלא נודע כי התעורר עד אז בעניין היהודי טוניסיה – הגורם הגרמני. מלכתחילה צריכים היו האיטלקים להבין כי בשעה ... שהעמידו על פסים של חז' דיפלומטי על ממשלת וישי ... לא יוכל שלא לעורר את עניינם של הגרמנים, מה גם של ממשלת וישי היו סיבות טובות לגורם להתערבות זו, שבזה צפתה מן הסתם שתזכה במלא תמיכת הגרמנים... ב- 3 וב- 4 ביולי (1942, ד.ע.) נועד גליק (גנאל איטלקי, ד.ע.) עם השגריר אבץ, קולונל ביהם והברון פון ולק (בנושא הגנת אזרחים איטלקים וגרמנים בצרפת אפריקה של וישי, ללא קשר ליהודים, ד.ע.) ... לבסוף הכריע אבץ שהוא מקבל את עמדות האיטלקים ללא הסתייגות ... וכך דיווח גליק: "לאחר סיומים הדוניים רמזו לשגריר אבץ שברצונו לנצל את הזדמנות כדי לשוחח עמי על נושא אחר. כוונתו לחקיקה האנטישמית הצרפתית שתתפרקמה לא מכבר ... להוציא את היהודים אחת ולהתמיד מרוחב המחלוקת האירופי. מסבירות אלה ממשת הריין רואה באחדת תחיקה זו ... רצוי אפוא שממשלת איטליה תוווטר על התנגדותה שחקיקה זו תוצאה אל הפועל במלואה לגבי האזרחים האיטלקים בני הגזע היהודי היושבים בצרפת אפריקה הצרפתית, ובמיוחד בתוניסיה" (קארפי, בין שבט לחסד – השלטונות האיטלקים ויהודיה צרפת וטוניסיה בימי מלחמת העולם השנייה, עמ' 268-267).

148. המעד המרתיך המתואר ע"י פרופ' קארפי, שבו משמש אבץ, השגריר הגרמני בפריז, כ"פוסק" בוויכוח בו איטליה לוישי (בנוגע לאזרחים איטלקים בצרפת אפריקה הצרפתית), מוכיח מי הכו

השולט בזירה ללא עוררין – גרמניה הנאצית – בעוד שמשטר וישי אינו אלא מדינה משועבדת/గורורה. בכל מקרה, אנו רואים כי הגרמנים בהחלט עמדו על החלטת חוקי הגזע בצרפת **אפריקה הצרפתית, בדיק כמו בצרפת עצמה.** אבץ פונה אל האיטלקים לחודל מהתנגדותם להחיל את הגזירות על אותה קבוצה ועירה של היהודי תוניסיה בעלי אזרחות איטלקית – "ממשלה הריביז'ן רואה באחדת תחיקה זו (החוקה האנטי יהודית של וישי שיושמה גם בצרפת אפריקה, ד.ע.) ... רצוי אפוא ש הממשלה איטלקית תווית על התנגדותה שחקיקה זו תוצאה אל הפעול במלואה לגבי האזרחים האיטלקים בני הגזע היהודי היושבים בצרפת אפריקה הצרפתית".

149. האיטלקים חשו כי בעקבות בקשה אבץ, הגיעו דרישת גורניט רשמית לוותר בעניין היהודי תוניסיה אזרחי איטליה, דרישת שמשמעותה פקודה שהכרח לצيتها לה, ולכן החליטו לפנות למשרד החוץ הגרמני. הפניה של משרד החוץ האיטלקי (באמצעות שגריר איטליה בברלין – ד'אלפייר), צורפה לחווות הדעת של ד"ר אליל בר חן (מסמך מס' 6) :

"חוותמת משרד החוץ
איטליה
7.9.1942
שגרירות"

הכרזה על חוקי הגזע שאמורים לחול בקרב בצרפת אפריקה הצרפתית, ובמיוחד חיסול הרכוש דניידי ודלא-ניידי של אנשים שישיכים לגזע היהודי לא היה מספיק עיליל, ומשפיעים בצורה משמעותית על האינטלקטים הפליטיים והכלכליים של איטליה, במיוחד בטוניס. בטוניס גרים כ- 5,000 יהודים בעלי אזרחות איטלקית, ביניהם בעלי עסקים רבים, עסקים אלה חוסלו או הועברו לידי אנשיים מהגזע הארי. החיסול הנ"ל והעברת הבעלות, יכולם לסכן בצורה משמעותית את המאזן הנוכחי של מעמדה הכלכלי של איטליה בטוניס. הממשלה האיטלקית מתבססת על העקרונות הדין הבינלאומי המוכר בעולם, כמו מן מתייחסים להסכם המוחדים בין צרפת ואיטליה בנוגע לאזרחי איטליה בטוניס. בממשל וישי נשמרין עקרונות והסכם אלו, לבן גורות הגזע אינן חלות על בעלי אזרחות איטלקית.

המשא ומתן מתקיים בין ממשלה איטליה וממשלה וישי. אך חשוב לציין ולהציג, שמשלה וישי מוחעת לצורך המידי של הפקודה לזרום פתרון המחלוקת, זאת "לאור הלחץ שモפעל מצד הממשלה הגרמנית להחלה מיידית של חוקי הגזע בצרפת אפריקה". ממשלה איטליה מעוניינת שהמשא ומתן מול ממשלה וישי ישא תוצאות. הממשלה איטליה תודה באופן מיוחד לממשלה גרמניה אם זו תדאג ליישום איטי יותר של הוראות החלטת חוקי הגזע על צפון אפריקה. בניתוח, יתעצב יישום חוקי הגזע על אזור "הפרוטקטורט" (החסות) הצרפתית בטוניס בלבד.
ברלין, 2.9.1942"

150. האיטלקים בקשר מהגרמנים, שיכולים לגורם לוishi לפעול עפ"י רצונם הייתה ברורה להם לחוטין, לעכב את ביצוע חוקי הגזע בתוניס, כדי שלא לפגוע ב- 5,000 היהודי תוניסיה בעלי אזרחות איטלקית. השגריר האיטלקי מצין במכתו כיום "לחץ שモפעל מצד הממשלה הגרמנית להחלה מיידית של חוקי הגזע בצרפת אפריקה". מכאן של הממשלה איטליה היה ידוע, מהמגעים שקיימה עם אנשי וישי, שהגרמנים לחזו על החלטת חוקי הגזע גם על היהודי צפון אפריקה.

151. משרד החוץ הגרמני בירר עם השגרירות הגרמנית בפריס, אם הופעלו לחצים על וישי בעניין היהודי תוניס עם אזרחות איטלקית. ד"ר בר חן הביא בחווות דעתו (מסמך מס' 7) את תגובת השגריר אבץ :

"مبرק
פריז 12.9.1942 נשלח בשעה: 5:20 זמן הגעה 12.9.1942 12:00 שעה: 6:
מס' 4021 מטא裏ין 12.9.42
סיווג "סודי"

בתתייחס לפקודה מס' 3909 מטא裏ין 7.9.42, לא הופעל לחץ על הממשלה צרפת מצד השגרירות ומצד שירות הביטחון במטה לזרז את יישום החוקה בענייני היהודים בטוניס. לחץ כלפי הופעל על הממשלה הצרפתית לבצע בנסיבות הנחוצה את פתרון

השאלה היהודית בצרפת גופה ובפרוטקטורטים ובקולוניות הצרפתיות מעבר לים. מישיות עס "לאואל" וסגן השר במשרד הפנים "בוסקט" התברר שהצרפתים נתנו צוים ל"אריאניזציה" בטונייס. היהודים האיטלקים הופיעו בהליך זה בתור רוכשים. תקריות אלה, גרמו נזק למוניטין האיטלקי וליחסים המדיניים הנצional סוציאליסטיות בעניין הגזע בצרפת ממשמעותית. אני מבקש להגיע למצב בו הממשלה האיטלקית לא תתנגד ל"אריאניזציה" של העסקים האיטלקים בטונייס, ותעשה את הצעדים הנדרשים, כדי למנוע שהיהודים איטלקים יופיעו כרוכשים ב"אריאניזציה" הצרפתיות. יש לדרש שהממשלה הצרפתית לא תאפשר לקונים יהודים צרפתים בתהיליך ה"אריאניזציה" של חברות איטלקיות, כך שלאיטליה לא יהיה נזק ממשמעותי, עקב ה"אריאניזציה" בטונייס.

(המשךים:) אבץ"

152. אבץ הבHIR בפתח תגובתו – ולדברים אלו חשיבות רבה לעניינו – כי: **"לחץ כללי הופעל על הממשלה הצרפתית לבצע בנסיבות הנחוצה את פתרון השאלה היהודית בצרפת גופה ובפרוטקטורטים ובקולוניות הצרפתיות מעבר לים"**. הוא מצין שהלחץ לא היה ספציפי בעניין היהודי טונייסיה, אלא "לחץ כללי" שנגע לכל היהודים שתחתיו ישן, כולל אלו הגרים בפרוטקטורטים ובקולוניות. אגב, משרד החוץ הגרמני החליט "לא להתערב במדיניות השלטונות הצרפתיים בתוניס ... הבעייה תבוא על פתרונה במסגרת הצדדים הכלולים שהאיטלקים ינקטו נגד כל היהודים בתחוםם" (קארפי, בין שבט לחסד – השלטונות האיטלקים ויהודי צרפת וטונייסיה בימי מלחמת העולם השנייה, עמ' 274). התכתובות שאנו עוסקים בה הנה מספטמבר 1942, לפני מבצע לפיד ונחיתת בעלות הברית בצרפת אפריקה. בזמן זה אין בטונייס שום חיל גרמני, בדיקות כמו במרוקו. גם אין מדובר כאן רק באיזו שאיפה כללית של היטלר להשמיד את כל היהודי תבל, אלא בלחצים גרמאניים ספציפיים ומפורשיים להחיל על יהודי צפון אפריקה את החקיקה האנטישמית. לחצים אלו, כפי שנאמר במפורש בפסקה הגרמנית, הן "הנה" מצד הרשות הנאצית, כמשמעות מוניה זו בסעיף 2 ובסעיף 43 לחוק הגרמני.

הלכת הבחן

153. "הלכת הבחן" נוצרה לפני שנים רבות ע"י הפסיקת הגרמנית, ומשמעותה כי נרדף אינו רק מי שנפגע פיזית מרדייפות הרשוויות הנאציות, אלא גם מי שסבל מבחן וחדרה קיצוניים עקב רדייפות אלו. בית המשפט העליון הקבע את גבולותיה של הלכה זו בבר"ע 217/83 הרשות המוסמכת ני חוות שוהם ("הלכת חוות שוהם"):

"בתוי המשפט הגרמניים הכירו בכך, שקיים קשר סיבתי מספיק (adaequate causality) בין הנזק לבין מעשי האלימות הנאצional-סוציאליסטיים, לא רק במקרים שבהם נגרם הנזק במיוחד על-ידי האמצעי האלים, אלא גם כאשר נגרם הנזק בגין הבחן של הקורבן מפני אותם מעשיים אלימים. במקרים טיפוסיים של הפעלת 'הלכת הבחן' היו נזקים, שנגרמו עקב ניסיונות התאבדות מתוך פחד כאמור או עקב בריחה מאלימות או מלחמת מלחמת מרבי וקיצוני".

154. בפסק הדין התקדימי והמפורנס של ועדת העיר בתל אביב ו"ע (ת"א) 255/08 גוליה טירן נ/ר הרשות המוסמכת, הדגישה ועדת העיר, תוך הסתמכות על הלכת חוות שוהם, שuilת הבחן יכולה לחול גם על מי שלא ברוח מקום מושבו, אולם סבל "ממתח מרבי וקיצוני":

"עוד יש להטעים כי 'הלכת הבחן' אינה מקנה עילת נרדפות רק למי שברח ממוקם מושבו מבחן הרדייפות, בהתאם ליישומה השכיח; אלא גם למי שסבל נזקים של 'מתוח מרבי וקיצוני' שהיו מנת חלקו עקב האלימות הנאצית. דומה כי חלופה זו לא זقتה לתשומת לב מספקת"

155. בתיק ע"ו 10-07-11317 עזובן המנוחה מiska מכלוף ז"ל נ' הרשות המוסמכת, הדגיש בית המשפט מהחוזי בחיפה כי "בריחה" מצביעה על קיום פחד, אולם אינה ממצה את אפשרויות ביטוי הפחד:
"עוד נציגו, שבריחה היא אומנם תסמן המצביע על קיומו של פחד, אך אין תסמן זה של בריחה ממצה את האופן שבו הפחד עשוי לבוא לידי ביטוי. מובן, שהעובדות הספציפיות חייבות להיבחן באופן פרטני בכל מקרה על פי נסיבותו"

156. בחלק העוסק בהשלכת הגזירות על יהודי מרוקו, תיארנו בארכיות את תחושת הפחד והחרדה הקיומית שאחזה בי היהודי מרוקו עקב גזירות וישי. בכך הוא שזמנן וישי לא התרחשו פרעות בייהודים, שכן לשטון הקולוניאלי היה אינטגרס במניעת התפרעויות בתקופה רגישה של מלחמה, אולם את זה לא יכולו היהודים לדעת בזמן האירועים. הם ידעו שהם יושבים על "לווע של הר געש", שכן ללא חסות השטון הטרופטי עשויהם לפרוץ פרעות דמים, ושלטונו זה הבahir שהוא נטש את היהודים. הם חיו במחסור ומצוקה כלכלית חריפה, שגם היא יכולהchorban לקהילה. ליודי מרוקו, ברובם עניים מרודדים תושבי המלאח', אמנים לא הייתה אפשרות מעשית להימלט, אולם אין פירוש הדבר שהם לא היו מודעים לסכנות החמורות שרchapו עליהם. כפי שמתואר בחומר הראיות - הם שלחו עצומות נואשות לנציב הטרופתי, שלחו מתנות והקריבו קורבנות לכבוד הסולטן והתפללו להצלתם. לדעת המבקשים, גם אלו "תסמנינס" לפחד קיומי.

157. עפ"י קביעת ועדת הערר, פחד זה לא היה פחד ישר מנאצים, אלא פחד שנגרם (או "הונע", עפ"י המונח בחוק הגרמני) מהתנהלות משטר וישי, אבל משטר וישי היה "גרורה" גרמנית ולכן פחד שנגרם על ידו, כמוهو כפחד שנגרם ע"י גרמניה הנאצית.

הוצאות

158. בית המשפט הנכבד מתבקש לפ██וק לזכות המבקשים, בגין החלטים שנוהלו בפני ועדת הערר, שכר טרחה בסך של 200,000 נס בציירוף מע"מ, במקומ הסך של 100,000 נס בציירוף מע"מ שנפק ש"י בית המשפט קמא.

159. ועדת הערר נחשפה באופן ישיר ובלתי אמצעי לדיוונים ולטרחה הרבה שהשקייע ב"יכ המבקשים בניהול הערר בפניה. אותה ועדת ישבה גם בערר גמיש בנושא היהודי עיראק. אין צורך לומר כי ניהול הערר היה כרוך בהשקעה של משאבים עצומים ואלפי שעות עבודה לאורך שנים רבות, כאשר עלות כל הניל' מסתכמה במיליאוני נס. בעניין גמיש אמרה ועדת הערר: "הוגשו **תצהירים על פיהם מערכות ההוצאות והעלות הכוללות ביחס לניהול תיكي יהודי עיראק במיליאונים רבים, אין לנו צורך לבדוק את המספרים הנטענים ברם ללא ספק העליות היו כבירות". נזכיר: הדין בעניין גמיש, בנוגע לזכאות היהודי עיראק לפיצויים מכוח חוק נכי דיפוט הנאצים, היה דומה במוחתו ובהיקפו לתיק זה.**

160. בית המשפט קמא (בסעיף נ' לפ██וק דינו) ציטט את אמרה ועדת הערר בעניין פ██יקת הוצאות לזכות העוררים (המבקשים):

"**בעניין גמיש, הגם שעורם של היהודי עירק נדחה, ראיינו חשיבות בהעלאת נושא הפרהה לסדר הימים הציבורי והמשפטי, ראיינו חשיבות במתן הרכבה عمוקה לב"כ העוררים על טרחותם, מסירותם והוצאות הכספיות שהוציאו לצורך העניין, נתנו ביטוי להתנהלות המשيبة שם ופירטנו בהרחבה את השיקולים שהביאו אותנו לפ██וק שט לזכות העוררים הוצאות זאת כאמור חרף דחיתת ערומים. החלטתנו זו בוטלה בערכאת העreau, החלטה שמנחה אותנו ואוthonנו מכבדים. אילו היה הדבר נתון לשיקולנו, היינו פ██וקים בדיזוק אותו סכום גם כאן".**

161. בעניין גמיש פסקה וועדת הערד לעוררים שם החזר הוצאותיהם וכן שכ"ט עו"ד בסך 200,000 ₪ בצוירוף מע"מ – "וכן פוסקים אנו לעוררים שכר טרחת עו"ד בסך 200,000 ₪ בצוירוף מע"מ בחוק".
162. מהאמור בסוף הציגות הקודם מפסק דין של וועדת הערד – "אילו היה הדבר נתון לשיקולנו, הינו פוסקים בדיקות אוטומטיות גם כאן" – ברור שועדת הערד הייתה פסקת לבקשתם כאן את הוצאותיהם ושכ"ט בסך 200,000 ₪ בצוירוף מע"מ, אלמלא העובדה שהחלטתה נחיפה ע"י בית המשפט המחויזי ב'החלטה שמנחה אותנו ואלה אנו מבדים'.
163. בפני וועדת הערד, בעת שנתנה את פסק דין, לא עמד עדין פסק דיןו של בית המשפט העליון בעניין עפרוני, שניתן מאוחר יותר. וועדת הערד ראתה בפסק דין של בית המשפט המחויזי, כפסק דין מנחה ולפיכך מחייב אותה, וכך לא פסקה הוצאות. ואולם, בפני בית המשפט קמא עמד כבר פסק דיןו של בית המשפט העליון בעניין עפרוני, שהזמין על כנה את החלטות וועדת הערד בעניין גמיש, וקבע בהאי לישנה (סעיף 83 לפסק דין) :
- "עם זאת, אנו סבורים כי יש מקום לקבל את העדרו הנוגע לביטול הוצאות שנפסקו לזכות חלק מהמעערירים בוועדת עורכי הדין בחיפה – הן מושם שהתרבויות בפסקת הוצאות של הערכאה הדיוונית שמורה למקרים חריגים והן מושם שאכן לא ניתן לבטל את התרומה של ההליכים להעלאת המודעות הציבורית החשובה בנושא"
164. מכאן למד בית המשפט קמא, בצדק, כי "מקום בו ההליך המשפטי סייע להעלאת המודעות הציבורית לסוגיה חשובה בכל הנוגע לרדייפות הנאצים, ראוי להביא זאת בחשבון בעת פסיקת הוצאות". בית המשפט קמא קבע – "ברוי כי פועלם של ב"כ המעערירים, לרבות עבירות המחקר ואייסוף הראיות שעשו, סייע להעלאת המודעות הציבורית באשר לסלבים של יהודי מרוקו בתקופה הצלוננטית". ואכן, לאור פסיקת בית המשפט העליון הניל בעניין עפרוני, ותרומת ההליך להגברת המודעות הציבורית לשביל היהודי מרוקו, החליט בית המשפט קמא לקיים את רצונם של וועדת הערד ולפסיק הוצאות, לרבות שכר טרחה, לזכות המבקשים, ולפיכך פסק לבקשתם הוצאותיהם וכן שכ"ט עו"ד בסך 100,000 ₪ בצוירוף מע"מ.
165. המבקשים יטענו כי בעניין גובה מרכיב שכר הטרחה, בית המשפט קמא "לא דק פורתא", שכן וועדת הערד הדגישה בפסק דין שהיתה פסקת לבקשתם "בדיקות אוטומטיות" שפסקה בעניין גמיש. כאמור, וועדת הערד בעניין גמיש פסקה שכ"ט בגובה 200,000 ₪ בצוירוף מע"מ ולפיכך אמרו היה בית המשפט קמא לפסק אותו סכום גם כן.
166. בכך ששינה את גובה מרכיב שכר הטרחה, מהסכום שאותו רצתה וועדת הערד לפסק, התערב בית המשפט קמא בעניין בו יש להתרבע במקרים חריגים בלבד, כפי שנקבע בעניין עפרוני – "התרבויות בפסקת הוצאות של הערכאה הדיוונית שמורה למקרים חריגים". התרבויות זו גם מנוגדת לתקנה 42 לתקנות נכי רדייפות הנאצים (סדרי הדין בוועדת ערד), המותירה את סוגיות הוצאות לשיקול דעתה של הערד: "הוצאות הערד וכל הליך שבו יהיו בשיקול דעתה של הוועדה".
167. התקנה הניל צוטטה ע"י בית המשפט קמא בפסק דין, כך שנראה לבקשתם שבית המשפט קמא התכוון לכבד את רצונם של וועדת הערד בכל הנוגע לפסיקת הוצאות. המבקשים סבורים שבית המשפט קמא פשוט לא שם לבו לסכום שנפסק ע"י וועדת הערד בעניין גמיש, או שלא היה ערך לכך שועדת הערד הדגישה כי הייתה פסקת, לו יכלה, "בדיקות אוטומטיות" שפסקה בעניין גמיש, גם כאן. בית המשפט קמא לא נימק כלל מדוע הוא מתערב בסכום אותו בקשה וועדת הערד לפסק לזכות המבקשים, וענין זה מחזק את סברת המבקשים שמדובר בשינוי מכוונות וועדת הערד שאירע בהיסח הדעת, ולא בהתרבויות מכוונות ומונומקט.

168. בכל מקרה, מותבקש בית משפט נכבד זה להעמיד דברים על מכונס, לתקן בנסיבותיו זו את השגגה שנפלה בפסק דיןו של בית המשפט קמא, ולהעמיד את סכום שכר הטרחה על סך של 200,000 ש"ח בצוירוף מע"מ, שהוא הסכום שאותו בקשה לפסק וועדת הערכ לזכות המבקשים, באמצעות בא כוחם.

לסייע

169. המבקשים זכאים לתגמולים מכוח חוק נכי רדייפות הנאצים. הזכאות לתגמולים מתבססת על בסיס שני טיעונים (חלופיים ו/או מצטברים) כדלקמן:

1. הגבלת חירות: חירותם של המבקשים הוגבלה ע"י גזירות משטר וישי, כפי שפורטו בבקשתו

זו. משטר וישי היה מדינה תלויה או "גרורה" של גרמניה הנאצית ו"זרועה הארכוכת" ולפיכך, מכוח פסיקת בית המשפט העליון בהלכת עפרוני, ומכוון הפסיקת הגרמנית, יש לראות בגזירות שהוטלו ויושמו על ידי משטר וישי, כאילו הוטלו ויושמו בידי גרמניה הנאצית. ולפיכך כמה למבקשים זכאות (תיאורטיבית) לפיצויים מכוח סעיף 47 לחוק הפיזויים הגרמני, עקב הגבלת חירותם.

2. שלילת חירות: שלילת חירותם של המבקשים לעסוק בכל מקצוע ומקום העבודה לפי

בחירותם, שלילת חירותם לרכוש השכלה מעברית, שלילת חירותם להעתיק את מקום מגורייהם מחוץ ל"מלאה" וڌיקתם ל"תחתית הסולס" החברתי, בשילוב עם המצב הכלכלי הקשה והחרדה הקיימת הקשה שగרמו הגזירות, הופכים את חייו היהודי מרוקו בתקופה זו לחיים של "מעין שלילת חירות". בכך יש להסיק כי שלטונות וישי רדפו את היהודים כתוצאה מלחצים גרמניים, דהיינו עקב "הנעה גרמנית". לפיכך כמה למבקשים זכאות (תיאורטיבית) לפיצויים מכוח סעיף 43 לחוק הפיזויים הגרמני בגין שלילת חירותם.

3. הלכת הפחד – בתי המשפט הגרמנים קבועו כי פחד וחרדת מפני מעשי רדייפה "נאצינל-

סוציאליסטי" מהוועה עילית נרדפות. בפסקה נקבע כי עילת הפחד יכולה לחול גם על מי שלא ברוח מקום מושבו, אולם סבל "ממותח מרבי וקיצוני". רדייפות משטר וישי יצרו בקרב היהודי מרוקו תחושת חרדה קיימת עמוקה. מאחר ומשטר וישי היה גורשה של גרמניה הנאצית, רדיפות משטר וישי, כמוון רדיפות ישירות של המשטר הנאצי. כיוון שכן יש לראות בחרדת ובאיימה שהטילו רדייפות משטר וישי על היהודי מרוקו, כחרדה ואיימה שהטילו רדייפות ישירות של המשטר הנאצי. לפיכך יש להחיל על היהודי מרוקו שחי במתה מרבי קיצוני, את הלכת הפחד ולבתו כי המבקשים זכאים לתגמולים לפי חוק נכי רדייפות הנאצים, גם מכוח "הלכת הפחד".

170. משקמה למבקשים זכאות תיאורטיבית לפיצויים מכוח חוק הפיזויים הגרמני, כמה מהם זכאות לתגמולים חדשניים מכוח חוק נכי רדייפות הנאצים

171. אשר על כן, ולאור כל המפורט, מותבקש בית המשפט לקבל את הערוור ולבתו כי המבקשים, יהודים שחיו במרוקו תחת משטר וישי בתקופה יוני 1940 עד נובמבר 1942 וסבלו מרדייפותיו, ואשר עלו לארץ לפני 1.10.1953, זכאים לתגמולים חדשניים מכוח חוק נכי רדייפות הנאצים מיום הגשת תביעותיהם, וכן לפסק לodeskם את הוצאותיהם ושכ"ט ערכיהם דין.

בבית המשפט העליון

בש"א 6218/19

לפני : כבוד הרשות שרים עבדיאן

המבקשים : דוד אבגיל ואחרי

נ ג ד

הרשota לזכויות ניצולי השואה במשרד האוצר המשיבה :

**בקשה להארצת מועד להגשת בקשה רשות
ערעור מיום 22.9.2019; תשובה המדינה מיום
30.10.2019**

החלטה

1. בשני בתים משבט מחזויים נידונו שני הליכים שהוגשו על-ידי בעלי דין שונים וענינים, בעיקרו של דבר, בעתרות מטעם יוצאי מרוקו לקבלת תגמול חדשני לפי חוק נכי רדייפות הנאצים, התשי"ז-1957 (להלן: חוק נכי רדייפות הנאצים). ההליך בבית המשפט המחויז בחיפה הסתיים בפסק דין, ואילו ההליך בבית המשפט המחויז בבאר שבע נפתח בעת האחרונה והוא עודנו תלוי ועומד. האם בנסיבות אלה יש להאריך את המועד להגשת הליך ערעור על פסק דין של בית המשפט המחויז בחיפה עד למתן פסק דין בהליך שתלו ועומד בבית המשפט המחויז בבאר שבע? זו הסוגיה שהתעוררה בבקשתה שלפניי.

רקע עובדתי

2. ואלה בקצרא העובדות הצריכות לעניין: מקורה של הבקשתה שלפניי הוא בתביעות שהגישו המבקשים, יוצאי מרוקו, לרשות לזכויות ניצולי השואה, היא המשיבה, לקבלת תגמולים חדשניים לפי חוק נכי רדייפות הנאצים, על רקע נרדפותם כיהודים במרוקו בתקופת מלחמת העולם השנייה. המשיבה דחתה את תביעותיהם והמבקשים השיגו על החלטה זו באמצעות ערירים שהגישו לוועדת העדר לפיקוח נכי רדייפות הנאצים

שליד בית משפט השלום בחיפה. העוררים נדחו בפסק דיןה של ועדת העדר מיום 16.12.2018. ערעור שהגישו המבקשים לבית המשפט המחוזי בחיפה על פסק הדיון של ועדת העדר נדחה בפסק דיןו של בית המשפט המחוזי בחיפה מיום 28.8.2019 בע"ז 25268-02-19 (להלן: פסק הדיון של בית המשפט המחוזי בחיפה).

3. במקביל להליכים אלה, הוגשו עוררים נוספים על החלטות של המשيبة שלא להעניק תגמולים חדשניים ליוצאי מרוקו לפי חוק נכי רדייפות הנאצים, לוועדת העדר לפיקח נכי רדייפות הנאצים שליד בית משפט השלום בבאאר שבע. עוררים אלה נדחו גם הם בפסק דיןה של ועדת העוררים בבאאר שבע מיום 10.6.2019, ועל פסק דין זה הוגשו שני ערעורים לבית המשפט המחוזי בבאאר שבע – ע"ז 19-07-38463 הוגש ביום 16.7.2019 וע"ז 19-09-4467 הוגש ביום 2.9.2019. הדיון בערעורים אלה אוחד והם נקבעו לשמיעה בבית המשפט המחוזי ליום 20.11.2019. בהחלטתו של בית המשפט המחוזי בבאאר שבע מיום 3.9.2019 (כבוד השופט א' ואגו), נקבע כי "כל שיש כוונה להגיש רע"א בביהמ"ש העליון, על מה שנפסק במחוזי חיפה, יצטרכו הצדדים, מסקולי ייעילות וחסכון, לשקל הסכמה להמתין להתקפותו שם. בשלב זה, כמובן, אין שינוי בהמשך ההתנהלות הדיוניות בשני הערעורים שהוגשו כאן". עוד יזכיר כי בעת ההזו טרם הוגשו עיקרי טיעון בערעורים בבית המשפט המחוזי בבאאר שבע ובהחלטהו של בית המשפט המחוזי מיום 28.10.2019 ניתנה הארכת מועד להגשתם עד לסיום הדיון בבקשתו שלפניי.

הבקשה להארכת מועד

4. המבקשים עותרים למתן הארכת מועד להגשת בקשה רשות ערעור על פסק דיןו של בית המשפט המחוזי בחיפה עד לחלוּף שלושים יום לאחר שיינתן פסק דיןו של בית המשפט המחוזי בבאאר שבע בערעורים שתלוים ועומדים לפניו. לטענתם, שיקולי יعلות דיוונית מחייבים כי הדיון בבית המשפט העליון בשאלת תחולת חוק נכי רדייפות הנאצים על יהודי מרוקו יעשה לאחר שיינתן פסק הדין בערעור בבית המשפט המחוזי בבאאר שבע כך שככל העובדות הרלוונטיות יעדמו לפני בית המשפט העליון בכוואו להכריע בסוגיה. המבקשים טוענים בהקשר זה כי קיים הבדל בין הקביעות העובdotיות והמשפטיות בנסיבות העדר השונות, וכי ראוי שככל הקביעות יעדמו לפני בית משפט זה. עוד נטען כי ככל שעמדת המבקשים תידחה גם בגין פסק הדין בערעור בבית המשפט המחוזי בבאאר שבע, ישקלו המבקשים את צעדיהם באופן שעשוי ליתר את הגשת בקשה רשות הערעור על פסק הדין של בית המשפט המחוזי בחיפה. אין נטען כי אין בבקשתה כדי

לפוגע בזכויות המשיבה. לחלוfin עותרים המבקשים להארכת מועד של 30 ימים ממועד ההכרעה בבקשתה שכותרת.

5. המשיבה מתנגדת לבקשתה. לטענת המשיבה שיקולים של יעילות דין-דינה, ודרות משפטית ומונעת פסיקות סותרות תומכים בבירור הסוגיה בבית המשפט העליון בטרם תיננת החלטה בערעוריהם המונחים לפנוי בית המשפט המחויזי בבא"ר שבע. עוד נטען כי השאלה המשפטית והעובדות ה monocims שהתנהלו בחיפה וההליכים המתנהלים בבא"ר שבע הן זהות עיקרו של דבר, ובנסיבות אלה יש לשאוף לקבלת הלכה מחייבת בבית המשפט העליון.

דין והכרעה

6. נקודת המוצא לדין בבקשתה שלפני היא כי יש לקיים את המועדים הקבועים בדיון, וזאת לשם השגת יעילות, ודרות בסופיות ההליך ושווון בין בעלי הדין. בנוסף, הקפדה עלلوحות זמינים בהליך השיפוטי היא הכרחית לשם ניהולה של מערכת שיפוט סדירה, יעילה ותקינה. بذلك ניתן להאריך את המועדים הקבועים בדיון בהתקיים "טעמים מיוחדים" שיירשמו (תקנה 528 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984). בפסקה נקבע כי קיומו של הליך "תליוי ועומד" עשוי להוות "טעם מיוחד" להארכת מועד להגשת הליך ערורי, והכל תלוי בנסיבות העניין. כך, יש לבחון, בין היתר, מהי עצמת הזיקה בין הליך התליוי והעומד לבין הליך לגביו מתבקשת הארכת המועד והאם מדובר ב"אותו עניין"; האם ההכרעה בהליך התליוי והעומד עשויה ליתר את עצם הגשת הליך הערורי או להשפיע באופן ממשי על הדרך בה הוא יחבר; מהו סוג הליך התליוי ועומד ומהו סיכוןו; וכן מה מסגרת הזמן המשוערת שבה הוא עתיד להיות מוכרע (ראו: בש"א 9159/04 חזשורי נ' בובליל, פיסקה 2 (20.10.2004); בש"א 3404/09 עיריית הוד השרון נ' "ניר שיתופי", פיסקה 5 (26.4.2009)).

7. לאחר ששאלתי בדבר אני סבורה כי בנסיבות העניין קיומו של הליך בבית המשפט המחויזי בבא"ר שבע אינו מהו "טעם מיוחד" למתן הארכת מועד להגשת בקשה רשות ערעור על פסק הדין של בית המשפט המחויזי בחיפה.

8. בפתח הדברים אזכיר כי טענת המשיבה לפיה ל 请求ים אין זכות קינוי כי הסוגיה שמתעוררת בבקשת רשות הערעור – זכאותם של יוצאי מרוקו לקבל תגמול חודשי לפי חוק נכי רדייפות הנאצים – תחברר בשני מותבים שונים של בית המשפט המחויזים מקובלת עלי. במיללים אחרות, העובדה שהסוגיה העולה בהליך ערורי בבית

משפט זה תלוי ועומדת בבית משפט מהוזי בהליך אחר – שהמבקשים איננו צד לו – ושבורנו מתנהל, אינה מהוות כשלעצמה "טעם מיוחד" למתן הארכת מועד להגשת ההליך הערעור. על-מנת שתינתן הארכת מועד על המבקשים לשכנע, לכל הפחות, כי מתן פסק דין בהליך התלוי ועומד עשוי לייתר את הגשת ההליך הערעור נשוא בקשה הארכאה או להשפיע באופן ממשי על האופן שבו יחברו.

9. בעניינו, אני סבורה כי עליה בידי המבקשים להוכיח שמתן פסק דין בהליך בבית המשפט מהוזי בbaar שבע עתיד להשפיע באופן ממשי על אופן הדיון בבקשת רשות הערעור על פסק דין של בית המשפט מהוזי בחיפה או על אופי הטענות שייעלו בגדירו באופן המצדיק את הארכת המועד המבוקש. אף אם קיימים הבדלים מסוימים בין ההליך בבית המשפט מהוזי בחיפה לבין ההליך בבית המשפט מהוזי בbaar שבע, בעיקרו של דבר השאלה המשפטית העולה בשני ההליכים היא דומה ביותר עד כדי זהה ועניינה בזוכותם של יוצאי מרוקו לקבל תגמול חדשני לפי חוק נכי רדייפות הנאצים בשל תלאותיהם במלחמת העולם השנייה. בהתחשב בכך, לא התרשםתי כי יצמח בשלב זה יתרון דיןוני או מהותי מעצם ההמתנה למתן פסק דין בבית המשפט מהוזי בbaar שבע או כי פסק דין זה יהיה יותר או ישפיע באופן מהותי על בירור בקשה רשות הערעור על פסק דין של בית המשפט מהוזי בחיפה (ראו והשו: בשם 12/7847 מדינת ישראל - משרד הפנים נ' Ouwash Wudanchi Haile Meshesh, פיסקה 4 (11.11.2012)).

10. שיקול נוסף חשוב בעניינו הוא כי ההליך בבית המשפט מהוזי בbaar שבע מצוי בשלביו הראשוניים – לאחר הגשת הודעות ערעור וטרם הוגשו בו עיקרי טיעון או נערך דיון במעמד הצדדים. גם עובדה זו שוקלת נגד מתן הארכת מועד להגשת בקשה רשות הערעור על פסק הדין של בית המשפט מהוזי בחיפה משנה טעמיים. ראשית, בשלב זה לא ניתן להעריך את מסגרת הזמן המשוערת בה יוכרעו הערעורדים בבית המשפט המוזי בbaar שבע ומכל מקום ניתן להניח כי הדיון בהם לא יסתתיים בזמן הקרוב; שנית, קיומו של ההליך בבית המשפט המוזי בbaar שבע בנסיבות אלה עשוי להביא לבזבוז לא יעיל של משאבי שיפוט יקרין ערך, משום שמתן החלטה עקרונית על-ידי בית משפט זה בסוגיה העומדת על הפרק עשויה להשפיע על בירור ההליך בבית המשפט המוזי בbaar שבע ואף לייתר את ההכרעה בו (ראו והשו: רע"א 15/6576 אהרון נ' משרד האוצר - הרשות לזכויות ניצולי שואה, פיסקה 3 (29.10.2015)).

11. למען הסר ספק אבהיר כי אין בהחלטתי זו כדי למנוע מהਮוחט שידון בבקשת רשות הערעור, ככל שתוגש, כדי לחת כל החלטה אחרת. כמו כן, אין בהחלטתי כדי

להכריע בשאלת עיכוב ההליך בבית המשפט המחויז בבאר שבע, אשר מונחת לפתחו של כבוד בית המשפט המחויז, ואני מביעה בה דעה.

12. אשר על כן, הבקשה נדחתה. בהסכמה המשיבה, ניתנתן בזאת הארכת מועד להגשת בקשה רשות ערעור על פסק הדין של בית המשפט המחויז בחיפה עד לאחר חלוף 30 יום מיום המצתת החלטתי זו לבקשתם.

בנסיבות העניין אין צו להוציאות.

ההחלטה זו תכורף לבקשת רשות ערעור ככל שתוגש ותציג בפתחה.

מצירויות בית המשפט תדאג לתיק את ההחלטה בתיק בבקשת רשות ערעור שייפתח.

ניתנה היום, ו' בחשוון התש"ף (4.11.2019).

שרית עבדיאן

רשות